ISSN 1300-4158

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL:11 • MART'2001 • 1.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

2001/03

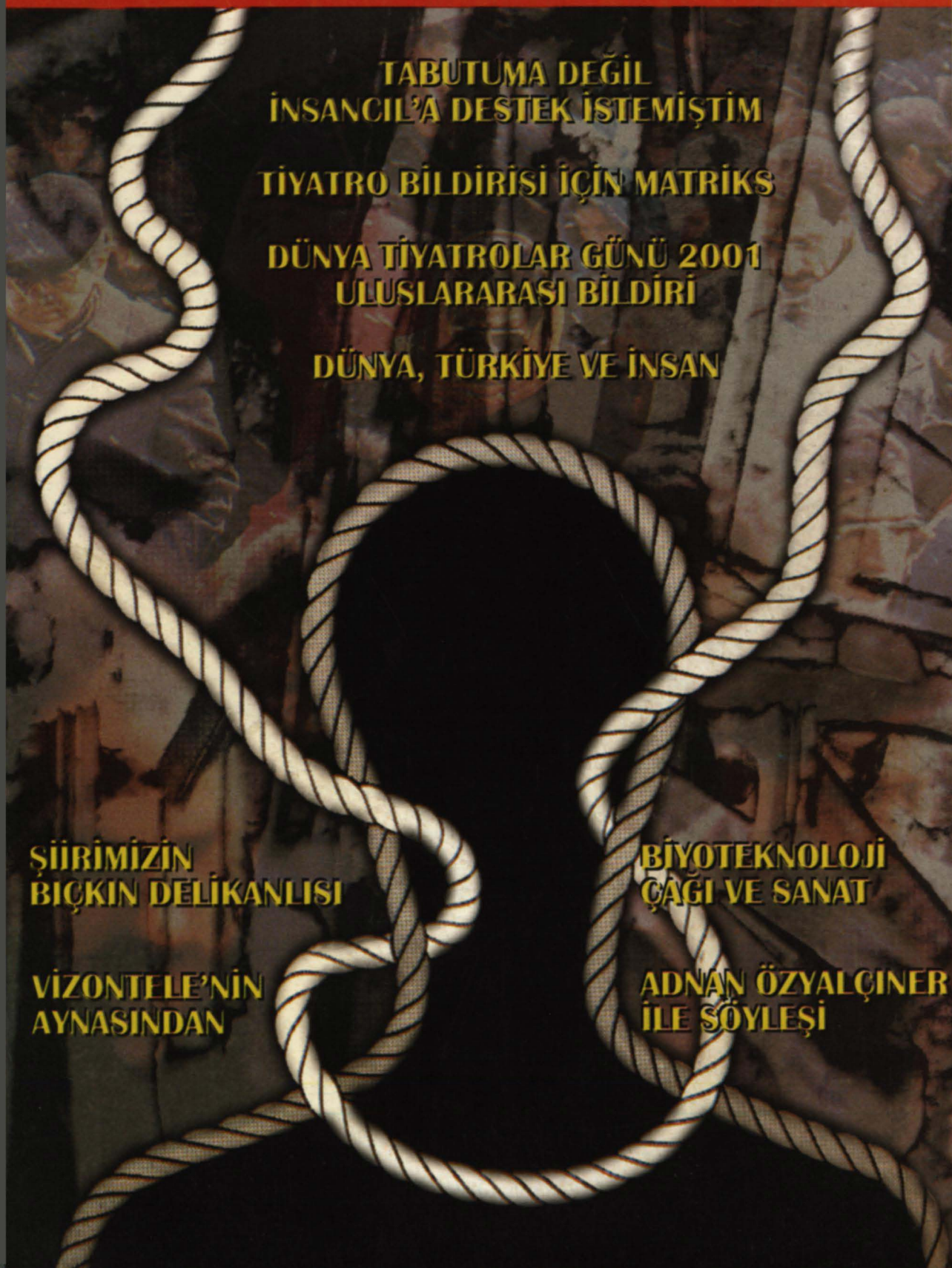

TABUTUMA DEĞİL
İNSANCIL'A DESTEK İSTEMİŞTİM

TİYATRO BİLDİRİSİ İÇİN MATRİKS

DÜNYA TİYATROLAR GÜNÜ 2001
ULUSLARARASI BİLDİRİ

DÜNYA, TÜRKİYE VE İNSAN

ŞİİRİMİZİN
BIÇKIN DELİKANLISI

BİYOTEKNOLOJİ
ÇAĞI VE SANAT

VİZONTELE'NİN
AYNASINDAN

ADNAN ÖZYALÇINER
İLE SÖYLEŞİ

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU	TABUTUMA DEĞİL, İNSANCIL A DESTEK İSTEMİŞTİM	1
Abdullah İLTER	ŞİİR	2
Veysel ATAYMAN	TİYATRO BİLDİRİSİ İÇİN MATRİKS	3
Iakovos KAMPANELLIS	DÜNYA TİYATROLAR GÜNÜ ULUSLARARASI BİLDİRİ	4
Temel DEMİRER	DÜNYA, TÜRKİYE VE İNSAN (2)	6
Peyma ANKA	HASANKEYF'İN UĞULTUSU (ŞİİR)	15
İsmet ALICI	ŞİİRİMİZİN BIÇKIN DELİKANLISI AHMET ARİF	16
Pınar ÇELİK	ŞİİR	21
Emily DICKINSON	ÇEVİRİ ŞİİRLER (Türkçesi: Anıl Meriçelli Ahmet Necdet)	22
Mehmet ESATOĞLU	VİZONTELE'NİN AYNASINDAN	23
H.Tuğrul ATASOY	BİYOTEKNOLOJİ ÇAĞI VE SANAT	26
Mustafa GÖKSOY	ÇIKIŞ (ŞİİR)	27
Bahar Emir ÜSTÜN	HERAKLEITOS	28
Suna ARAS	İKİNCİ GÖZÜMDEN MEKTUP VAR	33
Ayfer Güleç ATAER	SİSTEM DIŞINA ATILMAK TERCİH NEDENİDİR BENİM İÇİN	35
	ADNAN ÖZYALÇINER İLE SÖYLEŞİ	36
Sevim GÜNDÜZ	OLANLARIN NEDENİ TURNALARDI (ÖYKÜ)	40
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	43

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi
BERRİN TAŞ

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE

Kapak Tasarımı
YUSUF ASLAN

Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

Sanat Danışmanı
MEHMET ESATOĞLU

Ofset Hazırlık
DENİZ SARAÇ

Yazı İşleri Sorumlusu
YILMAZ ELMAS

Baskı
ILICAK MATBAASI

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul
Tel./Fax. (0212) 249 80 19 E-mail: insancil@insancil.com
Atölye Adres: İstiklal Cad. Mustafa Katip Çelebi Mah. Tel Sk. No.20/4 Beyoğlu Istanbul

SAYI: 125 **ABONE KOŞULLARI** **ISSN 1300-4158**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 12.000.000 TL.
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Cağaloğlu-İstanbul Hesap No. 1095 437905
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 225 DM ya da 125 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Atakôy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Mark Hesap

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

TABUTUMA DEĞİL, İNSANCIL'A DESTEK İSTEMİŞTİM

Cengiz GÜNDOĞDU

İnsancıl dergisi, bu sayıyla birlikte, sayfa sayısını 64'den, 48'e indiriyor. Baskı sayısını da azaltıyor.

Neden bu karar alındı.

Türkiye'de hem küçük işletmeleri, hem orta işletmeleri ortadan kaldıracak bir ekonomi politikası uygulanıyor. Hergün ona buna zam yapılarak bu işletmelerin boğulması isteniyor. Bu durumu Güngör Uras şöyle anlatıyor. "Uygulanan istikrar programının hedefi, para miktarını sınırlayarak piyasayı daraltmaktır. Piyasanın daralmasıyla iş bitmeyecektir. Daralan piyasa şartlarından etkilenen güçsüz sanayi kuruluşları, ticarethaneler, ihracatçılar, bankalar batacak, sadece güçlüler ayakta kalabilecektir. (...) Piyasa daha da kötü duruma gelecektir ki, zayıf sanayi kuruluşları, ticarethaneler, ihracatçılar, bankalar piyasadan çekilsin. Tasfiye olsun. (...) Bunlar olurken, çok ailenin evine "ateş" düşecek. Çok kimse işsiz kalacak. Çok kimse varını yoğunu kaybedecek. Çok kimse ağlayacak." (*)

Kapitalizmin acımasız cangılında mücadelenin sonuçları bu kadar masum değil. "Çok ailenin evine düşen ateş"ler duyulmasın, görülmesin diye kültür dünyasındaki "çatlak" sesler "istikrar politikası"yla susturulacak.

İnsancıl, bu "istikrar politikası"nda ezilmemek için şimdi küçülme, bir adım geri çekilme kararı aldı.

Ben, bu cangılda elbirlikçi mücadele edebileceğimiz umudunu hep taşıdım. *İnsancıl*, şimdiye kadar bütün bunalımları okuruyla birlikte aştı. Ama okur desteği, kararlı, iradeli, disiplinli, sürekli olmadı.

Sorun, dar boğazlarda *İnsancıl*'ı ittirmek değildir. Sorun, dar boğaza düşmeden *İnsancıl*'ın mücadele etmesidir.

"Hadi arkadaşlar matbaaya para gerekiyor, hadi arkadaşlar şuraya para gerekiyor" biçiminde yöntemsiz destekler, bizler için hem utandırıcı, hem bıktırıcı oldu.

Türkiye'de uygulanan, hem de sert bir şekilde uygulanan "istikrar politikasına" karşı, bizlerin de bu "istikrar politikasını" etkisiz duruma getirecek yöntemli, kararlı sert bir politika uygulamamız gerekiyordu.

İşte bu olmadı.

Berrin Taş'la oturduk, uzun uzun tartıştık. Ayağımızı, yorganımıza göre uzatmaya karar verdik.

Şunun bilinmesi gerekiyor. *İnsancıl* üç kuruluşun katkısıyla bugüne geldi. *İnsancıl*'ı ofsete hazırlayan, bir... İnsancıl'ın filmlerini düzenleyen iki, İnsancıl'ı basan üç... bu kuruluşların özverisini daha fazla zorlayacak durumda değiliz.

İnsancıl'la ilgili aldığımız bu kararın, bizi nereye kadar götüreceğini şu anda bilemiyorum. Çünkü, özellikle küçük işletmeleri kesinlikle yerlebir etme kararı sert bir şekilde yürütülüyor. Türkiye bütün karşı seslerin boğulduğu, tek sesin egemenliğinde bir "istikrara" doğru götürülüyor.

İnsancıl'sız bir kültür ortamı, gerçekten de çok mutlu edecektir kimi çevreleri. Ben ta en başta, *İnsancıl*'ın ilk sayısında şöyle demiştim. "Paranın 'gerçek yetenek' sayıldığı... insanı değerlerin yerle bir edildiği bir ortamda yenilirsek... geleceğin güzel insanı bizim için şöyle desin. Onlar yol arkadaşıydı. Yanyana yürüdüler, insanın insanı sevmesi için... büyük aşklar yaratmak için mücadele ettiler. Ama yenildiler."

Biz, şubat ayından başlayarak, ileri sıçrama imkanları araya araya geri çekileceğiz.

Geri çekilme kararından ötürü, okurdan özür dilemiyorum. Okur, bu geri çekilmede payı nedir, bunu ciddi bir biçimde düşünmelidir. Okurdan bunu istiyorum.

Şunu söylemem gerekiyor. Bizler, islami cemaatların bilinç durumuna gelemedik. Cemaatinin ayakta kalabilmesi için varını yoğunu ortaya koyanların olduğunu biliyorum. Böylesi bir davranışı gösterenlere saygı duyuyorum.

Şunu bilin. Onlar, cenazelerini yüzbinlerle kaldırırken, siz, benim cenazeme on kişi getiremezsiniz. Ama benim cenazem dolup taşarsa, onlar, beni sağlığımda yalnız bırakanlardır.

Acıların da bir ömrü olur
Açar karanlığın dehlizinde çiğdemler
Bir el uzanır, bir haber uzaklardan
Boy atar yüzünün gergefinde yediverenler.

Demdir artık silkinmeli derin uykulardan
Atılmalı hayatın ertelenemez serüvenine
O el tutulmalı, o zafer kutlanmalı
Anlatılmalı sevginin güzel çocuklarına.

Bir haber evet güneş gibi sıcak
Sevindiren, gecede yıldız gibi
Yeni bir günü muştulayan.

Geldi mi size de
Ömrünüze bereket katan
Dost erincinin gücü.

Yüreğim serilmiş bir halıdır
Sınır ise tüm yeryüzü
Göğsümde suların direnci
Sesimde nergisler, kucağımda karanfiller
Hoşgeldin
Dostumun geciken sevinci!

Abdullah İLTER

Ben tabutuma değil, *İnsancıl*'a destek istemiştim.

İnsancıl, soluduğumuz havaya benzer. O havaya alışmışsınızdır, ayrımına, önemine varamazsınız. Ama *İnsancıl* bu cangılda bir gün devrilirse, işte o zaman "hava hava" diye gırtlağınızı parçalarken "Ah İnsancıl nerdesin" diyeceksiniz.

Boğulurken anlayacaksınız *İnsancıl*'ın önemini.

Kararımız şudur. "İstikrar politikasına" karşı harcamaları azaltmak için geri çekiliyoruz. Sıçramak için. Sıçrayamazsak bir adım daha geri çekileceğiz. "İstikrar politikası"yla başedemezsek, hem *İnsancıl* dergisini, hem *İnsancıl Atölyesi*'ni kapatacağız. Çünkü bu etkinliklerin getirdiği yükü, iki kişinin taşıması mümkün değil.

Destek... destek diyorum. Nedir bu destek. Her ay, bir *İnsancıl* değil, iki ya da üç *İnsancıl* almak. Çevrendeki kişileri *İnsancıl* okuru yapmak.

Her ay, bayiden bir *İnsancıl* alıp, ondan sonra yan gelip oturan okur, *İnsancıl*'ın verdiği mücadeleyi haketmemiş bir okurdur. Bu okur *İnsancıl*'sız kalmalıdır. *İnsancıl*'sız kalmak zorundadır. Belki ondan sonra hanyayı konyayı anlar.

Sonra mı... *İnsancıl*'sız bir dünyada, uzaktan sizi izleyeceğiz. Tabii kıs kıs gülerek.

Not: Bu yazı, İnsancıl kapandıktan sonra "Niye bize haber vermediniz, durumu niye anlatmadınız, bilseydik sorunu mutlaka çözerdik" diyen "ah vah"cıların önünü kesmek için yazıldı.

27 MART 2001
DÜNYA TİYATROLAR GÜNÜ
AMATÖR TİYATROLAR ÇEVRESİ BİLDİRİSİ
TİYATRO BİLDİRİSİ İÇİN MATRİKS

Veysel ATAYMAN

Gösteri ya da imaj toplumu tanımlaması, bir şeyler söylenen çok genel geçerli bir hatırlatma olarak benimsenebildiği ölçüde; son yirmi, on beş yılın Türkiye'sine uygulanabilir. Gösterme'nin, imaj kurmanın öteki ucundaki tamamlayıcı eylem, bakmaktır. Bakmak; gösterilene, imaja bakılsın diye kurulmuş; ikincil gerçekliğe (iktidar + medya fabrikasyonu gerçekliğe) bakmaktır. İktidar olmanın vazgeçilmez (arkaik ve modern) araçları somut, fiziksel baskı, şiddet, ekonomik sindirim, bu coğrafyanın her köşesinde işlevsel oldukları halde/ ve oldukları için, iktidarlar, medya+popüler kültür üzerinden ikincil bir gerçeklik düzlemi kurdurarak buraya baktırmak zorundadırlar.

İktidar olmak; baktırılanı, iktidara bağımlı, içindeki bütün muhalif öğelerin ayıklandığı bir dille de çevrelemek demektir. Bakılan, kurgulanmış ikincil gerçeklik düzlemiyse, konuşulan da onun dilidir. İktidarın ve medyanın (+popüler/kitlesel kültürün). İktidarlar, gerçekliği ikincil, kurgulanmış gerçeklik düzleminde (medya+popüler kültür) koruyup kendi güvencelerine bir payanda daha sağlıyorlar. Bakmayı, özgürlük olarak algılatıyorlar.

Gerçeklik ise, bakmayı değil, görmeyi, eleştirel seyri talep ediyor. Modern tiyatro; Barok'un ibret verme kaygısı taşıyan dini oyunlarından, aydınlanma döneminde, burjuva bireyinin kendi biyografisini sorgulama niyetine, sanayi toplumunun yarattığı yeni modern üretim güçlerinin sorunlarından, hep süregelmiş kader tragedyalarına, sınıflı toplum melodramlarından, parçalanmış birey çığlıklarına kadar, gerçekliğe yakın metinler oluşturdu. Ancak Brecht, bu tiyatroların bile rahatlatıcı çözümlerinin (katharsis), gerçekliği kavrayışlarındaki yüzeyselliklerin (natüralist tiyatro) altını çizerken hem tiyatroya hem de seyirciye önemli bir çağrı çıkarmıştı. Yeni bir seyretme becerisi (sanatı) oluşturma çağrısıydı bu.

Gerçekliğin tanınmaz hale getirildiği, onun ayrıntılarından, fragmanlarından kurulmuş; ikincil/üçüncül düzlemdeki gerçekliğin; iktidar+medya+popüler kültür marifetiyle baktırılan biricik düzlem olarak karşımıza çıktığı bu aşamada, sinemamız kendi fantezi ve karikatürlerinin kaba güldürüsü içinde trajik-komik bir ölüm yolculuğuna çıkmışken, roman hiçbir zaman öyle olmamış ve öyle yaşamamış döküntü bir hanedanlığın arsız ve yoz hayatını, hayali coğrafyalarda hikayeleştirirken, tiyatro; en baştan ve yeniden görmeyi, seyretmeyi, eleştirel mesafeden algılamayı öğretmek durumundadır.

Tiyatro, özellikle artık amatör bir arayış çağrısı yapmalıdır: Benim karşıma beni, benim karşıma seni koymalı, ben, sen, onlar ve toplum ilişkisinde varoluşun diyalektiğini yakalamalıdır. Tiyatro (iktidar+medya) dilini reddetmeli, gerçekliğin dilini öğretmelidir. Tiyatro bakma/baktırma eyleminin ideolojik yapısını sorgulayıp ayrıştırmalı, bakan bir toplumun, gören ve düşünen bir toplum olmadığını anlatmalıdır. Tiyatro, gözümüzü iktidarın elinden kurtarmalıdır. Tiyatro, göze saygınlığını ve eleştirel gücünü kazandırıcı bir etiği benimsemelidir. Çünkü iktidar+medya+popüler kültür marifeti ve işbirliğiyle oluşturulmaya çalışılan ikincil düzlem, hatta üçüncül düzlem gerçekliğin (postmodern kolaj düzlemi) altında bırakılmak istenilen gerçekliğe yönelik her kurucu, amatör ve saf bakış, bir muhalefettir. Ve amatörlük, gerçekliğin düzlemini terk edip, o kurgulanmış, ikincil gerçeklik düzleminin kültüründe görev yüklenmeye hazırlanmak anlamına gelmediği sürece, bir dışta kalmaktır, temizliğini korumaktır. Tutunacak muhalif bir zemin kurmaktır.

Teorik tartışmalarıyla, etkinlikleriyle, kurslarıyla, metin yazma denemeleriyle, dil arayışlarıyla, medyatik kültür ve iktidar ilişkileri eleştirileriyle, uluslararası buluşmalarıyla, sahnesiyle, imkansızlığıyla, gönüllülüğüyle, heyecanıyla, iktidardan kopartılmış, medyaya yasak koymuş, popüler/kitlesel kültüre dur demiş bir coğrafya olacaktır amatör tiyatroların alanı.

Vazgeçilmez bir muhalif duruşun ve enerjinin kaynağı.

Uluslararası Tiyatro Entitüsü
DÜNYA TİYATROLAR GÜNÜ - 27 MART, 2001
ULUSLARARASI BİLDİRİ*
IAKOVOS KAMPANELLİS
Oyun Yazarı

Türkçesi Sevim Gündüz

Ben tiyatronun hep var olacağına inanıyorum. Mantığa aykırı görünse de bu eski sanatın, aynı zamanda geleceğin de sanatı olacağını düşünüyorum. Bunun nedeni tiyatroyu yaratanlar -oyun yazarları, aktörler, yönetmenler ve gösteriye katkısı bulunan bütün öteki kişiler ve etmenler değil; bunun nedeni sizlersiniz. Halk, seyirci tiyatronun gelecekte de var olmasını isteyecektir.

Tiyatronun geleceğine ilişkin bu iyimser öngörüyü nasıl bir temele oturtuyorum? Tiyatronun, insanın ruhsal bir gereksinimi olduğuna ve bu gereksinim hiç bir zaman ortadan kalkmayacağına inanıyorum.

Bugün sizleri, hepinizi, bu görüşümü kanıtlayacak olan düşüncelerimi paylaşmaya çağırıyorum. İnsanoğlunun ayda yürümesi eskimiş bir öyküdür. Bir uzay aracının Mars'a gidip oradan toprak getirmesi bugün artık bizi etkilemiyor. Uzay turistlerinin ve yeni evli çiftlerin balaylarında konaklayacakları büyük uzay istasyonları tasarlanmakta; uzay gemilerinin uzak gezegenleri keşfedip oralardan Dünya'ya fotoğraflar göndermeleri günlük olaylar arasında yer almakta.

Her ne kadar, insanın uzayı ele geçirmekte olduğu bir çağda yaşıyorsak da, tiyatroya gitmeyi sürdüreceğiz ve kendimizi, zamanı güneş saatiyle ölçmenin çok büyük bir teknik başarı sayıldığı çağdan beri var olan bir sanatın evreninde bulacağız. Bana göre insanla tiyatro arasındaki bağ, zamana bağlımlı değildir ve ölümsüzdür. Bunun nedeni ise şudur: Tiyatro toplumsal bir niteliğe bürünse de başlangıcında doğal bir olguydu.

Tiyatronun doğuşu, insanın deneyimlerini anımsattığı, onları düşleminde biçimlendirdiği; yapmak istediklerini tasarlamaya ve başarmak için nasıl davranması gerektiğini düşünmeye başladığı zamana kadar dayanır. İlk tiyatro grupları ve ilk tiyatro gösterileri kadınların ve erkeklerin zihinlerinde oluştu. Her insanın gösteriler yaratmaya içsel bir gereksinimi ve yeteneği vardır. Hiç ayırımsız her birimizin baş rolü oynadığımız ve aynı zamanda seyircisi olduğumuz birer özel tiyatromuz bulunduğunu gözlemlediniz mi? Çok sıklıkla her birimiz bu tiyatronun oyun yazarı, yönetmeni ve sahne tasarımcısıyız.

Bu ne zaman ve nasıl olur?

Kendimizi ilginç ve yaşamsal bir toplantı için hazırlarken, nasıl davranacağımızı belirlemek için sahnenin tümünü düşlemez miyiz?

Anılarımız, dahası hayallerimiz bizim kendi özel tiyatromuzun gösterileri değil midir?

Bu nedenlerle tiyatro hep var olacaktır, çünkü kadınlar ve erkeklerin kendilerini tanımak adına zorlu bir savaşım verdiklerine ve yaratılışlarındaki gereksinimle kendi kendilerini, edimlerini, yani, insan ruhunu oluşturan tüm öğeleri gözlemleyeceklerine; insan ruhundan doğan ve binlerce yıldan beri insan ruhunda yeniden yaratılan tiyatronun, insanlar doğal sevginin meyveleri olarak var oldukça, yeniden doğmayı sürdüreceğine inanıyorum.

IAKOVOS KAMPANELLIS
Özgeçmiş

Iakovos Kampanellis 1922'de Naxos adasında doğdu. 1935 yılında ailesiyle birlikte kendisinin herzaman vatanı bildiği Atina'ya gitti.

Çocukluk yıllarında gündüzleri çalışır akşamları da okula giderdi.

1940'da 2. Dünya Savaşı sırasında anti Nazi direniş hareketinde yer aldı ve önce Orta Doğu ve ordan Avusturya üzerinden İsviçre'ye kaçmaya çalışırken yakalandı ve tutuklanarak Mauthausen toplama kampına sürüldü. Kampın Müttefik Kuvvetler tarafından 5 Mayıs 1945 yılında serbest bırakılmasına dek Mauthausen'de kaldı.

Atina'ya döndüğü zaman Yunan tiyatrosu özellikle Karolos Koun'nun oyunlarıyla başarılı oyunlar sergiliyordu. Senelerce toplama kampında ölen kadın ve çocukları görmüş bir insanın nasıl güçlü bir performansla bir tiyatro oyununda canlandırılabileceğini kavradığında şoka girdi. Bir tiyatro oluşumuna dahil olmaya karar verdi. Oyuncu olmayı denediği zaman "Lise mezunu değilim ve sanat okuluna gidemedim bu yüzden... yazmaya karar verdim" dedi.

Seçiminin ne kadar akıllıca olduğu oyunlarının hemen baştan kabul edilip oynanmasıyla belli oldu. Bu güne kadar tiyatro ve sinema için ellinin üzerinde oyun yazdı ve Yunan tiyatrosunu öyle yoğun bir şekilde etkiledi ki şu anda 2. Dünya Savaşı sonrası yazarlarından "Kampanellis Jenerasyonu" diye söz ediliyor.

Oyunları hem Yunanistan'da hem de yurt dışında sergilendi ve eserleri birçok dile çevrildi.

Iakovos Kampanellis Uluslararası Tiyatro Enstitüsü Hellenic Merkezi Yönetim Kurulu'nun seçkin bir üyesidir. Fen Edebiyat Yunan Akademisi'nin üyesidir.

İNSANCIL ATÖLYESİ ETKİNLİKLERİ

- Felsefe II'de Ahmet Aslan'ın "İslam Felsefesinin Özgünlüğü Sorunu" adlı yazısı okundu.

- Yazarlık Semineri'nde Afşar Timuçin roman üstüne konuştu. Yazarın Kıyılar Durunca adlı eseri çözümlendi.

- Yazarlık Semineri'nde Demirtaş Ceyhun roman üstüne konuştu.

- Yazarlık Semineri'nde Adnan Özyalçıner, öykücülüğümüzü anlattı.

- Tiyatro Simurg Adnan Özyalçıner'le söyleşi yaptı.

- Edebiyat Semineri'nde Nila Soydan, A. Kadir, Mustafa Tabak, Tevfik Fikret üstüne sunum yaptılar.

- İnsancıl Atölyesi'nde Cem Yalın anıldı.

- İnsancıl Atölyesi'nde Coşkun Büktel, Cengiz Gündoğdu, Orhan İyiler, Yılmaz Onay, Hilmi Zafer Şahin "GÜnümüzde Oyun Yazarının Durumu"nu tartıştılar.

- İnsancıl Atölyesi Okuma Tiyatrosu İhanet Yılları'nın yanısıra 8 Mart Emekçi Kadınlar Günü için şiir dinletisi hazırlıyor.

DÜNYA, TÜRKİYE VE İNSAN (2)

Temel DEMİRER

II.10. "Kaçsam, Kaçsam Uzaklara..."

"İnsanın peşinde olduğu
ne acıdır,
ne de haz,
sadece hayattır." (108)

Mallarmé, "Kaçsam, kaçsam uzaklara," der ya... Tıpkı onun gibi işte... "Toplam 3.5 milyonu bulan yurtdışındaki Türkiyelilerin sayısı, 58 ülkenin nüfusu üzerinde"dir! (109) Ve kaçış... Çözümü dışarıda aramak... Bu sadece Türk(iye) gençliğinin değil; insan(lar)ının da temel yönelimi olmuştur! Örneğin Avrupa Birliği (AB) konusundaki gibi! (110) "Aklımız Avrupa'da: (111) Yurt genelinde yapılan kamuoyu araştırması halkın yüzde 68.7'sinin AB'ye girmekten yana olduğunu, yüzde 9.9'unun ise karşı olduğunu ortaya koydu"! (112)

II.11. Çocuklara Kıyan Geleceksizleştirme

"Kişilik sahibi insan
başkaldıran olmak zorunda kalmıştır." (114)

İnsan(lar)ını kaçışa mahkum eden, gençlerini mahveden kapitalist geleceksizleştirme, çocuklarını da yok ediyor. Örneğin, "Türkiye sokaklardaki çocukların sayısını bile bilmiyor." (115) "Prof. Dr. Şükrü Hatun'un araştırmasına göre Türkiye'de 7.5 milyon çocuk sosyal güvenceden yoksun. Bu oran toplam çocuk sayısının yüzde 30'una tekabül edi-

TÜRKİYE'NİN AB'YE ÜYELİĞİNİ HANGİ NEDENLE DESTEKLİYORLAR? (113)

	1. ÖNEMLİ	2.ÖNEMLİ	3.ÖNEMLİ	AĞIRLIK ORTALAMASI
Türkiye'nin ekonomik gelişmesini olumlu yönde etkileyecek olması	49.6	17.1	8.0	30.2
Türkiye'nin uluslararası alanda güçlenmesini ve bölgesinde ağırlıının ve itibarının artmasına yol açacak	12.4	19.3	9.0	14.2
Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefiinin Türkiye tarafından gerçekleştirilmesine imkan verecek	8.8	10.9	8.3	9.4
Türkiye'nin insan haklarına saygılı bir hukuk devleti haline gelmesine yol açacak	10.8	15.7	8.3	12.5
Düşünce, ifade ve inanç özgürlüğünün tam anlamıyla uygulanmasını sağlayacak	6.5	13.4	11.4	9.7
Türkiye'di iç barışın sağlanmasını ve bu bağlamda Güneydoğu sorunun çözümlenmesine yardımcı olacak.	3.2	7.5	11.9	5.6
Siyasette Türk Silahlı Kuvvetlerinin ağırlığının azalmasına yol açacak.	1.3	3.2	8.8	2.8
Türkiye'nin Batı ve Doğa arasında bir siyasal ve kültürel köprü rolü oynamasına imkan verecek	1.2	4.9	6.6	3.4
Kültürel etkileşim yoluyla Türkiye'nin Batı kültürüyle kaynaşmasını kolaylaştıracak	1.7	3.0	6.8	2.8
Herhangi bir birey veya grubun siyasetten ve kamu hayatından dışlanmasını engelleyecek	0.9	1.2	6.1	1.6
Türkiye'nin güvenliği güçlenecek	0.6	2.2	4.8	2.1
Toplumdaki farklı gruplara mensup kişilerin kimlik ve kültürel haklarının bireysel haklar ve yasalar önünde eşitlik çerçevesinde güvence altına alınması sağlanacak	2.2	2.7	6.0	2.9
Türkiye'nin Türklük alemi ve İslam dünyası için örnek olacak cazip bir devlet ve yönetim modeli oluşturmasına imkan verecek	0.9	3.7	5.7	2.7
Başka yok		0.1	6.2	
BAZ	1.392	1.392	1.392	1.392

yor." (116) "Sokakta çalışan çocuklar, çocukların marjinal kesimini teşkil ediyor. Tarımda ve sanayi sektörü ile ticarette istihdam edilenler hariç, 320 bin kadar çocuğun çırak olarak çalıştığı ifade ediliyor." (117) Ayrıca "Türkiye'nin Doğu'sundaki çocukların yüzde 30'u kronik beslenme yetersizliğiyle yüz yüze. Bebek ölümlerinin toplam ölümler içindeki payı ise yüzde 33.7" (118) "Bebek ölüm hızında Doğu ile Türkiye ortalaması arasında binde 19'luk fark var." (119)

Ve de "Çocuk Vakfı'nın hazırladığı 'Sayısal Çocuk Uyarı Raporu'nun verilerine göre 2 milyar 850 milyonluk dünya çocuk nüfusunun 600 milyonu yoksulluk sınırı altında yaşıyor. Her gün 5 yaşından küçük 30 bin 500 çocuk önlenebilir nedenlerden dolayı ölüyor. Son 10 yıldaki savaşlarda 2 milyon 400 dolayında çocuk katledildi"! (121) Evet, tablo bu!

Bu durumda; "Neo-popülist" ilan edilen (122) Serdar Turgut, (123), "Ben işçi sınıfından korkarım." (124) "Asıl tehlike ufukta gözüktü"; (125) veya İlhan Kesici, "Bu gidişin sonu, Duyun-u Umumiye"; (126) ya da Dünya Bankası Başkanı James Wolfensohn, "Sosyal adaleti oturtmanız lazım. (127) Yoksulluğa dikkat"; (128) diye haykırıyorsa da; (129) Koç Holding Dayanıklı Tüketim Grubu Başkan Yardımcısı Gündüz Özdemir ekliyor: "Sömürü her zaman var olacak"! (130)

II.12. Sömürü ve Eşitsizlik Tablosu

"Belki bir pırıltı, bir çağrı bile yok
Gecenin korkunç kaosunu
Korkuyla karşılayanlar için
Ama bütün bunların ardında
Işığın güzelliğini duyabiliyorum
Ve uzak bildirisini yılların." (131)

Her zaman süreceğini "müjdeledekileri" kapitalist sömürü mü? İşte onun yarattığı tablo: "Türkiye'de en zengin yüzde 1'lik grubun evine ayda 7.5 milyar lira girerken, 'en alttakiler' 32 milyonla geçiniyor. Aradaki fark tam 236 kattır... Gelirin yüzde 20'lik dilimlere göre dağılımı esas alındığında Türkiye adaletsizlik açısından dünyada ilk 20'ye giriyor. Orta gelirli ülkeler sıralamasında ise ilk beşte. (132) Ancak, gelirin yüzde 20'lik dilimlere göre dağılımı, adaletsizliğin resmini tam vermiyor... Türkiye'nin birinci gelir grubu ile 1000. gelir grubunun aylık gelirleri arasında yaklaşık 236 kat fark var. En üstteki yüzde 1'lik grubun, ayda 7.5 milyar liraya yakın gelirle en yakınındaki gelir grubu ile bile arasında yüzde 354 fark var. Bu, ayrıcalıklı yüzde 1'lik gelir grubunun ayda hanesine giren gelir, yüzde 45'inin hanesine giren gelire denk. Bu durumda, 'Bir zengin, 45 yoksula eşit'..."(133)

"İstanbul'daki (134) 19 bin 'mutlu' ailenin geliri, 1 milyon 33 bin ailenin yaşadığı İzmir, Adana ve Bursa'nın gelirinin üstünde. 19 bin aileden birinin geliri, üç kentin 57 hanesinin gelirine eşit... İktisatçı Mustafa Sönmez'in araştırmasına göre; İstanbul'un yüzde 1'lik azınlığının geliri, Türkiye'nin sanayi kentleri İzmir, Adana ve Bursa'ya giren tüm gelirin üstünde. Bu üç kentteki aile toplamı 1 milyon 33 bin. Yani İstanbul'un 19 bin ailelik 'kaymak tabakası'ndan sadece birinin evine giren gelir, bu üç büyük kentin 57 hanesine giren gelir tutarında... İstanbul'un yüzde 2'sini oluşturan 38 bin aile, Türkiye'nin en büyük diğer iki metropolü İzmir ve Başkent Ankara'daki (135) 1 milyon 220 bin aileye giren gelire denk bir kazanç sağlıyorlar. (Ayda 616 trilyon TL)... İstanbul'un yüzde 4'lük zengin grubu (yaklaşık 75 bin aile) sayıları 1 milyon 836 bini bulan Karadeniz Bölgesi'nin toplam gelirlerine yakın bir gelir elde ediyorlar... Ege'de 2 milyon 253 bin aile yaşıyor, ama ailelerin aylık geliri İstanbul'daki yüzde 9'luk zengin aile geliri olan 906 trilyon TL'de kalıyor... Türkiye'nin Marmara'dan sonra en kalabalık bölgesi olan İç Anadolu'da 2 milyon 568 bin aile yaşıyor. Bu da, Türkiye'deki toplam hanelerin yüzde 15.4'ü. İç Anadolu'daki bütün ailelerin aylık geleri ancak İstanbul'un en varlıklı yüzde 12'sinin geliri düzeyinde... Akdeniz Bölgesi'nde nüfusun yüzde 12.5'ini oluşturan 1 milyon 800 bine yakın aile yaşıyor. Bu aileler, 72 bin aileden oluşan İstanbul'un yüzde 4'lük zengin grubunun hanesine giren gelir kadar bir gelirle geçiniyorlar...

Türkiye'nin en zengin yüzde 1'lik grubunu oluşturan sınıf, İstanbul'da ayda 27.5 milyar TL'lik gelirle ön plana çıkarken, 'süper zenginler'in yoğunlaştığı ikinci kent Adana. Adana'da 'süper zenginler'in hanesine ayda 18 milyar TL'ye yakın gelir giriyor. 'Küçük İstanbul' Adana'da, nüfusun yüzde 1'i toplam gelirin yüzde 29'una (İstanbul ile aynı) el koyuyor. Adana'da ilk yüzde 1 ile beşinci yüzde 1 arasında yüzde 7 tutarında fark var. Bu fark, İstanbul'da

ÇOCUKLARIN SAĞLIK HAKKI VE BÖLGESEL EŞİTSİZLİKLER (binde) (120)

	KIR	KENT	KIR/KENT ORANI	DOĞU	BATI	DOĞU/BATI ORANI	TÜRKİYE
BEBEK ÖLÜM HIZI	55	35.2	1.5	61.5	32.8	1.9	42.7
5 YAŞ ALTINDA ÖLÜM HIZI	68	42.7	1.5	76	38.3	2.0	52.1
TAM AŞILI ORANI	36.8	51.2	1.4	22.9	50.2	2.19	45.7

bile yüzde 8 oranında. Adana'da en üstteki yüzde 1 ile en alttaki yüzde 1 arasına 322 kat fark var. Bu fark, İstanbul'da da aynı... Gelirin eşitsiz dağılımında öne çıkan bir diğer kent Antalya. Antalya'da, ailelerin yüzde 1'lik azınlığı kent gelirinin yüzde 15.7'sini alıyor. Bu da, ayda hane başına 9.5 milyar TL'lik bir gelire tekabül ediyor. Antalya'nın yüzde 1'lik varlıklı kesimi, Türkiye'nin 'kaymak tabakası'nın ilk üçü arasına girerken, Antalya'nın en yüksek yüzde 1'i de, 19 büyük kentin en 'varlıklısı' görünüyor. Antalya'daki en alttaki yüzde 1'lik grubun hanesine ayda ortalama 97 milyon TL gelir giriyor. Türkiye'nin en zenginlerine, İstanbul'un dışında, Güney'de Adana ve Antalya'da, Kuzey'de ise Trabzon ve Erzurum'da rastlanıyor. Erzurum'da en zengin yüzde 1'lik grubun hanesine giren aylık ortalama gelir 8.6 milyar TL'yi buluyor. Trabzon'un yüzde 1'lik 'süper zenginleri'nin evine ise ayda 8.4 milyar TL giriyor. Erzurum'da en varlıklı yüzde 1 ile en yoksul yüzde 1'in gelirl arasında 109 fark görülürken, Trabzon'da iki kutup arasındaki fark 103 katı buluyor.

Coğrafi olarak ortalama hane geliri en düşük bölgeler Güneydoğu, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri. Sırasıyla bu bölgelerin hanelerine ayda ortalama 295, 363, 387 milyon TL. giriyor. En yoksul Güneydoğu'nun ortalama hane geliri ile İstanbul'un ortalama hane geliri arasında 3.2 kat fark var. Gelire ortalama olarak değil de, yüzde 1'lik dilimler itibarıyla bakılınca ilginç bir tablo söz konusu. Gelirin coğrafi bölgelere dağılımı, en alttaki yüzde 1 nüfusun sanıldığı gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da değil, İç Anadolu ve Karadeniz'de olduğunu ortaya koyuyor. En yoksulların toplandığı yüzde 1'lik grup İç Anadolu'da ve ayda 23 milyon TL. gelir ile geçiniyor. Karadeniz'dekiler ise ayda 27 milyon TL. ile geçiniyorlar. Ege'de bu gelir, ayda 32 milyon TL. Buna karşılık Doğu Anadolu'da yüzde 1'lik en yoksulun hanesine 33 milyon TL., Güneydoğu'da 36 milyon TL. giriyor... Büyük kentlerin en alttakilerine bakıldığında ise 19 il arasında en yoksul yüzde 1'lik grup, ayda 32 milyon TL.'lik geliriyle Kocaeli'de. İkinci en yoksullar aylık 36 milyon TL. gelirleriyle Bursa'da bulunuyor..." (136)

İş bunlarla da bitmiyor: "Türkiye'de 2000 yılında doğan bebekler (kişi başına düşen borç miktarı 1990 yılında 1262 dolardı) 2 bin 436 dolar borçla dünyaya gözünü açıyor... Türk-İş'e bağlı Genel Maden-İş Sendikası tarafından yapılan araştırmaya göre, Türkiye'de 1990 yılında kişi başına düşen borç miktarı 390 doları iç borçlar, 872 doları dış borçlar olmak üzere toplam 1262 dolarken, bu miktar 2000 yılında 852 doları iç borçlar ve 1584 doları dış borçlar olmak üzere toplam 2 bin 436 dolara ulaştı. Araştırmada, 'Diğer bir ifadeyle Türkiye'de doğan ner çocuk 2 bin 436 dolar borçla dünyaya gözünü açmaktadır' denildi... Arıştırmada 2000 yılı başında kişi başına düşen borç miktarının dolar bazında 1990 yılına göre, yüzde 92 oranında arttığı hesaplanarak aynı dönemde kişi başına düşen milli gelirdeki artışın sadece yüzde 6 düzeyinde gerçekleştiği belirtildi. Araştırmada, son 10 yılda toplam borç stokunun 70 milyar 954 milyon dolarda 156 milyar 637 milyar dolara yükseldiği belirtilerek, 2000 yılında Türkiye'nin borç stokunun milli gelirin yüzde 78.3'üne eşit olduğu açıklaması yapıldı... (137)

Ayrıca, tüm bunlarla birlikte Türkiye'de "Yoksulluk oranı yüzde 8'i geçmiştir... Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı Gürol Ergin, Türkiye'de gıda üretiminin her yıl bir önceki yıla göre daha olumsuz bir gidiş gösterdiğini belirterek, 'Avrupalı yılda 87 kilogram et, 350 kilogram süt tüketirken biz sadece yılda 27 kilo kilogram et ve 160 kilogram süt tüketiyoruz. Sağlıklı bir yaşam için gerekli olan asgari gıda harcama düzeyine sahip olmama durumu olarak tanımlanan mutlak yoksulluk oranı yüzde 8'i aştı. Türk halkının dörtte biri yoksulluk içinde' dedi"! (138)

II.13. Quo Vadis?

"İnşallah değişen zamanlarda yaşarsın!" (139)

"YDD" patentli postmodernizm, dünyayı baş aşağı çevirip, allak bullak ederken; Zerviş Zaim'in, "Yan yatmış bir gemi gibi bu memleket" (140) diye betimlediği Türkiye; Franz Kafka'nın "Şato"sundan daha beter labirentlerde kaybolmuşluk kompleksiyle; daha fazla tüketmek için, özgürlüğü tüketime ipotek ederken; egemen kodlara daha çok boyun eğiyor. Böylelikle de hipnotik belirlenenler sürüsüne dönüşüyor!

Ya da toplumsal şiddetin en yoğun ve girift örgütlenmesi olan kapitalizmin sömürü ve eşitsizlik tablosunun derinleşerek-yaygınlaştığı Türkiye'de. devasa özellikler kazanan çürüme, dünyayı değiştirme coşkularını katlederken; öteki hoşgörülmez ve yok edilmesi gereken mahküm oluyor... Bu ortamda bilinç bölünmesi yaşayan Türk(iye) insanı ikircikli ruh haliyle olup-biteni, yaşanan vahşeti tribünlerden (TV ekranlarından) izliyor...

İşte birkaç kare: "Coplu tecavüz sanığına ödül: Lise öğrencisi iki kıza cpolu tecavüzde bulunduğu iddiasıyla yargılanan polis Gürkan İlhan, 'üstün başarılı' çalışmaları nedeniyle teşekkür belgesi aldı. Hatay Emniyet Müdürü Salih Gökalp, 'Yargılanan polise ödül verilmesinde sakınca yoktur' dedi"! (141) "Batman'da korucu Nevzat Altuner'in tecavüz

ettiği 18 yaşından küçük R.D.'nin hayatı alt üst olurken, Ağır Ceza Mahkemesi 'rızaen cinsel ilişki' kanaatiyle sanık korucu Altuner'i 18 ay hapse mahkûm etti"! (142) "Gözaltında ölen Yücel Özen'e işkence yapmakla suçlanan 'Hortum Süleyman' lakaplı Başkomiser Süleyman Ulusoy hakkında Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nce takipsizlik kararı verildi"!(143) 30 Ağustos 2000'de emekli olan general (ve Susurlukçu) Veli Küçük, Giresun'da Topal Osman (144) için bir anıt yaptırıyor! "PKK'li İbrahim Babat, 'Çatışmada öldü gösterip beni kullandılar. Faili meçhullerde JİTEM'in tetikçisi oldum,' dedi"! (145)

Yeter mi! Hayır yetmez! Bir de Oral Çalışlar'ın, "Burdur'daki köpeğin ağzındaki gencin koparılmış kolu Türkiye'deki sistemi çok güzel simgeliyor," (146) saptamasını hatırlatalım...

Aşırı sağcılığın yoğunlaştığı böylesi bir iklimle karakterize olan "Yeni binyılın başından yeni siyasal parametrelerle karşı karşıyayız. Eleştirel bir bakış açısını muhafaza edebilmek eskisinden biraz daha zor. Fransız Devrimi'nden bu yana bildiğimiz sağ-sol, Doğu-Batı temelli bölünmeler, ikili karşıtlıklar, yerini eklemlenmelere bırakmış durumda. Bugün Avrupa siyaset sahnesinde biraz liberal ya da biraz milliyetçi motiflere teslim olmamış tek bir sosyalist parti bulamazsınız. Aynı şekilde göçmen karşıtı temalara yer vermeyen bir tek muhafazakar parti yoktur. Liberal kapitalizmin tek akılcı çözüm olarak sunulduğu bir siyasal alanda (...) sağ-sol ayrımını devre dışı bırakan uzlaşmacı siyaset, her ne kadar demokrasinin uzlaşması gibi görünse de, aslında bir yandan da 'uzlaşmanın dayanılmaz sıkıcılığına' işaret etmekte. Liberal kapitalizm tek akılcı çözüm olarak sunulunca, ona yöneltilen akılcı eleştirilerin önü tıkanmakta ve akla dayanmayan, duygusal eleştirilerin yolu açılmakta... Böylece etnik, kültürel, ulusal üstünlük, aile, din ve ahlak gibi konuları öne çıkaran yeni bir siyaset kapısı aralanmakta. Bu kapı ve yeni siyasal parametreler faşizmlere (147) gebedir." (148)

Örneğin Türkiye'de "Toplumun değer yargıları giderek daha fazla sağa kayıyor. Karşısında bir güç bulamayan MHP toplumu da kendine benzetiyor, asimile ediyor. Faşist ırkçı yargılar güçleniyor, orta sınıflar ve işsiz gençler bu yargıların taşıyıcısı ve üreticisi haline geliyorlar. Dün vahşet olarak görülen şeyler bugün adeta kutsanıyor. (...) MHP hızla kadrolaşıyor, bürokrasinin kritik noktalarına hızla yerleşiyor, bir yandan da, yoluna taş koyabilecek kadroları sürüyor, 'temizliyor' Büyük şehirlerde yaşayanların gözlerinde uzak taşra kentlerinde faşistlerin sessiz sedasız 'boyun eğdirme', 'Türksen övün, değilsen itaat et' faaliyeti hüküm sürüyor. Faşist liderlik, bir yandan da hareket içindeki muhalif sesleri bastırıyor, onları 'tek başına iktidar için sabırlı olmaya' zorluyor, zamansız bir patlamadan '149) alakoymaya çalışıyor (...) Özellikle orta Anadolu'da devletle karşı karşıya gelmekten çekinen 'muhafazakar' orta sınıflar, Ordu-RP çekişmesi yüzünden MHP'ye kayıyor. (...) MHP, orta sınıflara ve burjuvaziye 'istikrar', lümpen proletaryaya 'iş', emekçilere ise devletle çatışmaya girmeden 'ekmek kırıntıları' vaat ederek yolunda ilerliyor. Öte yandan MHP işçi hareketi içinde de mevzi kazanmaya çalışıyor... İşte en büyük tehlike bu. Solun moralsizliği, faşistlerin işçi sınıfı içine sızıp örgütlenmesini kolaylaştıran bir zemin hazırlıyor... Kısacası MHP umursamazlık rüzgarlarını arkasına alarak göstere göstere tek başına iktidara geliyor." (150)

"Ordu ve büyük sermayenin MHP'yi birinci tercih olarak görmediğini ve AB sürecinde ırkçılığı törpülenmemiş bir MHP'nin şansının az olduğunu düşünenler, (151) sınıfsal ve siyasal ilişkileri bir gazeteci gözüyle yorumlamaya çalışıyorlar. Hatta işi aşırıya götürüp, Kürt sorununda MHP'nin olduğu hükümetten siyasi açılım bekleyenler bile var... Her şeyden önce, MHP'yi iktidara taşıyan, kimsenin beklemediği bir oy patlaması yaratan sürecin bir sebebi Kürt sorunuysa, ekonomik kriz ve 28 Şubat'ta en az onun kadar belirleyicidir. Ekonomik krizin, orta sınıfları hızla işsizlerin safına ittiği, 36 milyon insanın açlık sınırında yaşadığı bir ülkede, kitleler merkezde toplanamazlar. Çünkü kriz aynı zamanda burjuva meclisine ve kapitalist demokrasiye, dolayısıyla bunları temsil eden merkeze olan inancı da yerle bir eder. (...) Bugün merkezde olmak, (152) 28 Şubat'ın çizdiği sınırların içinde olmaktır. Bu merkez, Ortadoğu'dan Avrasya'ya yayılmacı istekleri olan, bölgede Türkiye'ye alt-emperyalist rol biçen bir yönelimi tarif ediyor. MHP'nin merkezde olduğu yanılsamasını besleyen şey, 28 Şubat'ın merkezi MHP'nin yanına çekmesidir." (153)

Ve de korkmanın, "olağan bir alışkanlık" haline geldiği; kırılmış, kıyılmış insanların Türkiye'sinde, itirazı dillendirmeye kalkışmanın faturası çok ağırken; kolaycı bir "trip"le Demir Küçükaydın, "Cumhurbaşkanı Sezer'in sembolü olduğu özlem ve hedefleri savunalım," (154) diyerek "zevahiri" kurtarmaya kalkışsa da; "Muhalefeti meşru olmayan" Türkiye'de, (155) Ali Bayramoğlu'nun belirttiği üzere: "Türkiye'de, hukuki duruşa sarılmanın muhalifliği ifade etmesi ironiktir belki ama; bu ülke koşullarında gerçektir. Çünkü hukuki duruş bu ülkede Cumhurbaşkanı'nı bile muhalif kılmaktadır." (156) Bu durumda "Türkiye'deki sorunların aşılması için yapılacak analizler, 'Bireyin toplumsallaşmasının önündeki engeller nasıl kaldırılır?' sorusu etrafında biçimle-

nir. Ulaşılacak çözüm ise problemin içnidedir"! (157)

III. "Ne Geçmiş Tükendi Ne de Yarınlar"

"Vuslat gecikebilir,
önemli olan doğru bir hedefe
doğru yol almaktır." (158)

Postmodern sürüleştirme kesitinin öne çıktığı "insan(cık) tipolojisi"ne ilişkin olarak Victor Pelevin, "X Kuşağı: 15-34 yaş arasındakiler, gününü yaşamayı seviyor. Her şeyi denemekten yanalar. Çabuk sonuç olmak istiyorlar. Fazla benciller," (159) derken; "Yuppie'lerin yerini Yettie'ler devraldı," vurgusuyla Halit Kakıç da ekliyor: "80'li yıllarda iş hayatına gençlerin özelliklerine bakılarak bu nesle Yuppie dendi. (...) Şimdi Yuppie'lik bitti... Yerini Yettie'ler aldı. (...) Kim bunlar demeyin. (...) Hepsi, batıda çokça kullanılan deyimi ile birer iş-hayvanı. Riskleri seviyor... Değişimlere anında adapte olabiliyor... Ve hepsi tamamen kendi dünyalarında yaşıyorlar!" (160)

Bu ve benzeri "tanımlar" -neresinden bakarsanız bakın!- "insani varoluş ve etkinliğin nihayete erdiği" uğraklardır... Ve bu konuda John Covey'in belirttiği gibi, "Etkisiz insanların yedi özelliği" ise şöyledir: "1. Tepkiseldirler: Gelişme ve değişim yapmak yerine, başkalarının yaptıklarına tepki verirler. Bir şeyler olur ve üstüne konuşurlar ya da bundan sonra harekete geçerler. Tepkileri kısa vadeli çıkarlara dayanır. 2. Açık bir hedefle çalışmazlar: Geleceğe ilişkin açık ve net bir hedefleri olmadığı için gelişmelere bakar ona göre davranırlar. 3. Acil olan şeyi en önce yaparlar: Neyin öncelikli olduğu belirlenmediği için öncelikle yapılması gereken işler bir zaman dilimine yayılarak yapılmazlar, vadesi dolduğu için de yapılması gereken iş artık 'acil' iş haline gelmiştir. 4. Kazan/kaybet anlaşıyı hakimdir. Kafalarında sadece 'kazanmak' vardır. Rakiplerle birlikte kazanmak yerine herkesin kaybetmesi yeğdir. Birlikte kazanmak diye bir şey yoktur. 5. Önce konuşmak isterler: Kendilerini mutlak haklı, hatta en haklı olarak gördükleri için başkalarının konuşmalarını dinlemeye tahammül etmezler. Saatlerce yapılan toplantılardan güçlü olanın kararıyla çıkarlar; ama herkesin kafasında hâlâ kendi fikrinin en iyisi olduğu düşüncesi vardır. 6. Eğer kazanamıyorsa taviz verirler: Çok kaybetmektense, az kaybetmeyi tercih ederler. Taraflardan birinin görüşünün kazandığı kabul ediliyorsa, diğer taraf en az zararla durumu kurtarmak için taviz vermeye başlar. 7. Değişimden korkar, iyileştirmeyle ilgilenmezler: Durum ne kadar kötü olursa olsun ortaya çıkacak bir değişimden sonra durumun daha kötü olmayacağına ilişkin bir garanti görmezler ve değişime direnirler." (161) Böylelikle de, mağduru oldukları halde; kulu kölesi oldukları, biat ettikleri egemenlikleri üretirler...

Dört yanı bu tür "insan(cık) tipolojisi" sarmışken; yani "rekabet"in, bireyler ve toplum için "hayati ilke" sayılmasıyla tüketilen; ruhlarını, hayatlarını egemen zihniyetin köleleştirdiği gidişat karşısında; insan(lık)ın yeniden kare kare çoğalan coşkulu gelecek tahayyülleri, tasavvurları ya da ütopyaları olmayacak mı, tekrar ayaklanmayacak mı?

Yukarıdaki bölümde "Ama!" diyerek dile getirdiğim üzere, bundan kuşku duyulmamalıdır. İyi ile kötü, çürüme ile yenilenme iç içedir. Nasıl olursa olsun, insan(lar)ın yaşadıkça, kaçınamayacağı üretkenliği ve yerine getireceği görevleri vardır... Çünkü insan(lık) ne zamanın ne de mekanın mutlak bağımlısı değildir... Bu nedenle her şeyi ezip geçen zaman; kazananların zorbalığı gibi mağdurların zayıflığını da aşacaktır... Bir başka anda ve mekanda... Yani kapitalizmin yok etmek istediği, katlettiği çocuk (ya da son insan) bunu, yeniden ve bir kez daha aşkla yapacaktır... Çünkü bu vahşet dünyasında, uyuşuk, isteksiz, gerilimsiz, sanal gerçekliğin dışında katıya dokunabilme cüretine sahip olan, yani "teslim olmamış" tek varlık; çocuktur (ya da son insandır)!

"Aşk" deyip geçmeyin! "Aşk kavganın ta kendisidir"! (162) O, "anne, bak kral çıplak," diye haykıran çocuğun (ya da son insanın) baş eğdirilemeyen içten naifliğidir. Kimseye yaslanma gereksinimi duymayan bir başkaldırıdır. Binlerce eşitsizlik üzerinde, "alım satım" işleriyle kirlenmiş dünyaya isyandır aşk... Hem de Spartaküs gibi haykıran türden:, "Köleciler bugüne kadar, bizim kör ve utanç verici baş eğmemiz yüzünden güç kazandılar. (...) Efendi-köle; zengin-fakir arasındaki bu iğrenç ayrım doğadan gelmiyor. Güçsüze boyun eğdirmek de, küçük azınlığın büyük çoğunluğa egemen olmasını sağlamak da doğaya özgü değil. (...) İnsanın gerçek, büyük, tek niyeti özgürlüktür; yürekli insanlar, özellikle de özgürlüğü yeniden ele geçirirlerse, onu ancak yaşamlarıyla birlikte terk edebilirler. (...) Eğer istersenız, içinde bulunduğu her şeyiyle bu ülke sizindir. (...) Yazgınız bu savaşa bağlı. Son nefesinize kadar dövüşmeniz gerekiyor! Ya sonsuza dek özgürlük, ya da herkese ölüm!" (163)

Evet; "YDD" koşullarında da başkalıdar insan, yaşamın "Vardım, Varım, Varolacağım" diye haykıran "sonsuzluk manifestosu"dur... Yeniden ve tekrar başkaldırmak; artık -toplumsallığı yanında!- insana ait bir vicdanın kaçınılmazlığıdır... "YDD" patentli "akıllılara" inat "deliliktir"! " 'Akıllılık', yaşadığım bütün dönemlerde 'duruma uygun davranmayı becermek', 'işini bilmek', 'durumdan yararlanabilmek' anlamına geliyor. (...) 'Delilik' ise hiç de böyle

değildir. 'Deli' kendi işlerine boş verir, 'üstüne vazife olmayan işleri dert edinir' Hiç kimsenin farkına bile varmadığı bir durumu sorun yapar, çözmeye kalkar, başını belalara sokar. Cervnates'in Don Kişot'u işte böyle bir 'deli'dir. (...) 'Akıllılar'ın çıkarları, fırsatlar peşinde koştuğu, birbirlerine kazık atmak için olmadık dalavereler yaptığı bir ortamda 'deli' haksızlıklarla savaşır, yanlışlıkları düzeltmek için uğraş verir." (164)

"Yitirilmiş insan(lık)" kendini yeniden ve tekrar böylesine "delice" başkaldırılarda bularak yaratacak ve "Toplumun kendisiyle yüzleşmesi"nin (165) önünü açacaktır... Ütopyaları tekrar umut katına çıkararak çoğullaştırmak ve isyanın ilk adımlarını atabilmek için öncelikle: "Baldıran zehiri, kristal kadehte de zehir değil mi?" diyebilmek... Biraz Prometheus, biraz da Sançe Panzo olmaktan kurtulmak... Bir virtüöz, bir peygamber, bir general, bir yıldız iddialarından vazgeçmek... Ve "Ne geçmiş tükendi ne de yarınlar," diye haykırarak eşitlikçi-özgürlük ütopyasını yaşayarak yaşatmak gerekiyor...

III.1. Eşitlikçi-Özgürlük İçin

"Düşüncemizde devrim açmak
eylemlerimizde devrim
yapmak zorundayız." (166)

Berlin Duvarı'nın yıkılması "demokrasinin zaferi" olarak değerlendirilip, "küreselleşme" göklere çıkarılmıştı! (167) Ancak o ilk anların havası kısa zamanda yok oldu. Yeni toplumsal, politik koşullar bu asılsız "iyimser"liği tekzip etti. F. Fukuyama, "Tarihin Sonu"nu ilan ederken bu kadar kısa sürede yalanlanacağına inanmıyordu muhakkak... Ancak, Doğu Avrupa toplumlarının yaşadığı derin politik, ekonomik ve toplumsal krizler, Balkanlar ve Ortadoğu, düşük yoğunluklu bölgesel savaşlar, küreselleşen açlık ve kıyım... Kuzey-Güney arasındaki uçurum ise, her an patlamaya hazır bir bombaya benziyor...

Bu durumda Friedman, "Proleterler artık barikatlara değil, Disneylan'e gidiyor" diyebilir! Ancak Chiapas-Paris-Seul-Seattle güzergahında ileri adımlar atan başkaldırının, Davaş-Washington-Londro-Bankok-Windsor-Melbourne ve Prag duraklarında "Vardım, varım, varolacağım!" diye haykırdığı dünyada kazın ayağı hiç de öyle değil!

Doğrudur! "Kapitalizm XX. yüzyılda üretici güçleri devasa boyutlarda geliştirmeyi başarabilmiştir: Sanayide, tarımda, ulaşımda, bilişimde, iletişimde, tıpta, vs. yaşanan devrimlere baktığımızda, bu gelişmelerin boyutlarının, Komünist Manifesto'nun yazarlarının dahi düşünmekte ve hayal etmekte zorluk çekececkleri bir seviyeye eriştiğini itiraf etmeliyiz. Ama ne pahasına? Tüm bu gelişmelerin, yüz milyonlarca insanın hayatına ya da sakat kalmalarına mal olan iki dünya savaşı ve sayısız yerel savaşlar, katliamlar, göçler, iş kazaları, iş hastalıkları; insanoğlunun yerküredeki varlığını tehdit edecek düzeyde çevre felaketleri; ülkeler, bölgeler, sınıflar, ırklar, cinsler arası tahammül edilemez eşitsizlikler; yabancılaşmanın ve metalaşmanın akıl almaz boyutlarda yaygınlaşması; dünyanın çoğuna baskıcı ve totaliter rejimlerin egemen olması, etnik temizlikler, kabile savaşları, hapisler, işkenceler, vb. pahasına yaşandığını kim inkar edebilir? Üstelik, uğruna bu kadar büyük ve acı bedeller ödenen bu gelişmeler, hâlâ ne açlığı, ne kıtlığı, ne yoksulluğu ne de savaşları önleyebilmektedir. Tümüne kapitalizmin egemen olduğu gezegenimizde bugün varılan nokta, 'pahalıya mal olmuş olan bir yeryüzü cenneti' bile değil, aksine, bir avuç ayrıcalıklı kitle dışında kalan insanlığın büyük çoğunluğu için 'pahalıya mal olmuş olan bir yeryüzü cehennemidir.' En fakir ülkelerdeki bir milyarlık bir nüfusun günlük kalori tüketimleri Nazi toplama kamplarındaki kalori tüketimine eşit hale gelmiştir. En zengin ülkelerde bile 100 milyon kişi fakirlik sınırının altında yaşamaktadır, yüz milyonlarca insan işsizdir, güvencesiz ya da yarım yamalak işlerde istihdam edilmektedir. Sermaye, sahiplerinin paşa gönlüne göre bir o ülkeden bir bu ülkeye gidebilmekte, ülkeler anında 'sınıf atlayıp', anında 'küme düşebilmekte' milyonlarca insan bir anda işsiz, aç ve sefil kalabilmektedir. Tüm Avrupa'da ırkçılık ve faşizm yükselmektedir. Mevcut parlamenter demokrasilerin bile içeriği giderek boşaltılmakta ve tümkararlar artık ulus-devletleri de aşan bir düzeyde, gözden ve denetimden ırak, bir avuç dev uluslararası tekelin yönetim merkezlerinde alınır hale gelmiştir. İnsanlık insanlık olalı böyle saçma, akıl ve insanlık dışı bir ekonomik düzen görmemiştir. Oysa bugün, üretici güçlerin gelişme düzeyi açısından bakınca, 'herkese ihtiyacı kadar' veren ve 'herkesten verebileceği kadar' alan, kıtlığı ve ondan doğacak tüm savaşları ve sınıf çalışmalarını yok edebilecek, gerçek bir komünist toplumun inşasının ekonomik ve teknolojik altyapısı artık oluşmuştur. Yani Marx'ın sözünü ettiği dünya çapında bir komünizm artık soyut bir ütopya olmaktan çıkıp somut bir hedef haline dönüşmüştür. Yeter ki kârdan başka bir şey düşünmeyen akıl dışı kapitalist mantıktan kurtulalım.

Bugünün dünyasına baktığımızda karşımızda üç tane enternasyonal görürüz. İlki, G-7 zirvelerinde dünyayı paylaşmak için buluşan uluslararası tekellerin, finans dünyasının köpekbalıklarının, mafyanın, savaş ağalarının sömürü enternasyonalidir. Diğeri, ilk enternasyonale nasıl hizmet edeceklerini tartışmak için buluşan eski bakanların, mevcut ba-

kanların ve müstakbel bakanların sosyal demokrat İkinci Enternasyonal'idir. Sonuncusu ise tüm dünyanın emekçilerinin ve ezilenlerinin, Chiapas köylülerinin, Koreli sendikacıların, Batı Avrupa'da şekillenmeye başlayan çoğulcu radikal sol muhalefetin ve Seattle'da küreselleşmecileri geriletenlerin oluşturduğu enternasyonaldir. Yarının sosyalist hareketi, ilk ikisine karşı bu sonuncu enternasyonali örgütleyen (...) bir hareket (168) olmalıdır." (169)

"YDD" koşullarında "sosyalizmin kriz"inden bahsedenler (170) önce kapitalizmin krizine cevap versinler, ondan bahsetsinler! Hakim sistemin avukatlığını yapanlar neden işsizliğe, yoksulluğa, savaşlara, ırkçılığa, toplum içindeki eşitsizliklere, bölge ve ülkeler arasındaki uçurumlara, çevre katliamına çare bulamadıkları konusunda hesap versinler, cevap versinler!

Kim ne derse desin, "Sosyalizm, insanlığın her türlü baskı ve sömürüden arınmış oldukları ve dolayısıyla kendi yaşamlarını gene kendilerinin özgürce belirleyebilecekleri bir toplum düzenidir. Dünyanın sürekli değişmekte olduğu düşünülürse, böyle bir düzenin nasıl bir şey olduğunun somut bir biçimde ortaya konmasının güçlüğü, hatta olanaksızlığı kolayca anlaşılır. Aynı nedenle böyle bir düzenin bir çırpıda gerçekleştirilmesi de düşünülemez. Bu nedenle sosyalizmi varılacak bir hedef olarak değil de bizi o hedefe götürecek yol ya da süreç olarak düşünmek hiç kuşkusuz daha anlamlı ve geçerlidir. Zaten hayat deneyimlerimiz bize göstermiştir ki, yollar (süreçler) hedeflerden daha önemlidir. Çünkü insanların ömrü hedeflerde değil yollarda geçer. (171) Kaldı ki çok defa hedefimize giden doğru yola girmek, bizi hedefimize varmış gibi mutlu edebilir. (...) Sosyalizm insan ve toplum yaşamını bir bütün olarak özgürleştirme iddiasında olduğuna göre sadece mal ve hizmet üretimi alanlarındaki sömürü ve baskıları ortadan kaldırmakla yetinemez. Toplumsal yaşamın kadın-erkek ilişkileri, etnik köken ve din ile ilgili konulardaki sorunlarını da aynı eşitlikçi, özgürlükçü ve barışçı anlayış doğrultusunda çözmek zorundadır." (172)

"XXI. yüzyıl demokratik ve özgrülükçü bir sosyalizm anlayışına sahip olanlar açısından geçmişin yanlışlarının aşılacağı dönem olacaktır. Geleceğin siyaseti, geleceğin sosyalizmi geçmişe sığınarak, geçmişte kalınarak başarılamaz. Geçmişin zaafları, hataları yeniden üretilerek ilerlenemez. Sosyalizmi kurma yolundaki ilk tarihsel çabaların başarısızlığı, insanın insan tarafından sömürülmesini ve ezilmesini engelleyebilecek sistemin sosyalizm olduğu gerçeğini de değiştirmiyor, bu yoldaki mücadelenin insanın özgürleşmesi için taşıdığı anlamı da azaltmıyor. Üstelik kapitalizmin küreselleşmesinin yarattığı devasa sorunlar, insanlığın önüne yine solun eşitlikçi, özgürlükçü, dayanışmacı değerlerini ve sosyalizm ihtiyacını koyuyor." (173)

"Çöken 'Sosyalizm' deneyimi şunları gösterdi: Birincisi, sosyalizm, kapitalizmdekinden daha yüksek ve çoğulcu bir demokrasiye dayanmadan kendini savunamaz; ikincisi, sosyalizm gelişmesini milli sınırlar içinde tamamlayamaz. Küreselleşme çağı, Karl Marx'ın 'Sosyalizm'ini imkansızlaştırmıyor; tersine, belki de dünya tarihinde ilk kez 'Sosyalizm' için en elverişli koşulları bir araya getiriyor. Arkamızda 150 yıllık mücadelenin deneyimleri, önümüzde sosyalizme dönüştürülmedikçe, insanlığı bekleyen çürüme tehlikesiyle, 'sosyalizmin kaçınılmazlığı'ndan söz etme hakkına bugün her zamankinden çok sahibiz. Liberalizmin 'zafer' naraları attığı binyıl sonunda Karl Marx'ın, BBC izleyicileri anketinde 'Binyılın Düşünürü' seçilmesi bir yanılgı olabilir mi?" (174)

"Dün 'Sosyalizm insanlığın geleceğidir' diyorduk. Bugün de diyoruz. (175) 'Sosyalizmde ısrar, insan olmakta ısrardır' sözü doğrudur. Küreselleşmenin aldığı şekil bir avuç transnasyonal tekelin küresel egemenlik kurmasıdır. İnsanlık doğanın korunduğu, insanların insanca yaşam sürdürebildiği bir dünyanın özlemini taşıyor. Bunu da ancak sosyalizm sağlar. Doları tanrı bilen kapitalist kaos değil." (176)

III.2. "Son Söz Yerine"

"Yolun düşerse kıyıya bir gün
Ve maviliklerini enginin seyre dalarsan
Dalgalara göğüs germiş olanları hatırla
Selamla, yüreğin sevgi dolu
Çünkü onlar fırtınayla çarpıştılar
Eşit olmayan savaşta
Ve dipsizliğinde enginin yitip gitmeden
Sana limanı gösterdiler uzakta. (177)

Bir şeyler değişiyor; daha da değişecek...

"1980'lerde yaşanan kültürel kaymaya takılmayanlar; 1789, 1848, 1871, 1917 devrimleri geleneğine küfretmeyenler; ya da 1980'lerde, ABD hegemonyası uluslararası mali sermaye, yerli ortakları ve borozanlığına soyunmayanlar; neo-liberal kapitalist 'ütopya'nın 'erdemine' aldırmayanlar; veya o büyük bozgunun 'koro'suna katılmayanlar... Hep değişmeden kaldılar...

'Koro' onları etkileyemedi. Kapitalist emperyalist sistemin, tarihin gerçeğinin, egemen simgesel/ideoloji evrenin çatlaklarından her sızışında bu insanlar, keskinleşen semptomatik ağrılar gibiydiler. 'Koro', bu çatlakları gizlemek, semptomun ağrısını uyuşturmak, gerçeğin değişmeden kalan 'dayanılmaz çekirdeğini' gizleyebilmek için, her şeyin

hızla değiştiğini, insanların değişmeden kaldığına ilişkin bir 'dinozorlar' fantezisi üretti.

Bu fantezi bir süre işe yaradı. Ama yalnızca bir süre; Bir süredir, bu fantezi de etkisini yitiriyor. Sistemin çatlakları büyüyor, semptomlar artıyor, bir süredir görmediği kabusu, anti-kapitalist hayaletleri geri geliyor... 1980'lerden sonra, özellikle 1990'larda sıkça karşılaştığımız bu tiplerin kafası artık karışık. Dönemin moda düşüncelerine, 'yükselen değerlerine' kapılmış, kendini egemen simgesel/ideolojik evrene teslim eden onların 'yeni dünyaları' başlarına yıkılıyor... Onlar açısından yeniden psikopatolojik bir durum oluşuyor..." (178)

Şimdi yeniden "insanoğlunun gençliği, umutları üstüne hikayeleri" anımsamat ve anımsatmak gerekiyor...

"Hikaye insanoğlu üstüne, insanoğlunun gençliği, umutları üstüne/ hikayeyi dost düşman işitmeyen kalmadı/ Batista kulluğundaydı Şahmeranın/ Şekar kamışı milyonerlerinin yankisinin de yerlisinin de ve tanklı/ uçaklı elli bin ordunun ve de yiğitleri hadım ettikten ve de gözlerini/ oyduktan sonra döve döve öldüren kışlaların ve önlerinde sırtüstü/ cesetler çürüten karakol kapılarının ve her gece karakol duvarlarını/ yırtıp dışarı fırlatarak sıcak karanlıklarda kanlı kuşlar gibi çırpınan/ çığlıkların ve Frankist papasların ve kumarhanelerin ve de eroin toptancılarının/ ve gangserlerin yankisinin de yerlisinin de orospuların/ yalnız bir Havana'da on beş bin ve karaya vurmuş bir köpek balığı/ gibi çürüyenin ve baygın ağır çiçek kokularıyla karışık leş kokusunun/ generali Batista tümü altı milyon nüfusunun dört milyonu aç ve yüzbini verem/ ve yankilere son on yılda bir milyar dolardan çok kâr/ getiren Küba'da Birleşik Amerika Devletleri elçisinin Birleşik Amerika Devletleri/ dolarında yemiş dolu bir sepetin yıllardır kulluğundaydı.

956'nın Kasım'ında Fidel de içlerinde 82 kişi Granma gemisinden denize indi/ 956'nın Kasım'ında Küba kıyılarına sokulan Granma gemisinden/ denize inip yarı bellerine kadar suya gömülü ve silahlarını başlarının/ üstüne tutarak ve ansızın ve bir anda açılan top ve mitralyöz ateşi/ altında karaya çıkıp ve karanlıkları polis köpekleri gibi koklayan araştıran/ ışıldaklardan sakınarak ve sarıldınız teslim olun seslerini ve iri/ kurbağaları çiğneyip bataklıklara ve şeker kamışı tarlalarına dalarak/ ve palmiyelerle hindistancevizi ağaçlarının ardı sıra tepeleri tırmananlar/ Sierra dağında buluştu/ Fidel de içlerinde 82'nin 12'si sağ kalmıştı/ Fidel de içlerinde 12 kişiydiler 56'nın Kasım'ında/ Fidel içlerinde 150 kişiydiler Aralığı'nda 56'nın/ Fidel de içlerinde 500 kişiydiler Şubat'ında 57'nin/ Fidel de içlerinde 1000 oldular 5000 oldular Fidel de içlernide Fidel de/ içlerinde bir milyon yüz milyon bütün bir insanlık oldular yıktılar/ Batista'yı 959'un Ocağında ve 50 binlik orduyu ve şeker kamışı milyonerlerini/ yerlisini de yankisini de ve tütün ve kahve milyonerlerini/ yerlisini de yankisini de ve kışlaları ve önünde cesetler çürüyen/ karakolları ve eroin toptancılarını ve kumarhaneleri ve Birleşik Amerika/ devletleri elçisini Birleşik Amerika Devletleri hava, deniz ve kara/ kuvvetlerini ve Birleşik Amerika Devletleri dolarını ve Küba'nın/ havasında ağır çiçek kokularına karışık leş kokusu dağıldı yani Birleşik/ Amerika Devletleri kokusu." (179)

Sıyrılıp gelen bir şeyler var; görüyor musunuz, duyuyor musunuz? En önde yine; uyuşuk, isteksiz, gerilimsiz, sanal gerçekliğin dışında katıya dokunabilme cüretine sahip olan; teslim alınamayan ve delicesine bir aşkla koşan; "Vardım, Varım, Varolacağım" gerçeğini bir kez daha kanıtlayan; "Anne bak kral çıplak," diye haykıran çocuklar (ya da son insanlar) var...

108. Oscar Wilde.

109. Cumhuriyet, 28 Temmuz 2000, s.6.

110. Mustafa Kemal'de 1923'de diyordu ki.-"Memleketler çeşitlidir. Fakat uygarlık birdir ve bir milletin ilerlemesi için bu yegane uygarlığa katılması gerekir. Siyasetimizin, geleneklerimizin, çıkarlarımızın bizi fikir ve eğilim itibariyle bir Avrupa Türkiyesi, daha doğrusu Batı'ya yönelmiş bir Türkiye arzu etmeye götürecektir. (...) Memleketimizi modernleştirmek istiyoruz. Bütün gayretimiz Türkiye'de modern yani Batı'lı bir yönetim kurmaktır. Uygarlığa katılmayı arzu edip de Batı'ya yönelmemiş millet hangisidir?" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt:3, Türk İnkılâp Enstitüsü Yay., 1961. s.67-68.)

111. Bu konuda bak: Murat Belge, Radikal, "Avrupa Aslında Kolay", 2 Nisan 2000, s.10; Hasan Cemal, Milliyet, "İşler İyi Giderken, Karambol Olmasın", 29 Mart 2000, s.19; Kemal Görmez, Yeni Binyıl, "AB'yi Unuttuk", 27 Nisan 2000, s.14; Sedat Ergin, Hürriyet, "AB Kararında Türkiye'nin Paradoksu" 8 Şubat 2000, s.20; Şahin Alpay, Milliyet, "Ankara ve AB", 24 Şubat 2000, s.20; Ragıp Zarakolu, 2000'de Yeni Gündem, "AB Sürecindeki Güçlükler" 19 Nisan 2000, s.3; Murat Belge, Radikal, "Bir Yeniden Değerlendirme", 5 Mayıs 2000, s.9; Yalçın Doğan, Milliyet, "Avrupa'da Geri Dönen Önerge", 25 Şubat 2000, s.17; Korkmaz İlkorur, Yeni Binyıl, "İş Kriterlerle Bitmiyor", 6 Mayıs 2000, s.9; İsmet Berkan, Radikal, "AB Gündemi Unutuldu", 22 Mart 2000, s.3; Gündüz Aktan, Radikal, "Ah Bu Avrupa!" 4 Mart 2000, s.11; Cengiz Çandar, Sabah, "Ya AB, Ya 'Muz Cumhuriyeti' ", 25 mart 2000, s.19; Nilgün Cerrahoğlu, Milliyet, "Türkiye AB'yi Tanımıyor" 30 Mart 2000, s.4; Poyraz Ülker, Cumhuriyet, "AB ile İlişkilerimizde Beklentiler" 31 Mart 2000, s.2; Gündüz Aktan, Radikal, "AB ve Kimlik Farkı" 15 Mart 2000, s.11; Engin Doğan, Özgür Bakış, "AB ve Polonya Gerçeği", 30 Mart 2000, s.2; Uğur Gürses, Yeni Binyıl, "Tüm Yollar Kopenhag'a Çıkıyor!", 20 Mart 2000, s.11; Mehmet Ali Kışlalı, Radikal, "Batı'nın Hatası", 30 Mart 2000, s.7; İlter Türkmen, Hürriyet, "AB İle Pürüzler", 6 Nisan 2000, s.26; Gündüz Aktan, Radikal, "Kendi Muhtac-ı Himmet...", 13 Mart 2000, s.11; Murat Belge, Radikal, "AB, Avusturya ve Biz", 11 Şubat 2000, s.9; Ufuk Söylemez, Milliyet, "Türkiye AB'ye Girmeli", 25 Mart 2000, s.24; İlter Türkmen, Hürriyet, "Gümrük Birliği'nden AB Üyeliğine", 9 Mart 2000, s.18; Korkmaz İlkorur, Yeni Binyıl, "AB'ye Girmek İstiyor muyuz?" 15 Temmuz 2000, s.9; Sedat Ergin, Hürriyet, "AB Cephesinde Pürüzler", 14 Mart 2000, s.16; Okay Gönensin, Yeni Binyıl, "Kuşku Çok", 18 Temmuz 2000, s.3; Hadi Uluengin, Hürriyet, "AB: Akıl Var, İzan Var", 20 Temmuz 2000, s.24; İlter Türkmen, Hürriyet, "AB

Ne İstiyor, Ne İstemiyor?", 20 Temmuz 2000, s.22; İsmet Berkan, Radikal, "AB'yı Kim İstiyor?", 23 Eylül 2000, s.3; Turgut Tarhanlı, Radikal, "kopenhag Çeşitlemeleri", 20 Haziran 2000, s.11

112. Şükrü Elekdağ, Milliyet, "Aklımız Avrupa'da", 21 Eylül 2000, s.19.

113. "Bu soru, Türkiye'nin AB'ye girmesini 'kuvvetle desteklediğini' ve 'desteklediğini' belirtenlere sorulmuş ve önem derecesine göre üç tercih belirtmeleri istenmiştir." (Aktaran: Şükrü Elekdağ, Milliyet, "Aklımız Avrupa'da" 21 Eylül 2000, s.19).

114. Oscar Wilde.

115. Radikal, 25 Ağustos 2000, s.1.

116. 2000'de Yeni Gündem, 18 Temmuz 2000, s.2.

117 Sevgi Usta Sayıta, Radikal, 29 Ağustos 2000, s.9.

118. Radikal, 1 Ekim 2000, s.8.

119. Saadet Uslu, Cumhuriyet, 23 Ağustos 2000, s.3.

120. 2000'de Yeni Gündem, 18 Temmuz 2000, s.2.

121 Radikal, 1 Ekim 2000, s.8.

122. "Öteki Türkiye konusunda Serdar Turgut'un tezi şöyle: 'Türkiye'de bütün ekonomik faaliyet 6.5 milyon insan için yapılıyor. Toplumun geriye kalan kesimi ise neredeyse açlık seviyesinde'..." vurgusuyla Ertuğrul Özkök, "Neo-popülizmin ayak sesleri"nden duyduğu rahatsızlığı dile getiriyor. (Hürriyet, 15 Temmuz 2000, s.21.)

123. Meryem Koray'ın da belirttiği gibi, "Bu ülkede gelir dağılımındaki bozukluğa yalnızca göz yumulmadı, adaletsizliği hazırlayan politikalar uygulandı." (Radikal İki, "Medyadaki Yeni Oyuncak: Gelir Dağılımı", 6 Ağustos 2000, s.4. Tekelci kapitalizm patentli bu politikalardan söz etmeden, onlara karşı çıkmadan, savaşmadan "gelir dağılımındaki bozukluk" teraneleri neye yarar ki?

124. Serdar Turgut, Hürriyet, 20 Temmuz 2000, s.7

125. Serdar Turgut, Hürriyet, "Asıl Tehlike Ufukta Gözüktü", 8 Ağustos 2000, s.7

126. Ilhan Kesici, Cumhuriyet, 31 Temmuz 2000, s.6.

127 "Patronlardan yoksulluk raporu: TÜSİAD gelir dağılım raporu hazırlıyor. Raporda, zengin ve fakir arasındaki uçurumu ortaya koyan, refah dağılımı tablosu tartışmaya açılacak." (Eylem Türk, Milliyet, 28 Eylül 2000, s.5.)

128. James Wolfensohn, Yeni Binyıl, 28 Mayıs 2000, s.7

129. Bu koşullarda IMF Başkanı Horst Köhler, "Türkiye'nin uyguladığı program IMF için örnek bir program. Başarısını dört gözle bekliyoruz." (Yeni Binyıl, 25 Eylül 2000, s.13) diyor.

130. Gündüz Özdemir, Cumhuriyet, 24 Temmuz 2000, s.6.

131 Edwin Arlington Robinson.

132. "Türkiye'nin Dünya Bankası'na gelir dağılımı konusunda yanlış bilgi vererek ülkenin gelir dağılımındaki adaletsizliğin boyutunu dünyadan gizlediği ortaya çıktı. Türkiye'nin Dünya Bankası'na 'Türkiye gelir dağılımı' sonuçları olarak, çok adaletsiz olan Türkiye geneli sonçları yerine, görece daha adil olan 'kırsal kesim sonuçlarını' gönderdiği belirlendi. Bu 'kurnazlık' sonucu Türkiye, dünya genelinde en adaletsiz gelir dağılımına sahip 32'inci ülke oldu. Oysa gerçek rakamlar verilseydi, Türkiye en kötü 20 ülke arasına girecekti. Eşitsizliğin göstergesi sayılan Gini katsayısının kırsalda 0.41 iken, Türkiye genelinde 0.49 olduğunu söyleyen Sönmez, 'En zengin yüzde 20'lik nüfusla en yoksul yüzde 20'lik nüfus arasındaki fark kırsalda 8.5 kat iken saklanan Türkiye geneli gerçeğinde 11.2 kattır. Böylece eşitsizliğin gerçek boyutları dünya kamuoyundan saklanmış oluyor' dedi.

Yanlış bilgilendirme sonucu Türkiye'nin dünya genelinde eşitsiz gelir dağılımında 32'nci ülke olarak göründüğünü ifade eden Sönmez şöyle konuşuyor: 'Gelir eşitsizliğinde ABD ile aynı olduğu değerlendirmeleri yapılıyor. Oysa Türkiye geneli verileri verilseydi, gelir eşitsizliğinde Türkiye dünyanın en kötü 20 ülkesi arasına girecek ve 19'uncu olacaktı. Orta gelirli ülkelerin ise en kötü 5'inci ülkesi olarak gözükecekti.' Sönmez'in yapmış olduğu hesaplamaya göre 'en yoksul yüzde 10 ile en zengin yüzde 10 arasındaki 22 katlık fark gizlenerek 14 katmış gibi gösteriliyor' Gelir dağılımının en fazla bozukluğu bakımından Türkiye'nin üzerinde Sierra Leone, Brezilya, Guatemala, G. Afrika, Paraguay, Kolombiya, Zimbabwe, Şili, Lesholo, Meksika, Honduras, El Salvadar, Papua Yeni Gine, Nijerya, Nikaragua, Zambiya gibi ülkeler bulunuyor. Türkiye'nin içinde yer aldığı orta gelirli ülkeler arasında en adaletsiz gelir lablosuna Brezilya sahip. G. Afrika ikinci sırayı alırken Şili ve Meksika'yı Türkiye izliyor." (Cumhuriyet "Gelir Dağılımında Hile Iddiası", 30 Eylül 2000, s.12)

133. Radikal, "İşte Adaletsizlik Tablosu", 5 Ekim 2000, s.16.

134. DİE'nin Hane Halkı Gelir Dağılımı araştırmasının sonuçlarına göre, İstanbul'da yaşayanların en zengin yüzde 20'si gelirin yüzde 64'ünü, en fakir yüzde 20'si gelirin yüzde 4'ünü alıyor. En yüksek gelirli ailenin yıllık geliri 1 milyon 6 bin dolar, en düşük gelirli ailenin yıllık geliri 700 dolardır.

135. Ankara'da yaşayanların en zengin yüzde 20'si gelirin yüzde 46'sını; en fakir yüzde 20 gelirin yüzde 6'sını alıyor. En yüksek gelirli ailenin yıllık geliri 633.333 dolar, en düşük gelirli ailenin yıllık geliri 143 dolardır.

136. Radikal, "İşte İstanbul Dükalığı", 21 Ekim 2000, s.13

137. Radikal, "Doğuştan Borçluyuz", 16 Ekim 2000, s.12.

138. Radikal, "Doğuştan Borçluyuz", 16 Ekim 2000, s.12.

139. Çin bedduası.

140. Derviş Zaim, Radikal, 10 Ekim 2000, s.22.

141. Hürriyet, 20 Temmuz 2000, s.20.

142. Hatice Yaşar, Radikal, "Korucu Tecavüz Ederse" 19 Ekim 2000, s.8.

143. Hürriyet, 20 Temmuz 2000, s.20.

144. "Topal Osman bugün daha çok Giresun'daki Rumları temizlemiş bir kişi olarak hatırlanır. (...) Pontus'ta Rum devleti kurmak isteyen çetelerle savaşırken çok sivil insanı da katletmiştir. (...) Muhalif milletvekili Ali Şükrü'yü de öldürmüş" (Murat Belge, Radikal, "Milli Kahramanlar", 23 Eylül 2000, s.9.) ve Mustafa Suphi'nin katlinde de rol oynamıştır.

145. Mutlu Sereli, Cumhuriyet, 5 Haziran 2000, s.4.

146. Oral Çalışlar, Cumhuriyet, 14 Temmuz 2000, s.4.

147 Proleter Devrimci Duruş Dergisi, "Emperyalist Kapitalizmin Bir Rejim Biçimi: Faşizm", No.32, 5 Eylül 2000, s.33-48; Tanıl Bora, Birikim Dergisi, "Neo-Faşizmin Yükselişi... Anti-Faşizmin Krizi... MHP Tartışmaları...", No. 138, Ekim 2000, s.23-33.

148. Ayşe Kadıoğlu, Radikal İki, "Makosenli Faşızm", 11 Haziran 2000, s.5.

149. Bak: Ali Oğuz, Sol Dergisi, "MHP'de Hesaplaşma Sürüyor" No.100, 25 Ağustos 2000, s.8-9.

150. Cumhur Karahan, Eşitlik ve Özgürlük İçin Sosyalist Alternatif Dergisi, "Faşist MHP'yi Yenmek ve Geriletmek Mümkün", No.7, Mayıs-Haziran 2000, s.10.

151. AB Parlamenteri Ozan Ceyhun, "MHP'nin onayı ve iktidar olması Helsinki'yi mümkün kıldı," (Yeni Binyıl. 1 Mayıs 2000, s.14) diyor.

152. Bak: Rüştü Alpay, Ekmek ve Gül, "MHP 'Merkezi' Asimile Ediyor", No.1, Mayıs 2000, s.15.

153. Zafer Ülger, Özgürlük ve Dayanışma İçin Sosyalist Alternatif Dergisi, "Merkez MHP'ye Kayarken", No.7, Haziran 2000, s.12.

154. Demir Küçükaydın, 2000'de Yeni Gündem, 17 Ağustos 2000. s.8.

155. Oral Çalışlar, Cumhuriyet, 4 Eylül 2000, s.4.

156. Ali Bayramoğlu, Binyıl, "Muhalif Olmak", 23 Ağustos 2000. s.16.

157. Ataç Akı, Radikal, "Rakamların Ötesinde", 22 Ekim 2000. s.9

158. Ünsal Oskay.

159. Victor Pelevin, aktaran: Yalçın Doğan, Milliyet, "P Kuşağı" 17 Eylül 2000, s.15.

160. Halit Kakıç, Star, "Yupple'lerin Yerini Yettie'ler Devraldı", 24 Haziran 2000, s.4.

161. John Covey, aktaran: Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, "Tanrı Türkiye'yi Sevseydi", 25 Nisan 2000, s.24.

162. Yusuf Hayaloğlu, Selam Gazetesi, "Ben Bir İyilik Savaşçısıyım", Yıl.2, No.423, 9-15 Ocak 2000, s.7.

163. Spartacus, aktaran: Marcel Ollivier, Spartacus, çev: Ülkü Erdoğdu, Pencere yay., 2000, s.88-89-138.

164. Erdal Atabek, Cumhuriyet, "Akıllılık-Delilik", 9 Ekim 2000. s.4.

165. Yıldırım Türker, 2000'de Yeni Gündem, 18 Eylül 2000, s.8.

166. Albert Einstein.
167 "Globalleşme, kapitalizmin çelişkilerini törpülemesi şöyle dursun, aksine onları gitgide keskinleştirir. Emek-sermaye çelişkisini arttırır. Kapitalizmin doğasında olan 'fazla üretim ekonomik krizlerini' ise frenlemekle, azgelişmiş ülkelere ihraç etmekle yok etmez, sadece erteleyip şiddetlendirebilir. Çelişkilerini silah ticareti, yerel savaşlar ve ayaklanmalar doğurarak başkalarının sırtına yüklemeye çalışır." (Rasih Nuri İleri, Cumhuriyet, "Reel sosyalizm Çökmedi", 12 Nisan 2000, s.6)
168. "Enternasyonal olmayan bir sosyalizmden dünyaya hayır gelmeyeceği besbelliydi. 'Globalleşme' denilen şey 'Dünya kapitalistleri birleşin' çağrısından başka bir şey değildir. Birleşen insanlık değil, sadece finans kaynaklandır. Azgelişmiş ülkelerde, yani dünyanın büyük bir bölümünde gittikçe artan yoksulluklar, toplumsal adaletsizlikler ve çevre kirlenmeleri karşısında, enternasyonal bir sosyalizmden başka bir seçenek göremiyorum. Ya sosyalist olacağız ya da mahvolup gideceğiz." (Mina Urgan, Cumhuriyet, "Çözüm Enternasyonal Sosyalizm", 11 Nisan 2000, s.2).
169. Alain Krivine, Cumhuriyet, "Pahalıya Mal Olmuş Yeryüzü Cehennemi", 22 Nisan 2000, s.6.
170. Bakın bu konuda bir "Prof.", M. Tahir Hatipoğlu ne diyor: "Sosyalizm, Türkiye için ütopyadan öteye gitmemiştir. Günümüz koşulları böyledir. Şeriat tehlikesini aşamayan bir ülkenin sosyalizme geçmesi mümkün değildir. Hedef sosyalizm olabilir, olmalıdır da. Ancak, şimdiki durumda, Türkiye'yi ileriye götürecek sol sosyal demokarsiye büyük gereksinme vardır. O nedenle kendisini solda görenler, sosyalistler ve sosyal demokratlar, Atatürkçüler epeyce bir süre birlik içnide olmalıdırlar. Bu olmadığında, çeteleşmiş devletin çizmeleri altında ezilme sürecektir. Yaşam bunu dayatmıştır. Olan bize ve halka olmaktadır." (Cumhuriyet, "Sosyalizm Türkiye İçin Ütopyadır", 20 Nisan 200, (ek) s.2.)
171 Aynı fikri değerli şairimiz Şinasi Özdenoğlu "Yol daha uzundur vuslattan", değerli ses sanatçımız Semiha Yankı da "Sevmek bir ömür boyu, sevişmek bir dakika" dizeleriyle ifade etmişlerdir. - Sadun Aren'in notu.
172. Sadun Aren, Cumhuriyet, "Yollar Hedeflerden Önemli", 18 Nisan 2000, s.3.
173. Ufuk Uras, Cumhuriyet, "Sosyalizme İhtiyaç Var", 13 Nisan 2000, (ek) s.2.
174 Ertuğrul Kürkçü, Cumhuriyet, "Devlet Saydamlaşmalı", 16 Nisan 2000, (ek) s.2.
175. Bak: Türker Alkan, Radikal, "Sosyalizm Deyip Geçmeyin", 5 Temmuz 2000, s.5.
176. Mihri Belli, Cumhuriyet, "Sosyalizm İnsanlığın Geleceğidir", 10 Nisan 2000, s.10.
177 Beranger.
178. Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, 'Ben', 'Koro' ve 'Büyük Sürünün Babası'..", 3 Mayıs 2000, s.4.
179. N. Hikmet Ran, "Havana Röportajı".

Adnan ÖZYALÇINER

TARİHİN IŞILDAĞI

İnsancıl Yayınları

HASANKEYF'İN UĞULTUSU

Uğuldayan ve uğuldatan tarih
Kan damlıyor Heredot'un kaleminden
Sayfasına tarihin
Bağlanmış karabulutları sulu gözüne
Takmış sol göğsüne kara muska
Kanat çırpıyor göğünde
Akbabalar, baykuşlar, doğanlar, yarasalar
Dicle! Azgınlaşıyor, boğuyor
Antik kent prangalı bir mahkum
Yırtmış bağrını sevdalısının paslı hançeri
Antik kent yorgun, antik kent şaşkın
Uzaklara kenetli çocuksu bakışları
Yırtık bir gülümseme dolaşıyor
Toprak ve deniz karışımı dudaklarında
Yüzü yağmalanmış bir imparatorluk
Ey yüreğimin parçalanan coğrafyası
Bütün tarihi sende çektim temize
Ey paramparça yüreğim Hasankeyf
Ölüm gelecek, sonra da Dicle'nin dalgaları
Yitik bir kent
Ölüsü gibidir, çok yakın bir akrabanın
Ulaştım bu üstü örtülü ine...
Ağlayıp, sızladım her gece
Görerek boğuluşunu Hasankeyf'in
Bahtlıdır, gören, duyan, sorgulayan
Bir tarih uğulduyor kör zamana
Bir tarih boğuluyor geçmişiyle
Bir kent çarmıha geriliyor
Ve Hasankeyf'in uğultusudur kulakları
tırmalayan
Ses yok
Gözyaşı, gözyaşı.

Peyman ANKA

ŞİİRİMİZİN BIÇKIN DELİKANLISI AHMET ARİF*

İsmet ALICI

İnsancıl Atölyesi'nde Berrin hanımın anlattığı sanat derslerinde, birlikte birşeyler üretebilmek için, katılanların bir şairi anlatma gereksinmesi ortaya çıktı. Kimi anlatacağımı az çok biliyordum. Ahmet Arif'ti bu.

Ahmet Arif bir bariyeri benim önümde. Bu olgu daha çok heyecanlandırıyordu beni. Çünkü, Ahmet Arif'in tek kitabı olduğu halde, bu kitap otuzun üzerinde baskı yapmıştı. Üstelik korsan baskıları da var piyasada. Tek kitap ikiyüz ellibin satıyor. Bu bir çelişkiydi benim için. Neden mi... çok basit, Ahmet Arif'den daha yetkin sanatçılar böyle bir başarı elde edememişti.

Sadece bununla kalsa iyi. Ahmet Arif tek şiir kitabıyla çoğu kişiyi etkiliyor. Üstelik, eleştiri ve değerlendirme yazıları yazmadığı halde. İşin diğer yanı ise, bugün Ahmet Arif'ten etkilenen çoğu şair toplumsal bilinci etkiliyor. Kim mi bunlar, Murathan Mungan, Bejan Matur, Ahmet Telli, Yılmaz Odabaşı ve Cezmi Ersöz. Bu arkadaşların hepsi Ahmet Arif'ten etkilenmiştir. Ahmet Arif'in sanat anlayışını açarken... elimden geldiğince bunların Ahmet Arif'ten nasıl etkilendiğini açmaya çalışacağım.

"Siverek'te, yani şehir içinde Türkçe'den çok Zazaca konuşulduğu için, Zazaca'yı hemen öğrendim. Karakeçi'de çoğunlukla Kürt aşiretleri olduğu için Kürtçeyi öğrendim. Harran'da ise Arapça konuşuluyordu. Arapçayı ise Harran'da öğrendim. Babam Harran'da vekaleten kaymakamlık görevinde bulundu. Siverek'te ise Nahiye müdürlüğü yaptı." (1) Ahmet Arif 21 Nisan 1927 doğumlu. Bu bölgede sadece arapça, zazaca, kürtçe, türkçe konuşulmuyor. Bunun yanında ermenice ve süryanice var. Ülkede çok çeşitliliğin yaşandığı bir bölge burası. Ermeniler... Süryaniler... Kürtler... Araplar... Türkler ve Yezidiler var. Türkiye'nin hiçbir yerinde böyle zengin yerleşik bir yaşam yoktur. Her halkın değişik örf ve adetleri var. Buradaki yaşam İstanbul'daki gibi değil. İstanbul sarayın bulunduğu bir yer, gelip gidenin geçici olduğu bir şehir. İstanbul'daki yerleşik yaşamı daha çok Ermeniler... Rumlar ve Yahudiler belirler. Bunlarda ticaretle uğraşır. Bu bölgede ise yerleşik bir yaşam vardır. Farklılıklar kendini hissettirir. Bu çok çeşitliliğin içinde insan bu çok çeşitliliği yok saymadan yaşar. Bu Türkiye'nin öteki bölgelerinden farklı bir kültürel olgudur. İşte Ahmet Arif'in yetiştiği bölge böyle bir bölge.

Ahmet Arif'in annesi Kürt, babası ise Türk'tür. Babası eşrafın ileri gelenlerinden. Nahiye müdürlüğü yapmış... Kaymakamlık. *"Annenin babası Şeyh Abdülkadir Cibrali ünlü bir din bilginidir."* (2) Ahmet Arif dedesinin bu özelliklerini şöyle aktarıyor. *"Derler ki Kafkas'tan okyanusa kadar, Akdeniz'den Hazar denizine kadar onun adının anıldığı yerde düşmanın korkudan dudağı yarılırmış. Verdiği bir fetva ilginç olmaktan öte bir cesaret, bir başkaldırı örneğidir. Bilindiği gibi, ülkeleri düşman işgalindeyken müslümanların cuma namazı kılmaları yasaktır. Dedem verdiği fetva ile yalnız cuma namazını değil, bütün namazları yasaklarken Allah katında en makbul ibadetin düşmanla savaşmak olduğunu kesin bir dil ile ilan eder."* (3) Aynı zamanda babasının dedeleri arasında Mahmut Remzi Paşa, Şatır Paşa gibi paşalar var.

Demek ki, Ahmet Arif'in bulunduğu topluluk şeyhlerin... ağaların... paşaların... tüccarların oluşturduğu bir topluluk. Ahmet Arif toprağıyla alınıp satılan köylülerden değil. Zaten bir köylü olsaydı Ahmet Arif, okumak için Afyon'a oradan da İstanbul'a gelemezdi. O yörenin sayılan aşiretleriyle hısımlılıkları var. Drej aşireti ve Bucak aşireti. Siverek'te okurken Bucak'larda kalıyor. Ahmet Arif bu soyluluğu önemsiyor. Onun için önemli olmasaydı bu soyluluk, belki, bulunduğu toplumsal yapının özelliklerini pek açmazdım. Hatta soyunun peygamber soyundan geldiğini söyler Ahmet Arif. Bu onun için övünç kaynağıdır. Refik Durbaş'la yaptığı söyleşide, bu toplumsal yapıdan övünç duyduğunu belirten çok çeşitli imler var. Bu bana göre Ahmet Arif'in çelişkisidir.

Gelelim olgunun diğer yanına. Ahmet Arif öksüz büyüyor. Hısımları bakıyor ona. Okuyor, ama hırçın, kavgacı bir çocuk, bu yanını kendisi de belirler. Siverek'te okurken onu Afyon lisesine gönderiyorlar. Çünkü, korkuları var. Bunun sebebi Ahmet Arif'in gangster... haydut olma ihtimali. Bakın, Ah-

met Arif, Refik Durbaş'la yaptığı söyleşide ne diyor. *"Çocukken sürekli dövüşürdük. Biz şehir mahallesi bebelerini kovalardık, onlar da üçüncü süvari alayına sığınırdı. Üçüncü Süvari Alayının üstü alüminyum kaplıydı. Onların camı çerçevesi kırılmasın diye biz savaşı durdururduk. Orada da ip sabanını kullanmasını bilen Doğulu askerler vardı. Bu seferde onlar çıkardı. Babayiğit, çoban, süvari adamlar. Bizi onlar kovalardı."* Şu bebeler sözcüğü dikkatimi çekti. Ahmet Arif'in kovaladığı insanlar gerçekten bebe miydi. Bence değildi. Yaşıtıydı Ahmet Arif'in. Onlar sadece bez sabanını kullanmayı bilmiyordu. Bugün filistinlilerin kullandığı bez saban. Refik Durbaş bu söyleşiyi Ahmet Arif'le 1990'da yapmış. Ama, Ahmet Arif bu söyleşi de, bebe sözcüğünü kullanıyor. Yani... 1990'da bile yaşıtları Ahmet Arif'e göre bebe. Argodaki anlamıyla bebe sözcüğü karşındakini aşağılama, küçümsemedir. Argo konuşmak, 1990 yılında Ahmet Arif'in vazgeçemediği bir olgu. Yenen tam erkektir, yenilen bebe. Şiirinde sokak kültüründen etkilenme çoktur Ahmet Arif'in. Bu çok çeşitli olgularla kırılsa bile.

Sokak yaşamının Ahmet Arif'in şiirinde etkisi büyüktür. *"Koymuş postasını/ Görmüş restini/ He canım,/ Sen getir üstünü/ (...) /Vurun ulan,/ Vurun/ Ben kolay ölmem/ Ocakta küllenmiş közüm/ Karnımda sözüm var."* Şiirindeki buna benzer söylemler onun sokak yaşamı içinde geçen çocukluğunun yansımalarıdır. Ahmet Arif'te sokak aslında bıçağın, muştanın, satırın, filintanın dolandığı bir sokaktır. Bu sokak sınıf savaşının olduğu bir sokak değildir. Keskin sınıfsal çelişkilerin olduğu bir yer değildir. Doğuda, sistemin sokağı düzene sokmada pek etkisi yoktur. Zaten böyle bir olguya ihtiyacı da yoktur. Çünkü, sokak kendisine muhalif bir yapı arzetmez ona göre, hatta sokağın yapısının böyle olması onun da işine gelir. Bu yüzden sokağı belirleyen postasını koyan... restini görendir, veya vurun ulan deyip kolay ölmeyendir. Doğu'da sokağı belirleyen olgu erkekliği ispat etme eylemlilikleridir. Bu erkekliği önemseme olgusu aşiret kültürünün bir uzantısıdır. Yani feodal yapının sokaktaki etkisi büyüktür. Ne diyordu Ahmet Arif, *"Erkekçe olsun isterim/ Dostlukta düşmanlıkta."* Ahmet Arif'in çocukluğu aşiret ve sokak kültürünün içinde geçmiştir. Çocukluğunda kazandığı bu olgular şiirlerinin içinde yer edinmiştir. Ama, Ahmet Arif sadece bu değildir. Bunu dememin ardındaki neden Ahmet Arif'in büyük bir şair olduğunu belirtmek değildir. Ama Ahmet Arif'in ardındaki kültürel doku kendini yoğun bir şekilde hissettirir. Ahmet Arif çok çeşitli olgularla sistemi eleştirirken, bu kültürel dokunuyu pek eleştirmez. Bunun neyliği niçinliği ilgilendirmez onu. Feodal yapının bazı olguları kutsaldır. Hemen burada Ahmet Arif'in bir sözünü alayım. *"Ben Nazım hayranıyım. Ezbere canımı veririm."* Bu feodal yapının ortaya koyduğu bir bakış açısıdır. Bu sözcüğün ardında sorgusuz bir şeyi kabul etmek vardır. Ahmet Arif için bilgelik önemli bir unsur değildir. Onun için önemli olan yiğitliktir. Ama yiğitliği vareden olgunun bilgelik olduğunu pek kanıksayamamıştır. Refik Durbaş'la yaptığı söyleşide cesaretin, kavgacılığın onun için ne kadar önemli bir olgu olduğunu çoğu kereler belirler. Bakın söyleşide ne diyor Ahmet Arif. *"Ünlük Faik Bucak var. Avukattı, öldürdüler. Bekir abi, Bucak ailesinde Faik abiden sonra geliyor. Ben Bekir abinin arkadaşıydım. Mesela bir Hasan Basri var. Gangster. Bütün esnafı haraca bağlamış hatta efsanesi var. Birgün alaydan makineli tüfek çalmış. Urfa kalesine gitmiş, Hazreti İbrahim'in ateşe atıldığı yere makineliyi kurmuş. Öyle bir efsane anlatırlardı. Bekir Bucak gözümün önünde Hasan Basri'yi kaldırdı, palaskasından yakaladı karpuz gibi yere vurdu. (..) Hasan Basri'de bayağı babayiğit bir adamdı. Bekir Bucak onu yere vurunca bu olay yarım saat içinde bütün Urfa'ya yayıldı. Ve ondan sonra biz öyle çarşıdan geçerken kimse bize yan bakamazdı."* (3) Bunun gibi şiirinde ve söyleminde çok çeşitli olgular var. Ona göre yiğitlik doğruyu savunmak değil. Ya da bilgelikli varılan bir olgu değildir. Bu arada hemen şunu söyleyeyim. Osman Şahin'in "Fıratın Sırtındaki Kan Bucakları" okunduğunda, sürekli insanların kan davasından dolayı birbirlerini öldürdüklerini görürüz. Bu kan davasının gerisinde, aslında Bucakların kendi aralarındaki toprak ağalığında iktidar olma savaşımı olduğunu anlarız. Sadece bu savaşta bir yıl içinde yirmibeş insan ölmüştür. Ahmet Arif'in övdüğü Bucaklar, bugün iktidar kavgasını kazanmış Sedat Bucak tarafından götürülüyordur. Devlet bugün nasıl Bucakları kullanıyorsa, o günde kavgayı körükleyen bir konumda olmuştur. Sadece yiğit ve güçlü oldukları için seviyordur bu insanları, Ahmet Arif. Bu yüzden Ahmet Arif'in Nazım'ı sevmesi, onun şiirlerinin ve sanat anlayışının sorgulanmasından varılan bir sonuç değildir. Daha çok Nazım'ın direngen, yiğit yanını sevmiştir. Tabii ki Ahmet Arif, Nazım'ın şiirini şöyle ya da böyle az çok biliyordu. Ama, onu daha çok çeken Nazım Hikmet'in efsanesiydi. Çünkü o yıllarda Nazım bir efsaneydi.

Şimdi şiirlerine girelim. İlk şiirine bakalım. *"Terketmedi sevdan beni/ Aç kaldım, susuz kaldım/ Hayın karanlıktı gece/ can garip, can suskun/ can paramparça/ Ve ellerim kelepçe de/ Tütünsüz, uykusuz kaldım/ Terketmedi sevdan beni."* Tütünsüz kalmak Ahmet Arif için önemli. Ama kitapsız ve insansız kalmak önemli değil. Tütün daha önemli. Bu şiirde direnme olgusu var. Sevdiği biri için... ya da

sevgiye dönüştürdüğü umut için. Ama neden, direnme gereksinmesini bulamıyoruz. Sadece belirsiz bir imge var, *"Hayın karanlıktı gece"* Neden karanlıktı belirsiz. Bize bunu söylemiyor. Onun bilmesi bize yetiyor. İkinci şiir yine hapishaneyle ilgili, bu şiirin ismi *"İçerde"*, buradan anlıyoruz ki, Ahmet Arif zulasındaki mahzun resim uğruna içeri girmiş. Gerçekten Ahmet Arif zulasındaki mahzun resim uğruna mı içeri girmiş. Hayır o onurlu bir mücadeleden içeri girdi. Ahmet Arif bu mücadeleden pek söz etmiyor. Aslında, bu şiirin temel işlevi Ahmet Arif'in hapise bir sevgili uğruna içeri girenlerle kendini özdeştirmesidir. Onların sesi olmasıdır.

Ahmet Arif hazcıdır. Anadolu insanının aşırı zevk alma olgusu onda da vardır. Ne diyordu Orhan Veli *"Rakı şişesinde balık olsam"* Bu dize, Ahmet Arif'in şiirinde almak istediği zevki bize sunar. Nasıl ki, alkolik bir insanın düşüyse rakı şişesinde balık olmak, Ahmet Arif'te şiir yazarken bütün hazları yaşamak ister. Hazdaki sanatsal amacı karşısındakine de haz aldırmak değildir. O sadece kendisi için yazar, sanatın işlevine pek inanmamıştır o. Onun için önemli olan kendisinin aldığı hazdır. Onun sanat diye algıladığı olgunun eylemliliği, muhabettir. Hani, derler ya, *"gönül ne çay ister/ ne çayhane/ gönül muhabbet ister/ çay bahane."* Bu yüzden onun şiiri gönül şiiridir... yürekte yazılır. Şiirin bilinçle, bilgiyle pek ilgisi yoktur. Erkeklik yürek işidir derler ya, Ahmet Arif'in şiirde algıladığı da budur. Bu yüzden Ahmet Arif dış dünyaya neler yansıttığını dikkate almaz. Çünkü, Ahmet Arif'in şiiri, düşmanla kendisi arasında yapılan eylemliliktir. Bu iki kabadayının sokak kavgasına benzer yer yer. Ahmet Arif'in düşürdüğü her dize, düşmana atılan bir tokattır. Ahmet Arif'in çoğu şiiri yenmek ve yenilmemek denklemi üzerinde gider. Düşmana karşı ayakta kaldığını ifade etmek, onun için bir haz kaynağıdır. Gönül acılarından arınır. Şiirleri yendim... yenemedim denkleminde giderken, olgun bir dervişi görürüz. Ama, onun ürettiği, bu yendim, yenemedim denklemi, bizim göremediğimiz, onun çocuksu yanıdır. Bu çocuksuluğa daha çok yaşamı sorgulama fırsatını eline geçirememiş bir insanın çaresizliği de diyebiliriz. Bu çocuksuluğunu kendisi hiçbir zaman farkedemez.

Bakın ne diyor Ahmet Arif, *"Hırsla çakarım kibriti./ İlk nefeste yarılanır cigaram,/ Bir duman alırım dolu./ Bir duman, kendimi öldüresiye. (...) / Anlatamam, nasıl ıssız, karanlık/ Ve zehir zıkkım cigaram/ (...)"* veya *"Dört yanım puşt zulası,/ Dost yüzlü/ Dost gülücüklü/ Cigaramdan yanar/ Alnım öperler"*

Şiirlerinde ortaya çıkan cigara imgesi onun hazcılığının uzantısıdır. Bu hazcılık Anadolu insanının keyfe düşkün yaşamından başka bir şey değildir. Anadolu insanının büyük çoğunluğunda olan yan Ahmet Arif'te de vardır. O bunu hiç sorgulamamıştır. İçmek ve muhabbet etmek, şiir bunun mezesidir anlayışı ne yazık ki, Ahmet Arif'in şiirinde vardır. Şiirlerinde yoğun bir derinlik yoktur. Hiçbir şiiri bizi düşünceye yöneltmez. Şiirin akıcılığı ve iç ezgisi hemen göze çarpar. Alır uzaklara götürür bizi, Ahmet Arif'in dediği gibi sarhoş eder adamı.

Yendin... yenemedin denkleminde giden hazcılık, kendi karşıtı gibi görünen çilecilikle vareder kendini. Bilme... bilgili olma... gerçeği söyleme... kendini yenileme eylemleri içinde varolan bir çilecilik değildir. Bu onurlu bir yaşam için çekilen çiledir. Bu onurlu yaşam ise onun erkeklik kavramına uygun yaşamasıyla ilgilidir. Buradaki çile düşmanın seni yıkmak için ortaya koyduğu gayrete karşılık... çekilen acıların toplamıdır. Hatta Ahmet Arif içtenice bu acıdan zevk alıyordur. Şiirindeki bu yan çok çeşitli olgularla acıseverliğe... acının edebiyatını yapmaya dönüşmüştür. Bugün ona öykünen bazı şairler, acıseverci... çileci olmuştur. Hatta bazıları hiç acı çekmedikleri halde, garip bir şekilde, acının şiirini yazıyorlar.

Bir şairim ben. Elimden geldiğince şiir okurum. Şimdiye kadar okuduğum hiçbir şiirde baharın "delikanlı bir bahar" olarak imgeleştirilmesine rastlamadım. Bu öyle bir erkekçi bakıştır ki, doğurgan... anaç bahar, delikanlı olmuştur Ahmet Arif'in şiirinde.

Şimdi buradan yazımı başka bir noktaya çekip, o yıllarda Türkiye'de değişen edebiyatın bazı yanlarını göstermeye çalışacağım. 1930'lardan sonra Türkiye'de edebiyat yavaş yavaş "köy edebiyatına" doğru yol alıyor. Bunun iki yanı var bir yanı Sovyetlerde gelişen sosyalist realizmin etkisi. *"Çünkü, daha 1930 yılında, bizce büyük bir olasılıkla gene Stalin'in buyruğu ile, aralarında Fikhonov, Leonov, Dugovski, Ivanov, Pavlenko, Sannikov gibi dönemin ünlü adlarının da bulunduğu bir grup yazar, güya Türkmen hükümetinin çağrılısıymış gibi, Orta Asya'ya gitmişler ve oradaki göçebe toplumlarının on yıl gibi kısa süre içinde nasıl sosyalist aşamaya sıçradıklarını anlatan romanlar, öyküler, şiirler, gezi notları yazmışlardır 'toplumcu gerçekçi' yöntemle."* (4) Sosyalist gerçekçiliğin "köy edebiyatına" yönelmesi, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de etkisini göstermiştir. Otuzlarla birlikte Türkiye'de yavaş yavaş kendini varetmiştir. Olgunun diğer yanı ise sürekli Meclis'e sürülen Toprak Reformu sorunudur. CHP içinde bazı iyiniyetli insanlar, toprak reformunu yapmak için sürekli zorlayıcı olmuşlardır. TKP içindeki insanlarda bunları desteklemiştir. Reşat Enis, 1940 yılında, CHP milletvikili Cavit Oral'ın

çağrısı üzerine hemen Adana'ya gitmiş ve *"Bugün"* adlı yerel gazetenin yazı işleri müdürlüğünü üstlenmiştir. *"Zaten Reşat Enis'in amacı da, başarılı bir roman yazmaya çalışmaktan daha çok, bir gazeteci olarak gördüğü veya dinlediği, Çukurovalı köylülerle ilgili acı gerçekleri acele yazarak kamuoyuna duyurmaktır sanki."* (5) Böylece köy enstitülerinden çıkanlarla birlikte, ülkedeki edebiyat büyük bir şekilde köy edebiyatına dönüşmüştür. Edebiyatın bu yöne kayması ister istemez halkçılığın önünü açmış. bu da duyguculuğu geliştirmiştir. Türkiye'de halkın değer yargıları kutsal hale gelmiştir. Gerçekçi edebiyatın önünün kesilme noktalarından birisi budur aslında.

Ahmet Arif, Yılmaz Güney, Yaşar Kemal köy edebiyatının bir başka yanı olarak göründüler sürekli. Çünkü, onlar diğer köyden gelenlerden ve köy edebiyatı yapanlardan farklıydılar. Bu üçlünün ortak özelliği aşiret ahlakını önemsemeleridir. Yaşar Kemal feodal bilinçle sürekli masal anlatmıştır. Hiçbir eserinde onun öznelliğini göremeyiz. Doğu insanının tipinden kurtulamamıştır. Eserlerinin geri planında hazcılık ve çilecilik vardır. Aynı olgu Yılmaz Güney ve Ahmet Arif'te de vardır. Aslında bu üçlü ve çok çeşitli etmenleri sorgulayamadıkları kültürel dokunun üzerinden şiddet kültürünü içselleştirmişlerdir. Bilerek ya da bilmeyerek.

Ahmet Arif, Refik Durbaş'la yaptığı söyleşinin bir yerinde, Orhan Veli'nin payton gezisine çıktığından sözeder. Ona göre, paytonla gezerek keyfedermiş Orhan Veli. Refik Durbaş'a geldiğimizde, Ahmet Arif'le söyleşi için gittiğinde, bakın neyle karşılaşıyor. *"Sabah erkenden kalkmış, bir aşiret reisi gibi giyinmiş, kırk düğmeli mavi yeleği üzerinde. O gün Diyarbakır yemekleri hazırlanmış. Rakı buza yatırılmış. Keşkek pilavı, tandır eti, süzme yoğurt hazırlanmış."* (6) Bakın benim babam ise Malatya'da ne yapardı. Akşama doğru toplanırdı arkadaşlar, at arabacı, Mısto'da geldi mi kadro tamamdı. Sonra bindikleri gibi at arabasına Malatya turu başlardı. Kimi meyva tabağını tutardı... kimi leblebileri... kimi şarabı... kimi kaçak rakıyı. Tur bittikten sonra toplanırlardı, bizim evde. Başlardı Sirim Ali söylemeye, keyfederek yaşarlardı. Yaşamı bunlar, böyle severlerdi. Ben bu insanları severim... hâlâ seviyorum da. Ahmet Arif de bu insanları sever... seviyor da. Keyfetmek, yaşamı bu şekilde algılamak, bizim insanımızın bir yanıdır. Doğu insanında bu keyficilik, kendini hazcılığın ve çileciliğin kültürüyle yoğurmuştur. Sanki, insan sarrafı olmanın yolu, böyle keyfe düşkün yaşamaktan geçer. Bu keyfçiliğin Türkiye edebiyatında etkisi büyüktür. Keyfetmek uğruna çoğu edebiyatıçımız, görevlerini unutmuştur. İçki masası muhabbetlerini anılar adı altında piyasaya sürmüştür. Doğu'nun çoğu bıçkın delikanlısında, kırıklarında bu yanı görebiliriz. bu insanların çoğu hiç sorgusuz, arkadaş için canını verir. Ahmet Arif bu insanların yanında şiirlerini okusa *"Yaşa... Varol"* sesleriyle boğarlar onu. Ahmet Arif'i canlarının bir parçası sayarlar. Ahmet Arif'in şiirindeki delikanlılık havası, onun özgürlük anlayışını da gösterir bize. Sovyet insanı gibi, bizde aşırılıklara tutkun yaşarız. Sovyet edebiyatında insanın bu aşırılığı yoğun bir şekilde eleştirilse bile, yanlışlığıyla açımlansa da, Türkiye'de bu aşırılık, kutsanmış ve özgürlük anlayışı diye sunulmuştur. Bu kısmi yan Ahmet Arif'in şiirinde de vardır. Bu insanların hepsi malına, mülküne tek zar atabilirler. Ama, Ahmet Arif bunu yapmaz. Bu riskin onun için pek önemi yoktur. Aldığı aşiret ve devrimci kültür, bunu engeller. Ama, o yazdığı bir şiiriyle büyük bir risk almayı sever. Tek şiir için ölmeye hazırdır o. Bugün tek şiir için yıllarca yatmaya veya ölmeye hazır edebiyatcılar olduğu gibi. Bu tür edebiyatçılar için, edebiyat insan araştırması değildir. Edebiyat, onlar için belindeki silahtır, yiğitliktir. Yürürken omuz atar, gerekirse kurşunu boşaltır.

Ahmet Arif halkçı ve duyguculdur. Duyguculuğu, aşiret kültürünü önemsemesinden gelir. Kapitalist ahlakın karşısına, aşiret ve bıçkın ahlakını kor. Nasıl bir ahlak sorununu pek sorgulamamıştır. Çoğu şeyi sorgulamadığı gibi. Zaten onun şiiri bir sorgulama şiiri değildir. Bu yüzden felsefi bir derinlik şiirinde gezinmez. Onun öznelliğini göremeyiz... sanatın işlevinin insan açımlaması olduğunu pek bilmez. Tekil olgular üzerinden evrensel olana varmak diye birşey, Ahmet Arif'e yabancıdır. Öyle yabancıdır ki, A. Kadir'in tekil olgudan evrensel olana varma çabası olan bir şiirini eleştirir. Onun şiiri kendisine ve halkına acı çektirenlere tepki şiiridir. Düşmanlarıyla şiiriyle savaşım verir. Çoğu kereler sanki şöyle sesleniyordur dünyaya. Biz böyle yaşamayı seviyoruz, ey kapitalistler, bizim yaşamımızı değiştirme hakkını kimse size veremez. Çünkü, biz yiğitliği... namuslu olmayı... sözünün eri olmayı seviyoruz. Ve bunların hiçbiri sizde yoktur.

Ahmet Arif'in halkçılığı ise baba ile oğul arasındaki ilişkiye benzer. O halkını bütün saldırılara karşı koruyan bir kahramandır. Bu yüzden halkın önüne kendini koymuştur. O düşmana şunu der, benimle uğraşın halkla değil. Halkın bunu bilmesi pek önemli değildir. O inanır halk birgün anlayacaktır onu. Halk kavramı ona göre, bütün saflığı taşıyan bir olgudur. Çok çeşitli sınıfsal katmanları taşımaz. Onun halkı kutsal bir halktır, iyidir, kötülükleri barındırmaz. Nazım Hikmet'in dediği gibi bir halk değildir. *"Akrep gibisin kardeşim/ Akrep gibi/ Korkak bir karanlık içindesin/...* ya da *Onlar/ korkak, cesur, ca-*

hil ve çocuktular." Ahmet Arif'e göre bütün halk doğuştan iyidir. Bütün kapitalistler doğuştan kötü. Zaten şiirindeki temel hava iyinin ve kötünün savaşımı üzerinde şekillenir. Dünya ona göre meleklerle şeytanların savaşım alanıdır. Bu yüzden Ahmet Arif şeytanlara karşı halkı korumayı kendine görev bilir. Kendini öne çıkartırken, Ahmet Arif kendi yiğitliğini de gizliden ortaya sürer. O kahraman ve yiğittir kolay kolay yıkılmayacak bir güçtür. İşte şiiri bu noktadan sonra bir peygamber söylemi edasıyla gider. O şamanlığından sıyrılmış... yer yer tanrısallaşmıştır sanki. Artık, sezemediği abartı, onu bir efsane anlatıcısı kimliğine büründürmüştür. O Nazım Hikmet gibi, artık güneşin altında bahtiyar olamaz. Bu duygu ona göre çocuksudur. Yiğitlik, olgunca hareket etmektir ona göre. Olgunluk ise güneşin altında bahtiyar olmayı reddeder. Onun olgunluk ve yiğitlik anlayışında bu tür çocuksuluklara yer yoktur. Ona göre halk için savaşım veren insan her adımını büyük bir ciddiyetle atmalıdır. Devrimcilik ve çocuksuluk birbirleriyle bağdaşmayan olgulardır. Bütün çoğu devrimcide gördüğümüz olgular ne yazık ki, Ahmet Arif'te de vardır.

Afşar Timuçin'in Ahmet Arif değerlendirmesi şöyle. *"Enver Gökçe'nin şiirine çok yakın duran şiirleriyle Ahmet Arif (1925-1991) de halkın dili, halkın gözü kulağı olan toplumcu şairlerimizdendir. O da halkın söyleyiş biçimlerinden çokça yararlanmıştır. O, ortaya koyduğu daha çok bir gerilla savaşını duyuran görünümler çizer. Gecce, yıldızlar, tüfekler, savaşlar... herşey kırsal alanda, dağbaşlarında geçer gibidir. Ahmet Arif'in şiirinde insan savaşa adanmış insan görünümdedir. Şair bütün anlattıklarını bir türkü havasında, bazen bir ağıt gibi, ama her zaman bir halk şiiri ve inceliğiyle ortaya koyar"* Afşar Timuçin'in değerlendirmesi baştan sona doğrudur, bana göre. Şiiri bir gerilla şiiri gibidir. Ama bunu besleyen damar, Ahmet Arif'in yaşadığı dünyanın, onda yarattığı yansımalarla ilgilidir. Bunu besleyen devrimci bir gerilla savaşımı değildir. Dağlar kaçaklarla doludur, yüzlerce insan dağlarda eşkiyalık yapıyordur. Ahmet Arif'in eşkiyalara yönelik sempatisi vardır. Hatta kendisi Gazze'ye çıkmıştır. Bu olguyu Refik Durbaş'la yaptığı söyleşi de belirler. Aynı zamanda Ahmet Arif'in dedesi fransız kuşatmasına karşı savaşmıştır. Onun gerillacılığını besleyen olgular çok somuttur aslında. Kürt isyanlarının yoğun yaşandığı süreçten geçmiştir Ahmet Arif. Fakat, o Jose Marti veya Mao Zedung gibi feodal kültürün reddi üzerinden şiirler yazmamıştır. Ahmet Arif'in şiirlerinde gerillacılık... eşkiyacılık... bıçkınlık içiçe girmiştir.

Bugün şiirimizde Ahmet Arif'ten etkilenlere geldikte, önce şunu söylemek isterim. Ahmet Arif'in şiirinden bütün bütün etkilenmediler. Yaşadığımız topraklarda duyguculuk... halkçılık... hazcılık... çilecilik olduğu için bu insanlar, bu olgulardan etkilendiler. Yer yer bu yüzden Ahmet Arif'le, Yaşar Kemal'le, Yılmaz Güney'le buluştular. Başta söylediğim şairlerin hepsinin ortak özelliği hazcı ve çileci olmalarıdır. Acı çekmek... acıdan zevk almak bu insanların ortak yanıdır. Bejan Matur ve Murathan Mungan şiirlerinde bir efsane anlatıcı kimliğiyle karşımızda durur. Bejan Matur çok çeşitli olgularla kendini başka nesnelerle özdeşleştirmeye kalkışırken mistizmi üretir. Aynı zamanda yitip giden tasavvufu yeniden canlandırmaya çalışır. Murathan Mungan ise şair tanrı kimliğiyle karşımızda durur. Halkçılık değil ama, duyguculuk ikisinde de yoğun bir şekilde kendini hissettirir. Cezmi Ersöz ve Ahmet Telli ise, karşısındaki yoğun bir şekilde rahatsız ederek hazcı ve çileci edebiyatı geliştirirler. İkisinde de şiir acıseverliktir. Bunlar hangi noktaya bakarlarsa baksınlar, oradaki canlı yaşam ölür... acılı bir yan yükselir. Yılmaz odabaşı ise doğu insanının yapısından olmalı Ahmet Arif'in bütün yanlarını kucaklamıştır. Ahmet Arif'i tek aştığı yer sanatında insan açımlamasını yer yer önümüze sermesidir. Fakat onun şiirindeki, yer yer önümüze çıkan intihar havası bu olguların bir başka yandan uzantısıdır.

Ahmet Arif'in şiirlerinde doğu insanının çok çeşitli özelliklerini görürüz. Bu biz böyleyiz diye açımlamak için yapılmış bir sanat eylemliği değildir. Fark edilmeden... sorgulanmadan yapılmış bir eylemliliktir. Ama, Ahmet Arif bu olguları farketseydi, sorgulasaydı, yetkin bir şair olurdu. Fakat bu sorun direk Ahmet Arif'le ilgili bir sorun değildir. Bu sorun kırklardaki sanat hareketliliğiyle ilgilidir. Bunun bir yanı daha önce söylediğim köy edebiyatının gelişmesidir. Diğer yanı ise, piyasayı elinde tutan dergilerin politikalarıdır. 1940'larla birlikte, Nazım Hikmet unutturulmaya çalıştırılmıştır. Bunun yanında, kırk kuşağı denilen devrimci şairler yoksayılmıştır. İyi şair diye ortaya sürülen Garip kuşağı ve İkinci Yeniciler, estetik değeri yüksek sanatçılar diye gösterilmiştir. Güzel olanın kendisinin unutturulduğu... sanatın işlevi üzerine tartışmaların ortadan kalktığı bir süreçte, Ahmet Arif yol almaya çalışmıştır. Siyasi iktidarın komünist avcılığına çıkması, komünistlerin kurdukları dergilerin kısa sürede kapanması, ister istemez niteliksiz sanatın önünü açmıştır. Bugün Sanatta Star Sistemiyle niteliksiz insanlar reklam diliyle sürekli ileri sürülerek sanatın neliği... niçinliği tartışmalarının önü kesilmeye çalışıyor. Bugün kültür, sanat dergilerinin anlamsızlığı, boşluğu apaçık ortadadır. *İnsancıl, Evrensel Kültür, Damar, Tavır, Güney* dergilerinin dışındaki, çoğu dergi ya-

yın organı niteliksiz sanatın işlevli olması için çaba harcıyor. Bazılarının iyi niyetle girdikleri sanat mücadelesindeki, görmedim, işitmedim, hissetmedim tavırları, niteliksiz sanatın önünü açtığı gibi, Sanatta Star Sisteminin önünü açmayı sağlıyor. Çünkü, belirli bir amaçları olayan bu insanların amaçsızlıkları, Sanatta Star Sistemini amaç edinmişlerin amacı içinde yitip gider. İşte Ahmet Arif böyle bir ortamda gelişti. Bugün yüzlerce Ahmet Arif böyle bir ortamda gelişmeye çalışıyor. Sanatın işlevini, neliğini, niçinliğini bilmeden... sanat denilen insan açımlaması olgusunun tarihselliğini öğrenmeden. Bu insanlar sonra, bir ödül peşinde koşmaya başlıyor ya da M.H.Doğan'ın yıllığına girmek için ters parende atmaya başlıyorlar.

Bugün ülkemizde halkçılık... duyguculuk devrimci sanat diye algılanmaya başladı. Bu geçmişten gelen bir alışkanlıktı. Daha doğrusu köyden şehire göçen insanın sesiydi bu. Nasıl ki, bunun yozlaşmışına bugün arabesk diyorsak. Artık, bu arabeskleşmenin kendisini ülkemizde üretilen şiirde de görebiliyoruz. Bu öyle bir olgu oldu ki, duyguculuğu, halkçılığı yaşatmayan şiirler, şiir sayılmamaya başlandı. Bu ise tek tipleşmeyi getirdi. Bugün şiir dendikte, büyük çoğunluk, şiirde halkçılık ve duyguculuk arıyor. Hatta kendine devrimci diyenler de. Bu yüzden Kemal Özer'in, Nazım Hikmet'in, A. Kadir'in, Berrin Taş'ın, Sennur Sezer'in, Afşar Timuçin'in eylediği devrimci sanat, bu insanların bilinçleneceği eylemlilik sürecinden uzaklaştı.

Bugün ülkemizde faşizmin tabanına baktıkta, kültürel ayaklarında şunlar vardır. Bir, yüzyıllardır devletin ürettiği kültür, iki gerici ve yobaz kültürü, üç sokaktaki bıçkın kültürü ve aşiret kültürüdür. Duyguculuğu ve halkçılığı sorgulamadan üretildiği zaman ister istemez belirli yanlışlıkların ortaya çıkması olağandır. Tarihi sorgulamaya girmeden... yaşamın verdikleriyle yetinerek birşeyler yapmanın geleceği nokta burasıdır.Ne yazık ki, bizde edebiyat yargılarla yapılmıştır. Sanat eylemliğinin içinde yargı olması olağan birşeydir. Ama, aklımızda olan doğruları, yaşamda varmış gibi yüklemek veya yaşamı beklentilerimiz üzerine şekillendirmek, doğru tavır olmasa gerek. Bir insanın umudu, düşü, beklentileri olabilir. Ama, yaşama beklentilerimizi... düşümüzü... umutlarımızı dayatamayız.

Ahmet Arif'in şiirine baktıkta, tema zenginliğiyle karşılaşamayız. Şiirleri dört beş temayı geçmez. Genel olgu bir karşı koyuştur. Herşey bir karşı koyuşla başlar, biter gibidir. Oysa şiirlerinde insan sorgulamasını... tema zenginliğini sürekli üreten şairler, gözardı edilmiştir. Bugün Ahmet Arif'i aşma sorunu duyguculuğu... halkçılığı... hazcılığı... çileciliği aşma sorunudur. Geleceğin şiiri ancak bunların sorgulanması üzerinden kurulabilir.

Sesimde kalmış az da olsa
Bu gidiş dönüşlerin duraklarında
Gözlerine değdirdiğim umarsız bakışlarım
Konuştuğum bazen şakalaştığım
Çocuk sesleri,
Gitme dercesine sususlarım
Hatta okşadığım saçların
Onlardan da kalmış ellerimde bir avuç
Paylaşmadım kimseyle
Sevdiğim İstanbul'u
Ve karartılmış umutları olan
O gülümseyen çocukları.

Pınar ÇELİK

* İnsancil Atölyesi Edebiyat Semineri'nde sunulmuştur.

1. Refik Durbaş, *Kalbim Dinamit Kuyusu,* Piya Kitaplığı, s.85, İstanbul, 1997.
2. Ziya Şeker, *A.Arif ve Şiirini Besleyen Kaynaklar,* Ürün yayınları, Ankara, 1997
3. Refik Durbaş, *Kalbim Dinamit Kuyusu,* Piya Kitaplığı, s.85, İstanbul, 1997
4. Demirtaş Ceyhun, *Türk Edebiyatında Anadolu,* Sis Çanı Yayınları, s.168, İstanbul, 1996.
5. Demirtaş Ceyhun, *Türk Edebiyatında Anadolu,* Sis Çanı Yayınları, s.168, İstanbul, 1996.
6. Refik Durbaş, *Kalbim Dinamit Kuyusu,* Piya Kitaplığı, s.85, İstanbul, 1997

Emily DICKINSON'dan Şiirler

KULAK ASMAM

Kulak asmam "kaçış" sözcüğüne
Daha hızlı dolaşmazsa kan,
Birden havalanıp uçmak,
Beklentisi olmadan.

Kulak asmam o geniş zindanların
Askerlerce yıkılışına,
Yine de kırmaya çalışırım ben
Parmaklıkları çocukcasına!

ULAŞACAĞIM YERDE

Ulaşaçağım yerde!
Dokunurdum elbet!
Ama o şans nerde!
Avare dolaştı köyü
Sessiz, aklında gurbet!
Hiç beklenmeyen menekşeler
Yatıyor bahçelerde,
Çalışkan parmak için çok geç,
O geçti, bir saat önce.

Türkçesi
Anıl MERİÇELLİ - Ahmet NECDET

VİZONTELE'NİN AYNASINDAN

Mehmet ESATOĞLU

Herşey "Eşkiya" filmi "mucizesi"yle başlıyor. İzleyici çılgınlar gibi salonları dolduruyor. Filmin müzikleri TV'lerde yankılanıyor. Medya, Sezen Aksu'nun "Bu da Gelir, Bu da Geçer"inden sonra yeni bir birlik-beraberlik havası yakalamanın coşkusuna kapılıyor.

Kültür-sanat cephesinde kimilerine göre sözümona Türk sineması kurtuluyor!.. Amerikan sinemasının işgal ettiği salonlarda bir Türk filmi oynuyor ve salonlar doluyor. Sinemamız yeni kurtarıcıları tarafından kurtarılıyor. Bu durum tabii ki vatana-millete hayırlı oluyor!

Kimler Türk sinemasını kurtarmaya soyunuyor? Bunlar büyük sermayeden beslenen reklam şirketlerinde, medya kuruluşlarında palazlanan, her yanıyla Amerikan tarzı yaşayan, sistemin korunması ve savunulması konusunda her an yeni taktikler ve teknikler geliştiren bir kesim. Ülkede beğenmedikleri her işe bir çözüm fışkırtan bu güruhun sinemaya da el atmaması olanaksız. Önceleri barlarda konuşup aralarında gevezelik yaparak sinemayı "kurtarma"ya çalışıyorlar. Giderek sermayeden akan paralarla iyice palazlanıyor ve bar masalarında pişirdikleri projelerini film setlerine taşımaya başlıyorlar.

"Eşkiya" filminin ticari başarısı bu güruhu cesaretlendiriyor. Sinemamızda geçmişte yapılanlara ağız dolusu küfürler savurarak işe girişiyorlar.

Pervasızca haykırıyorlar. Yılmaz Güney bir lumpen ve filmleri de kötü, Lütfi Akad'ın, Atıf Yılmaz'ın modası geçmiş. Zeki Ökten üretmiyor. Geri kalan zaten Yeşilçam sinemacısı. Yeşilcam da zaten eşittir "n'ayırlı, n'olamaz"lı filmler. İyi filme giden yol iyi teknikten geçer.

İşte bu anlayışla "yeni" Türk sineması yola çıkıyor. Bol bütçeli, dar bütçeli bir dolu film çekiliyor. Bu filmlerden "Eşkiya" ve "Kahpe Bizans" para kazanıyor diğer kısım daha az bir izleyici ve hasılatla teselli buluyor. Kimileri ise hiç seyirci bulamayıp ciddi zararlara uğruyorlar. Seyirciyi bulup parayı "vuran"lar, dergilerde, gazetelerde, TV kanallarında diğerlerine sinema "ders"leri veriyor. "Ders"i kapanlar bir önceki sözümona başarılı işlerin daha beter kopyalarını üretmeye soyunuyorlar. Ama her zaman papaz pilavı yiyemiyor.

Genelde "Eşkiya" ve sonrası filmlerin yapısı şöyle: "Çarpıcı" bir türük (konu değil) ve onun şişirilerek iki saate yayılması. Amerikan sinemasının kopyası kimi sahnelerle uyduruk türükün süslenmesi ve ortalığı "felç" eden bir finalle filmin noktalanışı.

Önceleri bazı çevrelerin gaz vermesiyle kimi "heyecan"lara yol açan bu girişimlerin amacının bir Amerikan (B) kopyası Türk sineması varetmek olduğu süreçte açığa çıkıyor.

Büyük iddialarla piyasaya sürülen "Vizontele" filmi de aynı kervanın bir parçası olarak geçen ay sinemalarda yerini aldı. Haftalar öncesi medya pohpohlamalarıyla başlayan kampanya Ocak ayı sonlarına doğru doruğa ulaşmaya başladı. Evde, sokakta, dergide, gazetede, TV'de her yerde Vizontele karşımıza çıkmaya başladı. Filmin de bu kampanya etkisiyle belli ölçüde izleyici sayısı yakalayışıyla bir dergi kapağında filmin yönetmenine atfen durumu özetleyen başlığı patlattı: "Kürt Şarlo"

Uzun bir süredir TV'de dizilerde izlediğimiz biri film çevirmişti. Kirasını bastırıp kamera, ışık ve eleman tutan herhangi biri de film çevirebilir olduğuna göre, yani film çevirmenin özel bir mucizeye gereksinimi olmadığı günümüzde koparılan şamatanın amacı neydi?

Film mi? Filmin konusunun çok özel bir yanı yok. Doğuda Kürt illerinde bir kasabaya televizyonun geliş öyküsü.

Önce senaryoya bakalım. Senaryo için Yılmaz Erdoğan'ın medyada ettiği iri lafları bir yana bırakırsak ortada yeni bir şey yok. Eski yönetmenler bu tip senaryolar için "yaşamıyor" derlerdi. Filmde de karşımızda "yaşamayan" bir kasaba var. Sinema okullarında eğiticiler senaryo yazana sorarlar; burada yaşam nasıl başlıyor? Vizontele'de yaşam Deli Emin'in yüzünü yıkamasıyla ve çevredekilerin onu kızdırmasıyla başlıyor! Yine sinema okullarında öğretilen bir başka yan da senaryodaki kişilerin diyaloglarının dışında da yaşar kılınmasıdır. Vizontele'de herkes film karesinde kendi "show"u anında var. Başka anlarda o kasabada adeta yaşanmıyor. Yine senaryonun bir başka kötü yanı karakterlerin kendi yapılarına uymayan sözcüklerle konuşmaları. Örneğin Karpuzcunun karısı kocasını ihmal ettiğini bu yüzden onun bir başka kadını kuma getirmeye kalktığını bir sosyologdan daha yetkin açıklayabiliyor. Kasabada elbise satan, arasıra kente gelen bir adam -70'li yıllarda- ticari başarı kazanan

bir filmin devamının çekilebileceği bilgisine sahip.

Şimdi çocukluk anısı düzeyinde olayları ele alıp, o bakışla bir senaryo yazacaksın, camideki yerdeki yekpare halıdan, ekranda görünen 1978 sonrası İran Televizyonu görüntüsüne (senaryo finaldeki 1974 Kıbrıs Savaşı dolayısıyla tarih belirliyor) bir dolu özensizlikle film çekeceksin ondan sonra da Oscar ödülü almaktan dem vuracaksın pes doğrusu.

Peki kopartılan bunca şamata ne? Seyirci sayısı mı? Bu o kadar zor bir şey değil. "İlkel" diye suçlanan Yeşilçam sineması da çok rekorlar kırdı. Ama geriye kaç film kaldı? Ona bakmak gerekiyor.

Medyanın ince oyunu ise başka. Filmle birlikte bir "masal" anlatılmaya başlandı. Bir zamanlar suyu akmayan evde oturan Yılmaz Erdoğan'ın bugünkü mal varlığı. İşte yazmaya, tiyatro yapmaya, film çevirmeye soyunacakların önüne bir model. İşte sistem içinde boğulanları avutacak bir kül kedisi masalı.

Bu yeni bir masal değil. Bu Amerikan malı bir masal. Hani bilirsiniz yoksul odasında bir yandan bir şeyler çizmeye çabalayan bir yanda da üşüyüp titreyen Walt Disney'in karşısına bir fare çıkar o da bu fareyi çizer. Adına da Mickey Maus der. Bugün de medyada Vizontele filmiyle gündeme gelen öyküler bundan farklı değil.

Bir dergide medya yazarı Vizontele'yi, Yılmaz Erdoğan'ı anlatırken dayanamıyor sıralıyor; "Cihangir'de, Demirciköy ve Kemer Country'de evleri, Assos'ta yazlığı, Mercedes jip... ve ardından da patlatıyor esas fikrini "ülkemizde sınıf ayrımları keskin değil", vb...

Farkındaysanız artık ortada ne spor kaldı ne sanat her şey "zirve" için birer araç. Zirve ne? Bugün "zirve"de olduklarını iddia edenler şöyle tanımlıyor. Bir "hiç" iken bir yerlere varmak... Şarkı söylüyor, futbol oynuyor, film çekiyor hiçbir önemi yok. Önemli olan o zirve ya da menkul-gayrımenkul listesi.

Şimdi sanata ya da spor yapmaya soyunan gencin önünde bu liste duruyor. Onlar da zirveye çıkmak için başlıyorlar zorlamaya. Ortalığı bir hırs kaplıyor. Futbol oynarken tekmelerin en hırslısı böyle patlıyor. Şöhrete giden en kirli yollar böyle mubah oluyor.

Kirli oyunların böyle açıktan oynandığı bir ortamda bu yola soyunanlara bir sözümüz yok. Onlar başından bu işlere soyundular. Bugün de istediklerini elde ettiler. Ama onca yıl muhalif bir çizgide durmayı başarmış Altan Erkekli'ye ne demeli? Sahnede onca rolü başarıyla oynadıktan sonra o anlamsız, belediye başkanı rolünü oynamanın anlamı ne? Para kazanmaksa kazan. Peki çıkıp Can Yücel'in deyimiyle "TV kanalizasyonlar"ında işin şak şakçılığını yapmak da ne? Zorunda mısın? Diyebilir ki bunca yıl muhalif çizgide durdum da ne oldu? İşte muhalif olmanın zor yanı da burada. Bu koşullarda da kirliliğe karşı durabilmek.

Altan Erkekli bu kirliliğe düşmekle sahnelerimiz gerçek bir sanatçısını yitirmiştir. O gerçek bir tiyatro emekçisidir. Yıllarca Ankara Sanat Tiyatrosu'nu omuzlarında taşımıştır. Birbirinden nitelikli roller oynamıştır. Muhalif tiyatro alanının kaybı büyüktür.

Vizontele filmi tartışılırken duvara toslayan bir başka cephe de işi değerlendirenler. Yıllardır elit kültürel ürünler mi? popüler kültürel ürünler mi? gibi bir kısırlığın içinde yuvarlanıp duranlar Vizontele tartışmalarında ne yapacaklarını iyice şaşırdılar.

Geçmişte muhalif çevrelerin iyi kötü de olsa sistem kültürüne bir karşı duruşu vardı. Popüler kültürün medya desteğinde yığınları peşine takması kültür-sanat alanında sağlam bir perspektifi olmayan muhalif çevrelerde kafa karışıklığına yol açtı.

70'li yılların sonlarında başlayan arabesk muhalif midir? değil midir tartışması '80 sonrası Ahmet Kaya müziği üzerinden sürdü. '90 larda ise sistem en sıkı "muhalif" görüneninden en ılımlısına popüler sanat yapanların tümüne karşı bir ödemeler ve öldürmeler kampanyası başlattı. Birçoğunu satın almayı, satın alamadığını da etkisiz kılmayı başardı. Bu arada kültür-sanat alanına sırtını dönen kitle örgütleri, parti ve sendikaların da bu yoz ortamın oluşmasına önemli katkıları oldu.

Sonunda ortaya bir ayağı popüler kültürde, medyada bir ayağa muhalif alanda garip ucube sanatçılar çıktı. Bu ucubeliğin en ibret verici görüntüsü Mahzun Kırmızıgül'ün "Kardeşlik Türküsü" klibinde kendini gösterdi. Bir yanda Adnan Şenses, öte yanda Suavi, onun yanında uzaylı türkücü Mustafa Topaloğlu, onun yanında Ferhat Tunç ve başta Mustafa Sandal, Zerrin Özer olmak üzere bir dolu piyasa şarkıcısı. Muhalif çevrelerden bir kişi de kalkıp bu ne kepazelik demedi. Diyenin de sesi duyulmadı.

Vizontele tartışmalarında bu kafa bulanıklığı iyice kendini gösterdi. Kimi şaşkın eleştirmenler işi seyirci-hasılat yönünden değerlendirdi: madem bol bol seyirci gidiyor o zaman karşı çıkılacak bir yan yoktu. Sinemada halkın nabzı yakalanmıştı. Yılmaz Erdoğan'ın yeterince muhalif olmadığını öne sürerek onu eleştirmeye kalkan kimi "sol" şaşkınlar ise sorunun bu noktada olduğunu ileri sürüyorlardı. Onlara göre senaryoda sorun vardı ama oyunculuklar gayet iyiydi. Hele müzikler çok iyiydi. Hani Yılmaz Erdoğan sisteme biraz fazla celallense sorun kalmayacaktı.

Halbuki Vizontele de oyunculuklar da kötüydü.

Çünkü işin başında yönetmen yoktu. Film bir klip yönetmeniyle televizyon dizi yazarına kalırsa iş böyle olur. Oyunculuklar arasında bir uyum yerine adeta stand-up'larla yürüyen bir film vardı ortada. Ne yazık ki kimselerin yere göğe koyamadığı Demet Akbağ da kötüydü. Film de önemi bir yer tutan telefon sahnelerinde telefonu tutuşu bile o kesim de yaşayan bir kadının tutumu ile uyumlu değildi. Hele hele yönetmenin dolduruşuyla edilgin kasaba tiplerini abartarak oynayan ve neye vurgu yapacaklarını bilemeyen oyuncu kadrosunun durumu gerçekten acıydı.

Trajik yanlardan birini de filmin müziği oluşturuyordu. Nerde dramatik nerede ironik olacağını bulamamış bir müzik filmde dolanıp duruyordu. Kürt kadınının evladı ölüyor ama Kardeş Türküler oraya bir Kürt ağıdı bile koyamıyor. Koca filmde onca Kürt dolanıp duruyor bir Kürt ezgisi (birkaç kişiliksiz mırıldanma dışında) duymak mümkün olmuyordu.

Ahmet Kaya ülkesini terk etmeden az önce Magazin Gazetecileri gecesinde Kürtçe türkü söyleyip klip çekeceğini söylediği zaman ona çatal fırlatmıştı milliyetçiler. Vizontele filmi seyredilince filmin senaryosundan, yönetiminden, oyunculuğundan ve müziklerine bakınca çatalın kimileri "hiza"ya soktuğu açıkça görülüyor.

27 MART DÜNYA TİYATROLAR GÜNÜ Etkinlikleri

*** oyun gösterileri * konuşmalar**

***VEYSEL ATAYMAN**

*** TİYATRO SİMURG**

*** BAKIRKÖY OYUNCULARI**

*** OYNAYAN DÜŞLER SAHNESİ**

*** İNSANCIL ATÖLYESİ TİYATRO KURSU KATILIMCILARI**

*** İSTANBUL SAHNESİ**

– 27 Mart 2001 19.00 İnsancıl Atölyesi

– 28 Mart 2001 19.00 Kartal

BİYOTEKNOLOJİ ÇAĞI VE SANAT

H. Tuğrul ATASOY

Yeni bir çağa girdik. Biyoteknoloji çağında yaşıyoruz artık. İnsan da dahil tüm canlıların genetik kodu çok yakında tamamı ile çözülecek. İnsanlık, melez türler, yapay organlar yaratmaya başladı ve hatta yeni türler yaratmanın da eşiğine geldi. Tüm bu gelişmelerin özellikle sağlık ve tarım alanında insanlığa olumlu katkılar yapacağı şimdiden bilinen bir şey. Ancak madalyonun elbette bir de öbür yüzü var. Bu teknolojinin ne gibi sorunlara yol açabileceği de daha şimdiden hem teoride hem de pratikte tartışılmaya başlandı. Sanayi çağının başlangıcında, insanlar henüz buhar gücünü ya da yeraltından çıkarılan hammaddeleri enerjiye dönüştürmeye başladıklarında asit yağmurlarının doğayı tahrip edebileceğini kimse net bir şekilde öngörememişti. O zaman da yeni bilimsel ve teknolojik gelişmeler insanlığa toz pembe refah hayalleri ile sunuluyordu, bu toz pembelik yeni gelişmelerin, kapitalin ve egemen piyasa güçlerinin eline geçmesiyle gün geçtikçe kendini gri bir tona hatta koyu siyaha teslim etti. Biyoteknoloji karşı konulmaz çıkmazlara sürükleyecek bizleri. Belki piyasaya egemen güçler tarih boyunca ellerine hiç böylesine bir güç geçiremediler. İnsan olarak birey, cep telefonundan, lüks tüketim araçlarından, televizyondan vazgeçip hayatını sürdürebilir. Ancak kanser nedeniyle bir-iki yıl ömrü kalmış bir insan, kanserli organının sağlam bir parçasından alınan bir hücre ile bir-iki ay içinde yeni bir organ yapılıp kendisine takılarak hayata tekrar başlama şansından öyle kolay kolay vazgeçemez. Ne güzel kanser tarihe karışıyor demeden önce biraz durun. Hasta birey, o sağlam hücreden genetik mühendisliği yolu ile üretilecek yeni organı için, o organı tekrar üretmek için gerekli gen haritasını parselleyen patent haklarını ellerinde tutan tüm şirketlere büyük miktarda paralar ödemek zorunda. Şu anda insan gen haritası, parsel parsel büyük şirketler tarafından patent hakları alınmak suretiyle paylaşılıyor. Ve siz kendi organınızı hastalıklı organınız ile değiştirebilmek için yine kendi geninizin her bir bölümü için birilerine muazzam paralar ödemek zorunda kalacaksınız. Tarım alanında da böyle. Sizin dedelerinizin binlerce yılda genetik mühnedisliğini bilmeden ıslah edip geliştirdiği, bu coğrafyada görülen birçok zararlı etkene dayanıklı bir buğday türünün, genetik olarak hangi yolla dayanıklı olduğunu bulup patent hakkını alan şirkete tüm mahsulunuz için her mahsulde yine muazzam paralar ödeyeceksiniz. Bu örnekler sayfalar dolusu uzar gider. Ben sanat ve sanatçının bu yeni çağdan nasıl etkileneceği konusuna dönmeden önce bu konu ile ilgilenen okurlara belki haddim olmayarak bu yeni çağın olası getiri ve götürüleri ile ilgili güzel örnek ve yorumların yer aldığı Jeremi Rifkin'in "Biyoteknoloji Yüzyılı" (Evrim yay.) adlı kitabını okumalarını önermek istiyorum.

Biyoteknoloji çağının belki en büyük düşü genetik olarak mükemmel ve üstün insan yaratmaktır. İnsanın bütün olumlu ve olumsuz davranış örüntüleri genler ile açıklanmaya çalışılıyor. Bu düş elbette yeni değil kökleri çok eski çağlara dayanıyor. Ancak bundan 50-60 yıl öncesine değin bu düşün itici gücü, ırkçılık, militarizm, diğer toplumları ve o toplumların kaynaklarını sömürme isteği ve ekonomik başarısızlıkları insanların doğuştan gelen kısıtlılıklarına bağlamaya dayalı kolaya kaçan tutum iken günümüzde bu düşün eski itici güçlerine bir de vahşi kapitalist piyasa kuralları eklenmiştir. Kapitali ve bu pazarı elinde tutan güçler artık neyin doğru neyin olumlu ve de neyin estetik olduğuna karar verip bu kendi doğrularını topluma aşılarken genetik mühendisliğinin sağladığı canlıyı ve organı değiştirebilme, yeni canlı ve organ yaratabilme imkanını hiç çekinmeden kullanmaya başladılar bile. Ne kadar iyi eğitim almış olursanız olun kariyeriniz ne kadar iyi olursa olsun eğer sizde şişmanlamaya ve orta yaşlarda kalp krizi geçirmeye yatkınlık olduğu genetik tarama ile saptanırsa işten çıkarılabiliyorsunuz. Bu durumda siz de doğmamış çocuğunuzu -onun geleceğini düşündüğünüz için- muazzam paralar karşılığında o çocuk henüz anne karnında iken genetik testlere tabii tutuyorsunuz ve eğer şişmanlamaya yatkınlık geni var ise hayatına başlamadan son verdirebilme hakkını kendinizde bulabiliyorsunuz. Bu son cümleler bilimkurgu kitaplarından alınmış değil, son üç-dört yılın istatistiklere dayalı gerçeği ne yazık ki. Daha şimdiden doğmamış çocuklarında şişmanlığa yatkınlık geni olduğu için

çocuklarını aldıran kişilerin sayısı % 11'lerde. Çocuğunuzun boyunu, göz rengini, deri rengini vb. ısmarlayabileceğiniz günler çok çok yakın.

Tüm bu gelişmelere ön ayak olan birçok bilim ve düşün insanı var. Yine ne yazık ki bunların büyük bir kısmı tüm fiziki özelliklerimizin ve tüm davranışlarımızın genetik mühendisliği ile önceden programlanabileceği tek tip üstün!!! insanlar ile donanmış arı ya da karınca toplumlarına benzer toplumlar hayal ediyorlar. Artık etik, estetik, ahlak, felsefe gibi dalların gereksiz olduğuna ve bu dalların insan ve insan davranışı konularında söz sahibi olmadıklarına inanıyorlar daha da kötüsü bilimsel kariyerlerini arkalarına alıp hayali deney sonuçları ve yine hayali güya bilimsel yorumlar ile topluma doğru ve bilimsel olanın bu olduğunu her fırsatta söylüyorlar. Onların yorumlarında barışçıl, eşitlikçi insan toplumları ve yaşanan dönemler insan evriminin önemsiz sapmaları ve nedense hep saldırganlık, nefret, kin, ötekine tahammülsüzlük, ırk ve cins ayırımı gibi davranışların genlerini bulma derdindeler. Asla ve asla sevgi, hoşgörü, eşitlik inancı ve eşitlikçi tutum, gibi olumlu insan davranışlarına ait genleri bulmak gibi bir dertleri yok. Ne yazık ki en tuhaf olan ise insanda yaratıcılık ve sanat ile ilgili tek söz çıkmıyor ağızlarından!

Nasıl çıksın ki? Tarih boyunca sanat, sanatçı ve bu ikisinin toplumsal işlevi kapital ve güç sahibi kişi ve grupların istek ve uygulamalarına hep aykırı düşmüştür. Örnek aldıkları karınca ve arı toplumlarında böyle aykırı bir yapılanma yok ki! Tek tip insan hayali kuranlar farklı algı, hayal ve düşünme gerektiren çeşitliliğe, şeylerin iç ahengine gereksinim duyan sanat ve sanatçıya neden ihtiyaç duysunlar ki? Bırakın biyoteknoloji çağını şöyle yakın geçmişe bir göz atın, benzer çevreler sanatı ve sanatçıyı ruhsal ya da bedensel hastalıklar ile açıklamaya ve tanımlamaya çalışmadılar mı? Ve halen de bu gözle bakmaya devam etmiyorlar mı?

Biliyorlar ki bilimin vardığı her noktaya zaten sanat ve sanatçı aslında bilimden çok önce varabilmiştir. Bilimi ile insanlığın ulaştığı tüm olumlu ya da olumsuz kazanımlar sanat ve sanatçı tarafından çok çok önceden varılabilmiş ve tartışılabilmiş olgulardır zaten. Biyoteknoloji çağı kimer yaratıklar denen değişik canlıların üstün özelliklerinin biraraya getirilerek oluşturulan melez canlılar yaratabilme noktasına ancak son birkaç yıl içinde ulaşabilmiştir. İnsanlığın en eski duvar resimlerinde ve heykellerinde o günün sanatçıları tarafından bu fikir zaten işlenmiştir. Kimer canlılar masallarda, destanlarda, masallarda zaten defalarca işlenmiştir. Yine biyoteknoloji çağı ısmarlama üstün insan hayallerini gerçekleştirebilme olanağına yeni yeni kavuşmakta iken bu düş birçok sanatçı tarafından yüzyıllardır olumlu ve olumsuz yönleri ile defalarca eserlerinde tartışılmıştır. Son yüzyıl içinde sırf bilim-kurgu edebiyatı bu konuyu enine boyuna her yönü ile sorgulamıştır. Alberto Vazquez-Figueroa'nın "Yeni Tanrılar"ı, Samuel Delany'nin "Triton"u, Aldous Huxley'in "Yeni Cesur Dünya"sı benim ilk aklıma gelenleri.

İnsanlığın hayalgücünü, insanların çeşitliliğini, sanatın yaratıcı, uyarıcı ve harekete geçirici gücünü istemediler hiçbir zaman ve hiçbir zamanda istemeyecekler. Evrim çizgimizin yönünü milyonlarca yıl geriye dönmeye kalkıp tekrar karınca ya da arı toplulukları olma hedefine yönelteceksek ya da buna izin vereceksek aldığımız bunca yola, kurduğumuz bunca hayale, yaşadığımız bunca duyguya ne gerek vardı? Geleceğimiz, hayal edip, hissedebilip yaratabilme özgürlüğümüz elimizden alınmadan şapkamızı ya da genlerimizi! önümüze alıp düşünmemiz gerekiyor sanırım. Yoksa geç olabilir herşey için. Saygılarımla.

İNSANCIL

ÇIKIŞ

Bu gönül kırıcı yaklaşımını
Bırak, geri al
Bırak beni burada
Yeniden düşünmeliyim
İçimden yara sözlerin
Hiç geçmemiş gibi
Şimdi yüreğimde
Mevsimlerin şaşırması
Gerilen bu zaman
Yine kendinde bulacak
Çıkışı

Mustafa GÖKSOY

HERAKLEITOS (M.Ö. 540-480)*

Bahar ÜSTÜN

İyonya tabiat felsefesinin son düşünürü Herakleitos, Ephesos'un soylularından gelmekteydi. Eserlerini halk için değil, kendi seviyesinde olan aristokratlar için yazdığı, bu yüzden eserlerine kasten açık olmayan, kapalı bir şekil verdiği iddia edilir. Ona *Karanlık Herakleitos* denmesinin sebebi budur. Felsefesinde, öncülerinin görüşlerini çok aşan bir köklü bakış ve sorunlar çeşitliliği göze çarpar. Herakleitos felsefesi daha atılgan, daha tutarlı, daha arayıcıdır. Çelişkilerle dolu bir çelişkiler felsefesidir. Herakleitos'la düşünce tarihi, parçalı bakıştan iyice uzaklaşır, tam anlamında bütünsel bir bakışa ulaşır. Evren üzerine düşüncelerini, hieratik geleneklere uygun biçimde sunarken, gizemli bir kardeşlik topluluğu halinde örgütlenen Pythagorasçılar örneğini izliyor. Onlar gibi yalnızca doğa ile değil, doğanın bir parçası olan insanla da ilgileniyordu. Herakleitos'un felsefesini izleyenler olmuştu ama bunların toplumsal ya da politik bir reform programları yoktu. Bu yüzden Herakleitos, Sokrates, Demokritos ve Epikuros'un bireyciliğini haber verir.

Dünya görüşü aristokratça ve dışlayıcıdır. Herakleitos, çokluğa sadece **"çoklar", "yığın", "anlayışsızlar"** gözüyle bakar ve yığını hor görür. Anlatıldığına göre, neden hiç konuşmadığını soranlara **"Sizin gevezelik etmenizi engellememek için"** yanıtını vermiş. Halkı, düşüncelerinin propagandasına girişmeyecek ölçüde küçümsemiştir. Ona göre, yığın anlayışızdır, herşeyin dış yüzüne takılır, kalır. Bu yüzden değişmeyi de, değişmenin arkasındaki düzeni, yasayı da göremez. Oysa Herakleitos'a göre; **herşey akar (Panta rhei)*.**

Herakleitos, değişimi savunan bir düşünürdür. Ona göre, duran ve kalan bir şey yoktur. Evreni, tanrılar veya insanlar yaratmamıştır, evren hep vardı. Evrende o'luşun ilkesi karşıtların mücadelesidir. Karşıtlar mücadele halindedir; soğuk ısınır, sıcak soğur, kuru yaşlanır, yaş kurur. Gün, geceyi ve gündüzü kapsar. Günün var olabilmesi için, gecenin ve gündüzün var olması gerekir, karşıtlar yok edici değil, oluşturucudur. Evrende olgular, sürekli kendi zıtlarına dönerler. **"Ateş, havanın ölümünü yaşar, hava ateşin. Su, toprağın ölümünü yaşar, toprak suyun."** Herakleitos'un felsefesinde evren süreci, bir yandan durmadan değişen ateşi, diğer yandan bir nehrin akışını andırır. Filozofun ünlü deyişi ile: **"Aynı nehirde iki kere yıkanılamaz"**, çünkü sular akıp gitmiştir. Dünkü nehir, bugünkü nehir değildir. Evren boyuna akan bir süreçtir, başı sonu olmayan bir değişmedir, hiç durmayan bu değişme içinde kalan, sürüp giden bir şey yoktur ve yine **herşey akar.**

Herakleitos'un felsefesine devam etmeden önce, insan düşüncesine böyle bir katkıyı olanaklı kılan koşulları görelim. Herakleitos, Ephesoslu bir soyluydu, demiştik. Efes kenti, Atina Kralı Kodros'un oğlu Androklos tarafından kuruldu. Ancak Efes'in tarihinin Hititlere kadar uzandığı ve kent halkının çoğunluğunu, eski Anadolu uluslarından Karia ve Leleglilerin oluşturduğu biliniyor. İlk zamanlarda halk, balıkçılık ve tarımla uğraşıyordu fakat kentleri Androklos'un gayretiyle önemli bir liman ve ticaret merkezi konumuna gelince buna paralel olarak Efeslilerin yaşantıları da değişmişti. Androklos, aynı zamanda krallığının sınırlarını genişletmek için savaşıyordu. Bu savaşlarda öldü. Soyundan gelenler krallık yönetimini uzun süre devam ettirdiler Efes, konumu nedeniyle sürekli savaş tehdidi altındaydı. Yönetimin kötüye gitmesiyle ortaya çıkan karışıklık, ayaklanmalara neden olmuş ve halk krallık yönetimini devirmişti. Bu kez Tiranlar işbaşındaydı. Sözde üstün ve soylu bir sınıftan geliyorlardı. Kentte ticaretin gelişmesi yeni sınıflar oluşturmuştu. Tiranlar ilk zamanlar halkın desteğini sağlamışlardı ancak daha sonraları bu durum değişmiş ve demokratların itirazları artmıştı. Ekonomik gelişme ile zenginleşen orta sınıf (burjuvazi), iktidarı aristokratların elinden almış, bazı aristokratları da sürmüştü. Herakleitos, bu durumdan hoşlanmamış ve aristokratların tarafını tutmuştur. Değerli gördüğü kimselerden Hermodoros sürülünce, **"Ephesoslulara yakışan, yetişkin olanların kendilerini asmaları ve kenti yetişkin olmayanlara bırakmalıdır"** der. **Onlar ki aralarında en değerli adamları olan Hermodoros'u, içimiz-**

den kimse değerli olmasın, olacaksa da başka yerde ve başkalarının yanında diyerek sürmüşlerdir. "Eksik olmasın sizlerden zenginlik ey Ephesoslular, kötü olduğunuzun belli olmaması için" Bu cümle Efes'in siyasal durumunu ve Herakleitos'un tutumunu açıklar. Bu olayların ardından tiranlar bir halk meclisinin kurulmasına razı oldular. Saygın kimselerden oluşan halk meclisi uzun süre yaşadı. Efes yönetiminde rolü olan rahiplere Kuret denmekteydi. Soylu ailelerden gelen Kuretler her yıl değişen altı geçici ve bir devamlı üyeden oluşuyorlardı. Bundan başka bir danışma meclisi bir de halk meclisi vardı. Akropol kralın oturduğu yer, agora ise siyasetin yapıldığı yerdi. Tiranlıklarda akropol, demokrasilerde ise agora önem kazanır. Bu olaylarda Yunanistan'daki demokrasi hareketinin de etkisi olmuştu.

Kral veya kent yöneticileri iyi olsun kötü olsun, Efes savaşsız yaşamanın tadını uzun süre çıkaramıyordu. Efes ve diğer İyonya kentleri denize ulaşmak ve oradan Yunanistan'a geçmek isteyen Lidyalılar ve Persler için bir köprü durumundaydılar. Bazen Persler kent kapılarına dayanırlar, bazen de Yunanlılar Efes'e asker çıkarırlardı. M.Ö. 5. yüzyılda Lidya kralı Krezüs, ülkesinin sınırlarını genişleterek Efes kapılarına gelmişti. Efesliler, karşı koyamayacaklarını anlayınca, kenti, tapınağın dokunulmazlık alanı içine sokmaya çalıştılar. Efes kentinin tanrıçası Artemis'ti. Artemis tapınağına girenlere, ölüm mahkumu bile olsalar, kimse dokunamazdı. Fakat bu, Krezüs'ü durdurmadı. Efes, Lidya hakimiyetine girdi. Ancak bir süre sonra kentte yaşam eski haline döndü. Lidyalılar, Efes'in işlerine karışmıyorlardı, kenti yine tiranlar yönetiyordu. Bu kez Persler kent kapılarındaydı. Krezüs'ü esir almışlar, diğer İyonya kentlerini yakıp yıkmışlardı. Bu sırada Efes tiranı ölmüş yerine geçmesi gereken büyük oğlu, görevi reddederek yerini kardeşine bırakmıştı. Bazı kaynaklara göre bu, Herakleitos'tu. Bazı kaynaklara göre ise rahip-kral sınıfındandı. Kesin olarak bildiğimiz, yönetimde yer alma hakkı olmasına karşın bunu reddettiğidir. Artemis tapınağında çocuklarla oyun oynarken onu görüp alay edenlere **"Ne gülüyorsunuz ahlaksız herifler? Bu davranışım, sizinle devleti yönetmekten daha iyi değil mi?"** der.

Pers Kralı Darius, Herakleitos'a bir mektup yazar ve onu sarayına davet eder. Yunanlıların filozoflara yeterince saygı göstermediklerini, oysa davetini kabul ederse, sarayında ilk safta yer alacağını ve özdeyişlerine uygun bir yaşam bulacağını söyler. Herakleitos daveti reddeder. İnsanların gerçek ve adaletten uzaklaştığını, açgözlü olduklarını söyler. Oysa kötülük nedir bilmeyen kendisinin, kibirden ve ihtişamdan çekinmek istediğini, bu yüzden sahip olduğu azıcık şeyin ona yettiğini söyler. Darius'un orduları diğer İyonya kentlerini yakıp yıkmışlar ama Efes'e dokunmamışlardı. Bunda, Herakleitos'un payı olduğu düşünülmektedir.

İşte Efes'in sürekli savaşta ya da savaş tehdidi altında olduğu, aristokrasinin etkisini kaybetmeye yüz tuttuğu, köleliğin, ticaretin, bankacılığın gelişip kurumlaştığı ve dolayısıyla demokratlar diyebileceğimiz orta sınıfın, yönetimde etkili olmaya başladığı oldukça karmaşık bir ortamın düşünürü olan Herakleitos, sınıfsal konumu nedeniyle aristokratik, dışlayıcı bir tutum sergilemiştir. Yığını hor görür demiştik, çünkü insanlar, doğarlar, çocuklar meydana getirirler ve ölürler, daha yüksek bir yaşama ereğine bağlanmadan. Anlayışlı kimse ise yığının değer verdiği şeyi değersiz ve gelip geçici birşey olarak görür. Herşey değişir. İnsanların, bu akışı, bu değişmeyi göremeyişleri, değişmenin belli bir yasaya, belli bir düzene, belli bir ölçüye göre olması yüzündendir. Herakleitos bu yasaya, **logos** adını verir. Varlığın biri nesnel, öbürü ilkesel iki temeli vardır: Ateş ve logos. Ateş, varlığı, varlıkta birliği ve çeşitliliği sağlarken, logos; herşeyin belli bir düzende gerçekleşmesini sağlar. Logos sözcüğünün Herakleitos'un kullandığı şekliyle kapsadığı başlıca üç anlamı vardır: söylem, akıl ve oran. Tanrı ve insan da içinde, doğayı yöneten evrensel yasa ya da tümel akıl olarak da tanımlanabilir. Zamanı yoktur. Özel ve görece olan herşeye karşıt olarak evrende genel ve mutlak olan herşeyi temsil eden maddesiz bir soyutlamadır. Bu anlamda "herşey bir"dir. Değişmeye olan bütün inancına karşılık, Herakleitos da kalıcı birşeyler kabul etmiştir. Şeyler, her bir şeyin kendisi neyse o olduğu, başka bir şey olmadığı anlamında sayıca çoktur fakat bu bir şeyin kendisiyle özdeşliği geçici ve görecedir, çünkü herşey kendi zıttına dönüşme süreci içindedir. Kalıcı ve mutlak, dolayısıyla kutsal olan tek şey bu zıtlar çatışmasıdır, daha çok onun altında yatan yasadır: **devamlı değişim yasası.** Bu karşıtlar ile bunların arasındaki savaş olmasaydı, evrende nesneler var olamazdı. Zıtların çatışması adaletsizlik değil, adalettir. **"Savaşın her şeyde ortak, çatışmanınsa adalet olduğunu bilmeliyiz."** Yine **"Homeros'un, çatışmanın yeryüzünden silinmesi için dua etmesi yanlıştı çünkü eğer onun duası tutsaydı herşey göçer giderdi bu dünyadan."** Hiçbir şey karşıtı olmadan var olamaz ya da karşıtların bu çatışması şeylerin doğası içinde vardır. **"Sağlığı, sevilesi yapan şey hastalıktır, iyiyi kötü, bolluğu açlık."** Herakleitos metafiziğine, karşıtların her-

hangi birinin toptan başarıya ulaşmasını önleyen evrensel adalet kavramı egemendir.

Bu karşıtların arkasında bir olan temel madde ateştir. Ateş, bütün var olanların ilk gerçek temelidir, bütün karşıtların birliğidir, içinde bütün karşıtların eridiği birliktir. Var olanlar ateşin içinden hareketle çıkarlar, ateş içinde var olmayanı çekirdek halinde taşır. Ve böylece **var olandan var olmayanın çıkması** ilk kez Herakleitos'ta görülür. Herakleitos'a kadar filozoflar hep bir'ci görüşten yola çıkmışlardır. İlk kez Herakleitos'ta "oluş" vardır. Ateş, evreni oluşturacak değişikliği ve bu değişikliği sağlayan gücü kendinde taşır. Bu güç ateşten hareket halinde çıkar. Bu amaç ya da yönetici ilke şöyle dile getirilir: **"Herşey için aynı olan dünya herhangi bir tanrı ya da insan tarafından yapılmadı, dünya oldum olası ölçülerle tutuşturulan, ölçülerle söndürülen her zaman canlı bir ateşti, şimdi de öyledir, gelecekte de öyle olacaktır."** Ateş hiç ölmez. Onun kalıcılığı, bir tözün* kalıcılığı olmaktan çok bir oluşumun kalıcılığıdır. Böylece Herakleitos'a göre birinci madde, Milet okulunun su, hava ve sonsuzluğuna karşın ateştir. Fakat onun ateşi, asli olma anlamında birincil değildir onun dünyasının kökeni, aslı yoktur. Her zaman var olagelmiştir. Bu noktada Herakleitos, kendinden öncekilerden ayrılır. Onun evreniyse zamansızdır ve kendi kendini düzenlemektedir. Bu nedenle evreni özdeşleştirdiği ateş, ancak varlığın temel yasasını simgelediği anlamda birincildir, devamlı değişim ve zıtların çatışması yasasıdır. Böyle bir yasa, hareket halinde devamlı görünür olan ve temasa geldiği herşeyi değiştiren öğeyle simgelenmektedir. Fakat yalnızca bir simgedir, gerçeklik bir soyutlamadır. Milet okuluna göre, evren özü somut olan birşeyden yapılmıştır, herşeyin özünde bu maddeler vardır. Herakleitos ise ateşi ana madde yapmakla, varlıkların özde bir madde değil bir olgu olduğuna dikkat çeker. Bu yüzden Herakleitos'ta, Milet evrenbiliminin birincil maddesi somut değerinden soyulmuş, soyut bir fikir olmuştur.

Bu evrensel ateşin değişmeli olarak tutuşturulduğu ve söndürüldüğü "ölçüler" değişimin kendisini düzenleme çevrimini oluşturur: Bu çevrim, bir bütün olarak tek biçimdir, fakat bir seri değişken ve durmak bilmez dalgalanmalara uğrar. Var olanlar ateşin içinden hareket halinde çıkar. Bu çevrim, ateş-hava-su-toprak-su-hava-ateş biçimindedir. Böylece yukarıya gitmekle aşağıya gitmek aynı şeydir. Dünyayı varlık halinde tutan da bu başsız sonsuz çevrimdir. **"Bir çemberin çevresinde başlangıç ve son ortaktır."** Dolayısıyla başlangıç ve son diye birşey yoktur, dünya sonsuzdur, kalıcıdır. Ateşin bir bölümü yoğunlaşarak toprak olur. Aşağıya doğru devinim böyle gerçekleşir. Yukarıya doğru devinimde, topraktan ve denizden gelen buğular önce buluta sonra ateşe dönüşür. Topraktan gelen buğular aydınlık ve arıdır, öbürleri karanlıktır. Bize doğru içbükey durumunda olan gökkubbede yuvalar vardır, bunlar dönebilen yuvalardır, tam dönüşlerinde tutulma gerçekleşir. Bu yuvalarda aydınlık ve karanlık buğular toplanır. Bunlar ışıkları yani yıldızları oluşturur. Güneşin ışığı en aydınlık ve en sıcaktır. Öbür yıldızlar yerden çok uzaktadır. Bu nedenle onların ışığı daha zayıftır. Nemli olan karanlık buğular, kuru olan aydınlık buğular üzerinde etkili oldukları zaman mevsim kıştır, tersi olduğu zaman yazdır. Bu olaylar sürekli bir yeniden doğuşu ve yeniden ölüşü açıklar. Ateşin yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya hareketine, evrensel tutuşma denir. **"Ateş, gereksinme ve aşırılıktır."** Yani ateş, içinde iki öğe taşır: Açlık ve tokluk. Açlık, evreni yaratma isteği, tokluk ise ateşin herşeyi yutmasıdır. Ateş, zaman zaman verdiğinden çok alır, böylece aşırıya doğru artar ya da bunun tersi olabilir. Bu dalgalanmalar bize doğanın dönemselliğini açıklar; gündüz-gece, uyuma-uyanıklık, yaşam-ölüm. Maddi ilişkiler yönünden öğeler eşittir, fakat en tepede ateş olmak üzere bir değerler sıralaması içinde dizilmişlerdir. Uykunun ölüme, uyanıklığın uykuya üstün oluşu gibi, su toprağa, ateş de suya üstündür. Fakat bu ateş, bu adla bilinen maddi olaydan çok öte bir şeydir; yaşayan şeylerdir, zekadır, kutsal olandır. Kutsallık, Pythagoras'ın öğrettiği gibi zıtlardan biriyle özdeşleştirilemez, aksine bütün zıtların birliğiyle özdeşleştirilir. **"Tanrı, gündüz ve gece, yaz ve kış, savaş ve barıştır"** Böylece logos, bir yandan öğeler arasındaki değişim oranı olarak ya da daha genel koyarsak, zıtların birbiri içine girme yasası, öte yandan o yasanın anlaşılması olarak tanımlanabilir. Bunu insan bir dereceye kadar, Tanrı ise yetkinlikle anlayabilir. Herakleitos, ilkel düşünce içinde zımnen bulunan fakat asla ondan önce belirtilmemiş, zıtların birliği ilkesini ortaya koyuyordu.

Hakikat böyle olunca bulunması da zor olacaktır elbet. Aşkın olduğu için değil tersine duyularla algılanabilir maddi bir gerçeklikle ilişkili olduğu için. Bundan dolayı dış dünyanın gözlemlenmesi yoluyla fakat akılla kavranmalıdır. **"Uyanık olanların tek ortak dünyası vardır, uyuyanlarsa her biri kendine ait bir dünyaya dönerler."** Duyuların kanıtlarını yadsımak **"uykudaki insanlar gibi davranmak ve konuşmak"** demektir. Ancak **"ruhları kaba olan insanlar için, gözler ve kulaklar kötü tanıklardır."** Herakleitos, deneyin gerekli olduğunu

ifade etmekle beraber hakikatın deneyle ve gözlemle değil akılla kavranabileceğini savunur. Bu anlamda Herakleitos, rasyonalist* bir düşünürdür. Heraklit, duyuların bizi yanılttığını düşünür, duyularla bilgi edinilemeyeceğini söyler çünkü herşey sürekli değişmektedir ve bu nedenle tanım yapılamaz. Değişim, hayatın dinamiğidir. Eskimek yoktur, eskimek durmaktır. Evrende logos tarafından idare edilen bütün değişimler belli bir nispet içinde meydana çıkarlar. Bu yüzden hiçbir şey yok olmaz, tersine herşey yeni bir bileşim içinde yeni baştan ortaya çıkar.

Herakleitos, tanrısının olmamasına karşılık tek tanrıya giden yolu logos yani evrensel akıl ile açmıştır. Bu son derece önemli bir soyutlamadır. Bu evrensel akıl makro boyuttadır, insansa mikro akıldır. Heraklit ile birlikte insan biçimli tanrı kavramını aşıyoruz. Ruhu, ateşle suyun karışımı olarak görür. Ateş, soylu, su soysuzdur. En çok ateşe sahip olan şey kurudur. Herakleitos'a göre; "Kuru olan en bilge ve en iyidir." "Ruhlar için nemli olmak zevktir." İnsan ruhu, pay aldığı evrensel usla, evrenin en genel bilgisine yönelebilir. Burada ruhun niteliği elbette önemlidir. Ruh ne kadar kuruysa, o kadar yetkindir, ne kadar nemliyse o kadar eksiklidir. **"Bir adam sarhoş olunca bir çocuk tarafından, sallana sallana, nereye gittiğine dikkat etmeden götürülür, ruhu nemli olduğundan."** Ruhların yıldızlardan geldiğini ve öldükten sonra evrensel akla katıldığını söylüyor. Biz evrensel aklı göremeyiz ancak akılla kavrayabiliriz. Evren, içinde aklın egemen olduğu canlı bir organizmadır, kendisini sürekli yeniden yaratır. Evrendeki tüm olaylara logos hükmeder. Bu aklın bir parçası da insandaki akıldır. İnsandaki akıl, Herakleitos'un Tanrı dediği ve ateş ile eş tuttuğu, evrendeki oluşu yöneten tümel akıl ya da makro aklın bir parçasıdır.

Bazı insanlar vardır ama yok gibidirler; yetinmekle sınırlıdırlar. Der ki Herakleitos: **"İşittiklerini anlamayanlar, sağırlara benzerler. Şu atasözü onları anlatır: Varlar ama yoklar."** Heryerde bilmeden konuşan ve bilmeden dinleyen insanlar vardır. Bu insanlar, edilginlikleri içinde, doğallığın gereklerine uymuş ve orada kalmış gibidirler: **"Bir kere dünyaya geldiler mi yaşamak ve ölüme katlanmak ya da dinginliği bulmak isterler ve aynı yazgıyı paylaşacak çocuklar bırakırlar."** İnsanı insan yapan, erdemdir, erdemi sağlayan da bilgi olmalıdır. İnsan için mutluluk daha da insan olmakla, yüce hazlara yönelmekle mümkündür. Hayvan için yaşam, doğal gereksinmeleri karşılamakla sınırlıdır: **"Mutluluk bedensel hazlardan yapılmış olsaydı, yiyecek nohut bulan öküzlere mutlu diyecektik."** Öyleyse insan ile hayvan arasında kesin bir haz niteliği ayrımı koymak gerekir: **"Atta, köpekte, insanda, hazlar başka başkadır. Örneğin eşek, samanı altına yeğ tutar. Domuzlar, çirkefi arı sudan daha çok severler."** Oysa insan, bilerek yaşamak zorundadır, onun yaşamının değeri yüce hazlarla belirgin olacaktır. İnsan, ne yaptığını bilen varlıktır. Bu yüce hazlara ulaşan insan, ölçünün, ölçülülüğün insanı olacaktır. **"Yangından çok ölçüsüzlüğü söndürmek gerekir."** İnsanlar üç kategoriye ayrılır: Herakleitos'un kendisi gibi, logosu duymuş ve anlamış olanlar, onu ilk kez duymuş, fakat henüz anlamamış olanlar ve onu işitmemiş olanlar. İnsanlar ilk kez işittikleri hakikati anlayacaklarını ummamalıdır, tıpkı yeni erginlenmiş olanların korkuya yenilişleri ve gördükleri, işittikleri şeye şaşmaları gibi. **"Beklenilmeyeni beklemezseniz onu bulamazsınız." "Hakikat peşinde koşanlar, sonsuz acılar tatmalıdır.", "Altın arayan çok kazar, az bulur", "Çok bilgi yeterli değildir. Pek çok şeyin öğrenilmesi anlamayı öğretmez, yoksa Hesiodos Pythagoras ve Xenophanes'e öğretirdi. Aklı seven kimseler birçok şeye dair bilgi edinmelidir. En önemli konularda, gelişigüzel tahminler yapmamalıyız."** Bundan dolayı "ortak olanı" izlemeliyiz. **"Akıl tektir".** Ancak Herakleitos, **"Düşüncelerini öğrendiğim kişiler içinde bilgeliğin bütün şeylerden ayrı olduğu anlayışına varan bir kişiye rastlamadım."** der.

Herakleitos, eski rahip aristokrat sınıfından geliyordu. Çalışması Milet okulunun üzerinde bir ilerleme gösteriyor, çünkü içerik temelde aynı kaldığı halde, onun sunduğu biçim daha gelişmiş, daha kuramsal, daha soyuttur. Soyut düşüncenin gelişiminde daha üst düzeydedir. Bu gelişmeyi, meta üretiminin gelişmesi olanaklı kılmış ve belirlemiştir. Herakleitos'un yapıtında bu öyle bir ustalıkla işlenmiştir ki, onun ekonomik tabanı hemen hemen kendiliğinden açıktır. Onun maddenin devamlı değişmelerinin kendi kendini düzenleyici çevrim kuramı, meta üretimi temeline dayalı bir ekonominin yansımasıdır. Kendi sözleriyle: **"Her şey ateşle değiştirilir, ateşse her şeyle, tıpkı malların altınla, altının mallarla değiştirilişi gibi."** Onun evrenbiliminde ateş, maddenin öteki biçimleri karşısında, tıpkı paranın öteki metalar karşısında durduğu aynı ilişkiler içerisinde durur: Evrensel eşdeğer olarak kullanılmak üzere onlardan soyutlanmıştır. Buna göre onun sistemini, içinden çıktığı ilkel gökyüzü ve yeryüzü ayrımı mitiyle karşılaştırırsak görürüz ki, o, meta değişiminin akrabalık bağlarının yerini aldığı bir toplumun, toplumsal bakımdan zorunlu bilincini temsil etmektedir. Herakleitos, idealist do-

ğa felsefesi yoluyla aristokratik siyaset felsefesine ulaşmıştır. Onun doğa felsefesi ile siyaset felsefesi arasında sıkı bir ilişki vardır. Karşıtların birliğini ilk kez kullanmış ve değişimi savunmuş olmasına karşılık felsefesinin siyasi karşılığı aristokrat sınıfının egemenliğidir. Her kavrama, kişiye göre anlam verilmesine karşı çıkmış, kavramların, evrensel akıldan pay alanlar yani aristokratlar tarafından tanımlanması gerektiğini savunmuştur. Her şeyde bir karşıtlık görmesine karşılık, evrensel akla uygun düşünün, demiştir. **"Benim logosum ortak olmasına karşılık neden insanlar sanki kendilerine özgü bir akıl varmış gibi davranıyorlar"** ve **"Nerede bunların usları? Sokak ozanlarıyla gevşeyip, kalabalığı efendi biliyorlar ve görmüyorlar çoğunluğun kötü, azınlığın iyi olduğunu"** diyerek, bilebilmemiz, ahlaklı olabilmemiz için aristokratlar gibi düşünmemiz gerektiğini söylemiştir. Bilgi problemini benim dediklerim doğrudur diyerek çözümlüyor ve bunun sebebini de kendisinin evrensel akıldan pay almasına bağlıyor. Daha sonraki dönemde Sokrates ve Platon'da iyiliğin ve kötülüğün nesnel gerçekliği olduğu iddiasıyla karşılaşırız.

Herakleitos'un sonrakiler üzerinde büyük etkisi olmuştur. Durup kalan bir şeyin olmadığı sadece bir oluşun olduğu, her nesnenin sürekli bir değişme içinde bulunduğu ve bu sırada karşıtlarını içine aldığı öğretisinden, bir obje için salt doğru bir yargının olamayacağı sonucu çıkartılabilir. Nitekim Sofistler bu sonucu çıkarıp, şüpheciliğe varmışlardır. Bu sürekli değişim bilgi sorununu doğurur ve biz, bilemeyacek miyiz, sorusu gündeme gelir. Böylece bilgi felsefesine ilk adım atılmış olur.* Daha sonraları da Herakleitos'un etkisi sürmüştür. Hegel, Herakleitos'un tek bir sözü yoktur ki logikime (mantık) almış olmayayım derken, Nietzsche, dünya her zaman doğruya muhtaçtır, o halde her zaman Herakleitos'a muhtaçtır demiştir.

* Panta rhei: Herşey akar anlamına gelir. Herakleitos'un kendisi bu sözü söylememiştir ancak felsefesini açıklamak için daha sonra gelenler bu sözü kullanmışlardır.

* Rasyonalizm (Usçuluk): İnsanın deneyle ve duyularla bilgi edinemeyeceğini, bilginin doğuştan geldiğini ve us yoluyla kavranabileceğini savunan görüştür. Usçu düşünürler ikiye ayrılır. Bazıları deneyi gerekli görmekle birlikte, deneyin bilgi edinmede yetersiz kalacağını söylerler, bu düşünürlere Kant'ı örnek olarak gösterebiliriz. Bir kısmı ise deneyi önemsemez, örnek olarak Platon'u gösterebiliriz.

* Bilgi felsefesi, bilebilecek miyiz, nasıl bilebiliriz, ne kadar bilebiliriz sorularını sorar. Herakleitos ile birlikte bilgi felsefesine geçiş için gerekli zemin oluşmuştur. Herşeyin aktığı ve herşeyin sürekli kendi zıttına dönüştüğü bir durumda, nesneler hakkında bir tanımın yapılamayacağı düşünülmüş ve Sofistler ile birlikte bilgi felsefesine girilmiştir. Herakleitos'un buradaki önemi, böyle bir sorunun gündeme gelmesini sağlamasıdır.

* Dialektik: Dia'nın Yunanca anlamı, birşey ile bağlantı kurmaktır. Lege ise konuşma eylemi anlamına gelir. Dialektika, konuşarak birşeyi birşeye bağlamak anlamındadır.

*Töz: Kendisi değişmeyen ama değişimi sağlayan öğeleri veren demektir.

Kaynakça

1. Cengiz Gündoğdu, Ders Notları
2. Afşar Timuçin, *Düşünce Tarihi*, İnsancıl Yayınları.
3. Samih Fırat, *Herakleitos, Bir Kapalı Söz Ustasıyla Buluşma Denemesi*, YKB Yayınları,
4. Sabahattin Türkoğlu, *Efes'in Öyküsü*, Arkeoloji ve Sanat,
5. Ernst Von Aster, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, Çeviri Vural Okur, İm Yayınları,
6. Azra Erhat, *İşte İnsan*, Adam Yayınları,
7. George Thomson, *İlk Filozoflar*, Çeviri Mehmet H. Doğan, Payel Yayınları,
8. Walter Kranz, *Antik Felsefe*, Çeviri S.Baydur, Sosyal Yayınları,
9. Bedia Akarsu, *Mutluluk Ahlakı*, Kabalcı Yayınları,
10. Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Yayınları,
11. H. J. Störig, *Hint-Çin-Yunan Felsefesi*, Çeviri. Ö.C. Güngören, Yol Yayınları,
12. Kamıran Birand, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, A.Ü. İlahiyat Fak. Yayınları,
13. Cavit Sunar, *İslam Felsefesinin Yunan Kaynakları ve Kozalite Mes.*, A.Ü. İlahiyat Fak. Yayınları,
14. Alaattin Şenel, *Antik Yunan'da Siyasal Düşünüş*, A. Ü. Siyasal Bil. Yayınları,
15. W.K.C. Guthrie, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Çeviri. A. Cevizci, Gündoğan Yayınları,
16. Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi*, Çeviri. Muammer Sencer, Say Yayınları,
17. F.A. Lange, *Materyalizmin Tarihi*, Çeviri. Ahmet Arslan, Sosyal Yayınları,
18. W. Capella, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, Çeviri. Oğuz Özügül, Kabalcı Yayınları

* İnsancıl Atölyesi Felsefe Seminerleri'nde sunulmuştur.

İKİNCİ GÖZÜMDEN MEKTUP VAR

Suna ARAS

Gövdemden çıkıp sana çekiliyorum. Tıpkı camdan giren güneşin, düştüğü yerden çekildiği gibi, yavaş yavaş, hiçbir şeyi incitmeden, sana doğru akıyorum, dopdolu bir gönüllülük içinde. Sen bir yer çekimisin bende. Olmasan savrulup gideceğim korkusu düşüyor içime. Atmosferin o boyutsuz boşluğunda çözülüp dağılacağımı hissediyorum. İşte böyle bir aşkla seviyorum seni. Hiçbir karşılık düşünmeden ve dopdolu.

Bundandır düşkünlüğüm sana. Bundandır sesini duymadan yaşayamadığım. Keşke biraz anlamaya çalışsan beni. Duygularımı kavrayabilsen, olmadığın zamanlarda, yüreğimin nasıl korku ve özlem içinde çırpındığını, dizlerimin nasıl gövdemi taşımayı reddettiğini bir görebilsen.

Bazen kendimden çıkıp, beni izliyorum. İkinci bir göz oluyorum üstümde. Beni anlamaya çalışıyorum. Kendimi ikinci gözün denetiminde aklın terazisine koyuyorum. Hep aşk duygularımın düşkünlüğüne yönelttiğim eleştirileri ölçüp biçiyorum. Çok mu abartılı yaşıyorum duygularımı diye! Duygularımın körükleyicisi yüreğimi, milim milim gözden geçiriyorum. Bendeki sana bakıyorum. Şunu bir kez daha görüyorum ki, bende, benden daha çok sen varsın! Bendeki yerin bütün evreni içine alan bir atmosfer kadar önemli ve büyüktür. Ben, bende senin yerinin büyüklüğü yanında küçük bir gezegen gibi kalıyorum. Şunun bilincinde olarak bu duruma ne şaşırıyor, ne de endişeye kapılıyorum. Duygularımızın en doruk noktası olan aşkın, neyi ne kadar yaşayacağını, ne akla sorar, ne başka bir kişiye. O kendiliğinden oluşur ve kendini yaşatır. Acısıyla tatlısıyla bir bütündür aşk ve bağımsızdır. Aşk; aşktan korkanları, onu ölçüp biçerek biçimlemeye çalışanları asla affetmez. Bu özgür duygu ona sınırlar çizilmesini sevmez ve istemez.

Evet; bugün ikinci gözümün bakışlarında beni ve duygularımı bir kez daha anlamaya çalışacağım. Yokluğundaki duygularımı bütün samimiyetimle anlatmaya çalışacağım sana. Ne kadar başarabileceğimi bilemiyorum.

Sevdanın beni boğduğu saatlerde bana bakıyorum ürkerek. Bazen acıyor ikinci gözüm bana, bazen hüzünle gülümsüyor. Birden durup kalemden kağıda akan sözcüklere bakıyorum. Çünkü; duygularımın süngeri gibidir kalem. Sanki kağıda düşene kadar duygularımın canını emiyor. Rengini içiyor. Ruhunu çalıyor sanki. Ne kadar soğuk duruyor kağıtta sözcükler. Ne kadar ruhsuz bakıyorlar yüzüme. Düşün ki üç el değiştirerek geliyor duygularım sana. Birinci el, ikinci gözüm. İkinci el, kalem. Üçüncü el, kağıt. Yani elden ele dolaşarak duygularımın ne kadar sıcaklığı kalır ki, sana ulaşana kadar. Ama nasıl gelirlerse gelsinler, yine de benden alıp kağıda kaleme giydireceğim onları. Başka da çarem yok zaten. Yine de duyguların en güzel en vefalı anlatım aracıdır kalemle kağıt.

Evet; bu sabah gözlerimi açtığımda her zamanki gibi ilk baktığım şey saat oldu. Sabahın altısını gösteriyor. Gözlerimi kapatıp yüzünü en yakınımda hissetmeye çalışıyorum. Geceden kalma uykusuz bir yorgunluk yüreğimi sıkıştırıyor birden. Seni düşünmekten kalma, uykusuz bir gecenin gövdemi dövülmüş et gibi nasıl pelteleştirdiğini düşünüyorum.

Ne ilginçtir şu aşk denen bela ama yaşanması gereken duygu. Nasıl da savurup duruyor insanı ordan oraya. Mutlu olman, acı çekmen, ağlayıp gülmen hepsi sevdiğin insanın elindedir. Anında tufanlar yaşatıp anında yıldızlarda dolaştırabiliyor. Aşk; bazen yeraltı ırmaklarının korkunç uğultusu içinde insanı boğarken, bazen bulutlarda uçuruyor, bütün duygularına pembe gözlükler takarak. Bazen dünyanın yüreğinin içinde bir toplu iğne başı kadar küçük kaldığını düşünüyorsun. Bazen sığman mümkün olmuyor dünyaya. An oluyor her şeye gülümseyerek bakıyorsun. Bir anne sabrının süzülmüşlüğü içinde dupduru! Yüreğin bir bahar sabahı gibi berrak ve aydınlıktır.

An oluyor; yüreğin kendine bile dar geliyor. İçinin en kuytu derinliğine kaçıp, sesizlikler içinde yok olup gitmeyi düşünüyorsun. Bazen çok güçlü ve erdemli görüyorsun kendini. Başaramayacağın hiçbir şey yoktur hayatta. Cesur ve yüreklisin. Ferhat gibi dağları delebilir, Kerem gibi sevdiğin insanı, biraz daha görmek adına, otuz iki dişinden olabilirsin.

Bazen kendini bir tırtıl kadar zayıf ve zavallı görürsün. Ne yerinden kalkmaya, ne konuşmaya, ne bir adım atmaya halin vardır. Sadece; damla damla eriyip yok olduğunu duyumsarsın. Gözlerin bir noktada takılıp kalır saatlerce, cennetle, cehennemi aynı anda yaşarsın.

Şu an bu duyguları en yoğun şekilde yaşayan biri olarak, güçlükle yerimden doğrulup kendimi banyoya doğru sürüklüyorum. Biraz olsun kendime gelmek için, suyun hayat damarlarına ihtiyacım var. Yoksa soluk almam mümkün değil, yoksa boğulacağım. Banyodan sonra kendimi bir daha yatağa atıyorum. Ömrüm akıyor gözlerimin önünden. Sıkıntı sıkıntıyı çekiyor. Taze acı, küllenmiş acıları üfleyip tutuşturuyor içimde. Müthiş bir hesaplaşmaya tutuşuyorum kendimle. Unutkan belleğimin kayıp yılları bir çorap söküğü gibi akıyor belleğimden gözlerime doğru. Yaşayıp, yaşayamadığım her duygu kendi hesabını soruyor benden. Şaşkın ve cevapsızım. Dilimin tutukluğuna takılan her sözcük, dudaklarımda dağılıp gidiyor. İç akıntılarımın engebeli yollarında, ne kadar yol aldığımı bilmiyorum. Her yanım sızlıyor sadece. Yüreğim yorgun ve ağrılar içindedir.

Yataktan zorlukla kalkıp kahve yapıyorum. Başımın yerinde bir ton ağırlık var sanki. Ağzım zehir gibi acı. Saat onbeş otuz. Kapıya bırakılan gazetenin ön sayfasına şöyle bir göz atıyorum. Çürümüş düzenin pis kokuları içimi bulandırıyor. Leş yiyen akbabalar gibi üzerime saldırıyorlar gazete sayfalarından. Ölüm orucundaki insanların çaresiz yalnızlığında bir daha ölüyorum. Gazeteyi fırlatıp, içimdeki hücreyle kendimi sokağa atıyorum. Seven yüreğimin çaresiz çırpınışında, koşuyorum, koşuyorum, koşuyorum.

Deniz hırslı çalkantılar içinde fosurdanıp duruyor. Hava soğuk ve yağmurlu. Yüzümü acıtarak yalayan rüzgara doğru yürüyorum. Gözlerimdeki film karelerinden savrulan herşey birbirine çarpıp dağılıyor. Senin olduğun kareleri anıların parmak uçlarında bir süre tutup izliyorum. Bir an, gözlerime biriken ırmak, bendini yıkıyor. Anıların beni sıkıştırıp ezen duvarlarının dibine çökerek, doya doya ağlıyorum.

Eve döndüğümde saat yirmiyi sekiz dakika geçiyor. Sensiz ve yoksul bir gece daha başlıyor. Kemiklerime kadar donduğumu hissediyorum. Bugün hiçbir şey yemediğimi anımsayarak tarhana çorbası yapıyorum kendime. Bol naneli, sıcak çorba iyi geliyor. Çay suyunu ateşin üzerine bırakıp Necati Cumalı'nın şiir kitabını karıştırıyorum hüzünle. *"Dalar gider pencereler önünde şimdi/ İlk yaz akşamlarını hatırlar/ Vapurlar geçer bomboş güverteleri/ Bomboş uzanan denizin üstünde/ Aç bir karabatak dalar çıkar/ Bilirim yalnızlık üşütür insanı/ Kalp daima sevecek birini arar/ Hatırlar bakışlarda kalan aşklarını/ Avuçları hafif terli, yanakları al al/ Ağaçlıklı yollarda akşam dolaşmalarını."* Bütün yazın ustalarının, yaşadıkları süre içinde, hakkettikleri değeri görmediklerini düşünerek içim acıyor. Dün katıldığım cenaze töreni boyuncu şu dizem sürekli tekrarlandı içimde. *"Her şair şiirinin ömrünce yaşar"* Şiirlerinin ömrü uzun olacak ustam. Şiirindeki denize batıp çıkan karabatak şu an benim ve şiirlerinle ısınmak istiyorum.

Şiirler tadına varamadan dalgınlığımda uçuşup dağılıyorlar. Şiiri daha fazla incitmemek için, kitabı yerine yerleştiriyorum. Ne yaparsam yapayım, aklımı senden, gözümü telefondan alamıyorum. Bu gibi durumlarda tamamen sana kilitlenip kalıyorum. Senin dışında bütün hayat duruyor bende. Peki neden bir tufana kapılmış gibi savrulup duruyorum iki gündür? Çünkü iki gündür yaşadığım şehrin dışındasın ve beni aramadın. Seven kalbimi incittin. Sıcaklığının olmadığı yerde, sesindir beni yaşamla barıştıran.

Gecenin gizemli koynunda, beni sürekli denetiminde tutan ikinci gözümün bakışları altında. Duygularım elden ele yarı ölü olsalarda, kağıdın kalıcı ellerine bırakırken onları kalemin emekçi ucuyla, bir şeyi bir kez daha çok iyi anlıyorum. Aşk insanın yaşamla kavgasındaki güçtür. Sevginin huzurlu kollarında, fırtınayla coşan deniz gibi, ne kadar hırçın olursa olsun, çekiyor ve besliyor insanı. Onsuz yaşamdan keyif alınamıyor. Evet; sana olan duygularımın her anında fırtınalar içinde yaşasam da, yaşamla kavgamın karşılığısın sen. Hayata sorduğum, soN sorumun cevabısın. Beni yoruyor olsanda, bana sunulan en güzel iyiliksin. Biliyor musun aşk sensin ve çok zorsun!

Yataktan fırladığımda; şaşkın ve araştırır gözlerle etrafıma bakınıyorum. Sanki hemen oralarda bir yerde bir mektup varmış gibi. Biraz kendime geldikten sonra, gün ışığının yastığının üzerinde büyük bir keyifle kıpırdanışını görüp gülümsüyorum. Rüya görmüşüm.

Cengiz GÜNDOĞDU

SORU

İnsancıl Yayınları

SİSTEM DIŞINA ATILMAK TERCİH NEDENİDİR BENİM İÇİN

Ayfer Güleç ATAER

Sanat üretimlerine farklı açılardan bakabiliyorsak şunu kabul etmeliyiz ki, günümüzde resim hakkındaki modern yanılgı ressamın bir yaratıcı olduğu. John Berger (eleştirmen): "Aslında ressam bir alıcıdır" der. Yaratma gibi görünen şey de (eser-ürün) ressamın aldığına biçim verme fiilidir (eylemidir) diye yorumlar.

"Resim sanatı ne işe yarar?" sorusunu açarken ressamın bir alıcı olduğunu göz önüne alarak söylem geliştirirsek, ressamın bilinç ve kişilik gelişimini incelemeliyiz. Önce yaşadığımız tüketim toplumundaki yerini, duruşunu; yaşadığımız iletişim çağında kimlerle iletişim kurma çabasında olduğunu, küreselleşiyoruz dediğimiz bu döneme verdiği yanıtı, insana, olaylara bakışını, duruşunu gözlemlemeliyiz.

"Resim ne işe yarar?" sorusunu açarken, her ressamın bir başlangıç öyküsü olduğunu biliyoruz. Ressamın bulunduğu noktadaki felsefi altyapısının sanata baktığı yerle uyumu veya uyumsuzluğuna da cevap aramalıyız. Öncü sanat veya benci sanatın ayırında olmalıyız. İkisi de saygın olabilir, tercih edilen olabilir. Sanat üretimi biriciktir, özgür bir dildir. Yaşamseverlik ögeleri taşımalıdır izleyicisine. Yaşamseverlik ve umut.

Bugün yaşadığımız dünya salt nesnel bir gerçeklik değildir, buna bilinçlilik de katılmıştır ve günümüzde sanat sokağa inmiştir. Artık her yerdedir. İnsanların içinde yaşadığı yalnızlık, kâr peşinde koşmak bireyin kurtuluşu gibi görülüp, (ekonomik) gelir öncelik haline gelmişse, var olan değerlerin itibarını yitirmesine, kültürel yozlaşma sürecinin hızlanmasına, tüketim toplumundaki bize biçilen role yaklaşmamız o kadar kolaylaşır. Ne kaybeder ne kazanırız? Sisteme ayak uydurmak; bir parçası olmak veya sistem dışına atılmak. ATILMAK tercih nedenidir benim için ve bence bilinçlilik de burada başlar. Tercih etmek, seçmek, onaylamak veya reddetme özgürlüğü.

Bence sanat üretimi de sanatçısını ve izleyicisini özgürleştirmeli, susturulmuş bir toplumda hareket eden herşeyi durduran bu sessiz sanat dili ile sesi olmalı zamanın, insanların, olayların, duyguların, doğanın sesi olmalı ve sanatında yetkinleşmiş kişi sanat dilini öyle kullanmalı ki kitlelerle buluştuğunda sanat üretimi yabancılaşmamalı.

Karşınızda sizin yeterliliğinize sahip olmayan bir topluluk var ve paylaşmak istiyorsunuz üretimlerinizi. İki yol var. Sonucu sunarsınız kullanması için, sadece alıcı konumundadır izleyici. İZLER, SATIN ALIR.

İkinci yol: Öyle bir dil geliştirirsiniz ki sizin bilincinizi sunarsınız ona. Onun anlayabileceği durulukta adım adım taşırsınız izleyicinizi ürününüze. Anlaşılır olursunuz, anlar olursunuz. İletişim kurarsınız eser yoluyla ve onu taşırsınız GELECEĞE. Bu çok kolay gibi görülen yol çok zor bir seçimdir. Başkalarının çektiği acı, ben yaşamasam da beni de kapsar. Sanatçı kimliği taşıyan kişi üretimleri ve söylemleriyle muhaliftir. Sanatın özü devrimcidir, uz görülüdür sanatçı. Yaşanılanları kavramaya çalışan ve yorumlayandır.

İsteyen ve çalışan herkes iyi resim yapabilir. Ama beni iyi resim ilgilendirmiyör. Ben unutturulmaya çalışılan acı tecrübelerimiz (savaş, açlık, doğa katliamı vs...) tekrar tekrar yaşanmasın diye önce kanıt topluyor sonra kamuoyu yaratmak için üretiyorum.

Bence sanat üretimini anlaşılır kılmak izleyicisini eğitmek ressamın görevi olmalıdır.

Bilinç: Yeni koşullara uyma gücüdür, hatta yeni koşulları oluşturma gücü. Olabiliri görür, olması gerekeni arar. Özgürlük bilinci herşeyden önce karşı koyma bilincidir ve yetkin bilinç kurallar koymakla birlikte, kendini kurallara bağlamamış bilinçtir. Uyuduğumuzda bile uyumayandır. Bilinç benimser, dışlar veya ilgisiz kılar. (Seçimler yapar). Bilinç seçme gücüdür. Bence sanat üreten kişi yetilerini öyle kullanmalıdır ki sanatçı ve izleyici eser üzerinde buluşabilsin. Yüzleştiğimiz olumluluk veya olumsuzlukları ürüne dönüştürürken sanat üretimi yaygın bir ihtiyaca cevap veren bir direniş eylemidir ve umutlanmayı teşvik eder.

Her zaman bir şeyleri sorgulayan yüzleşmeyi göze alan kişi yaşadığı dünyanın yabancısı olmaz, gerçek yabancılar bırakıldıkları dünyada kendilerini yabancı duymayacak kadar rahat, umarsız olanlardır. Sanat üreticisi üretimleriyle ve kimliğiyle izleyicisine bilgi vermekten çok, onlara sorgulama, eylemlilik kazandırma, umutlandırma yolunda öncü olmalıdır.

Bence yaşadığı döneme yabancılaşmamış, sorgulayan, durduğu yeri keşfeden sorunmluluklarının bilincinde bir sanatçı sanat üretimlerini öncü kimliğiyle bütünleştirip sanat diliyle geniş halk kitleleriyle paylaşıp dönemin sesi olmaya çalışan kişilerdir ve buluştuğu kitleleri umutlanmaya teşvik edebilir.

ADNAN ÖZYALÇINER İLE SÖYLEŞİ

YAZARIN GENÇLİKTEN OLGUNLUĞA KOŞUSU

– Bir yazar olarak siz gençlik kavramına nasıl bakıyorsunuz?

– Gençlik kavramı, yalnızca belli yaş grubu içindeki insanları kapsamaz. Kapsamamalıdır. Gençlik yerleşik düzene, kalıplaşmış değer yargılarına, her türlü kısıtlanmışlığa, özgürsüzlüğe, eşitsizliğe, sömürüye karşı çıkışla başlar. Siyasal, toplumsal düzene karşı çıkmak yetmez. Onu değiştirmek için savaşım vermek zorundadır. Eşitçi, özgürlükçü, paylaşımcı insanların kardeşçe hep birlikte yaşayabilecekleri yeni bir dünya düzeninin kurulabilmesi adına çaba harcamalıdır. Bu çabalar ve savaşım, siyasal planda gençlik örgütleri, parti gençlik kuruluşları içinde verilebileceği gibi, kültürel açıdan da desteklenmelidir. Gençliğin kültürel bakımdan da insanı değiştirip dönüştürebilecek, özgürleştirebilecek önerileri de olmalıdır. Yerleşik düzene, kalıplaşmış değer yargılarına karşı çıkarken, kültürel alanda da bunu yapabilmelidir. Kültürel girişimlerle halkı uyarmak, bilinçlendirmek gerekir. Yeni düzenin yeni bir kültür, sanat ve edebiyata gereksinimi vardır. Siyasal açıdan devrimci olmak sanatsal açıdan da devrimci olmayı da gerektirir. Tıpkı Nazım Hikmet gibi. Başka türlü insanı ve toplumu değiştirip dönüştürmenin, özgürleştirmenin yolu yoktur. Bunu da genç bir düşünce ile gençlik başarabilir. Demek ki yalnız genç olmak yetmiyor genç bir düşünceye de sahip olmak gerekiyor.

– Koşullamanın karşıt sözcüğünü özgürlük diye mi adlandırmamız gerekiyor? Sıfır yaşından sonsuza kadar özgür bırakmak mı?

– Salt özgürlük diye bir şey olamaz. Bu yüzden koşullamanın karşıt sözcüğü özgürlük değildir. Belki başı boşluktur o. Toplumsal özgürlüklerin yaşandığı bir düzende bireysel özgürlükler de yaşanır. Düşünce, anlatım, yaratım ve kültürel özgürlüklerin varlığı insanın bireyselleşmesi, özgürleşmesi açısından çok önemlidir. Koşullamalar, ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel ve sanatsal özgürlüklerin olmadığı düzenlerde geçerlidir. Baskı ve kısıtlamalara neden olur. Bireyin özgürce gelişmesini engeller. Toplumsal özgürlüklerin olduğu ülkelerde, toplumu yönlendirecek olan kimi koşullamalar, toplumsal ve bireysel özgürlüklerden daha çok yararlanabilmenin yollarını gösterir. Düşünce ve kol emekçilerinin kendi yarattıkları uygarlığı eşitçe paylaşabilecekleri gün, insanlık özgürleşecektir. O zaman koşullamalara gerek kalmayacaktır belki de.

– Sizin yazar oluşunuzda bir dış etkileme oldu mu? Edebiyat yaşamınıza nasıl girdi?

– Annemle babam okuma yazma bilmediği için aile içindeki bir etkilenmeden söz edilemez. Tek etkileme annemin, babamın bu durumunu görmekten gelen okuma merakım olmuştur. Yoksul bir mahallede, İstanbul'un bir işçi mahallesinde doğup büyüdüğüm için eve de pek gazete, dergi, kitap girmediğinden, gazetelerden yapılan kese kağıtlarını açarak, takvim yapraklarını (Saatli Maarif ve Ebüzziya) arkalarını okuyarak okuma merakımı gideriyordum. Biriktirdiğim harçlıklarla da çocuk dergileri alıyordum. (Çocuk Haftası v.b.) O zamanın çocuk dergileri çizgi roman yerine öykü ve tefrika romanlardan, çocuk şiirlerinden oluşuyordu. Yani edebiyata geçiş için bir basamaktı. Ünlü yazarların öyküleri de yer alırdı kimi zaman. O dergilerden birinde Oktay Akbal'ın bir öyküsünü okuduğumu hiç unutmuyorum. Sait Faik'in adını vermeden bir kestaneci ile olan arkadaşlığını anlatıyordu. Tabii anlatılan o yazarın Sait Faik olduğunu çok sonra anladım.

Yazmaya, orta okul yıllarında, Reşat Nuri'nin Acımak, Yakup Kadri'nin Yaban romanlarından sonra Ömer Seyfettin'in on ciltlik (Sahaflarda bulup almıştım) Toplu öykülerini okuyunca karar verdim. "Benzer öyküleri -kendi yaşadıklarımdan, gördüklerimden- ben de yazarım" diyerek. Bunlar ilk çiziktirmelerdi.

Edebiyatın yaşamıma girmesi İstanbul Erkek Lisesi'nde gerçekleşti. Edebiyat öğretmenimiz Salim Rıza'nın yönlendirmesiyle Varlık vb. edebiyat dergilerini, okul kitaplığındaki MEB (Mili Eğitim Bakanlığı) klasiklerini okuyarak, okuduklarıma öykünerek öyküler yazmaya başlayarak. Kemal Özer, Konur Ertop, Önay Sözer, Ergin Günçe, Cengiz Bektaş'la o yıllarda tanıştık. Okulun duvar gazetelerinde boy boy yazılarım çıktı. Birbirleriyle tartışmaya girişen birkaç duvar gazetesi yayınlanıyordu. Sanırım her yıl, öykü, şiir yarışmaları açılıyordu öğrenciler arasında. Ben öykü yarışmalarının hiçbirinde birinci olamadım. Hep üçüncülükle kaldım. Nedeni de Orhan Kemal tarzında öyküler yazıyor olmamdı. Yaşadığım kenar mahallenin insanlarının öyküleri. Jürideki öğretmenlerce gerçekliği pek sert

bulunduğu, içinde öğrenciliğe yakışmayan kaba sözcükler olduğu için ancak üçüncü olabiliyormuş öykülerim. Daha o zaman sansürcü düşüncenin sillesini yemiş, düşünce ve anlatım özgürlüğü kısıtlamasına uğramışım. Bu yüzden bir daha da yarışmaya katılmadım.

Biz de, lise ondayken, yıl 1953, kendi dergimizi kendimiz çıkarmaya karar verdik. Gerçekçi, az buçuk da toplumsal gerçekçi düşünceler edinmiştik. Ya da ben kendimi öyle görüyordum. Öykücü Naim Tirali'nin kardeşi Ahmet Tirali'yle aynı sınıfta okuyorduk. Demet adlı bir sayılık ömrü olan bir dergi çıkardık. Kemal Özer'in şiiriyle benim öyküm baş köşeye aldı. Sanat haberleri, sevgi yazıları gibi birçok yazıları ben yazdım. Bu sıralarda Tanju Cılızoğlu'nun çıkardığı Onüç dergisine Kenar Mahalleden Notlar üstbaşlığıyla yaşadığım mahalleyi, o mahalledeki insanları anlatan öyküler yazıyordum. Ardından Seçilmiş Hikayeler, Yeditepe, Yenilik gibi dergilerde öykülerim yayınlanmaya başladı. Üniversitenin ilk yıllarında aşağı yukarı kişiliğini bulmuş bir yazardım. Önay Sözer, Ergin Günçe'yle.

Üniversite yıllarında Kemal Özer; birlikte karşılaştığımız Onat Kutlar, Ferit Öngören, Erdal Öz, Ergin Ertem, Ülkü Tamer, Ece Ayhan vb. gibi kişiliklerini bulmuş yazar arkadaşlarımızla, D.P.'nin baskısını arttırdığı yıllarda (15 Ocak 1956) A dergisini çıkarmaya başladık. Çoğumuz toplumcu düşünceden yanaydık. Dergide, siyasal olarak baş kaldırdığımız bu baskıcı düzeni kültürel başkaldırımızla da sarsmayı düşünüyorduk. Yeni düzenin sanatının da yenilikçi olması gerektiğine inanıyorduk.

– İçinde bulunduğumuz günlerde çocuklar yönlendirilmeyi bekliyor. Kimi aileler daha çocuk doğurmadan önce onu nasıl yönlendireceğine ilişkin araştırmalar yapmaya başlıyor.

– Ailelerin yönlendirmelerinin yanı sıra, tek yanlı bir eğitimle çocuk, seçme özgürlüğünü kullanamadığı için, gerçek kişiliğini bulamıyor. Aile de, eğitim de, kültür, edebiyat ve sanata yüz vermeyen, felsefe ve sosyoloji derslerinin bile neredeyse okutulmadığı bir sistem içinde, test seçeneğine bel bağlayarak okumasız, yazmasız, toplumundan ve insanından kopuk, düşünce üretmekten yoksun, yalnızca köşe dönmeci, "Gemisini kurtaran kaptan" örneği bireyci, bencil bir kuşağın yetişmesine önayak oluyor. Buna bir de ilk ve orta eğitimin paralı hale getirilişiyle yoksul ya da emekçi çocuklarının eskisi gibi okuma olanağı elde edemeyişlerini eklerseniz, yönetime yalnızca belli sınıflarının çocuklarının el koymaya başladığını göreceksiniz. Böylece bir sistem ve yönlendirilme içinde yetişen yeni yönetici gençliğin, ülkesine, insanına ne yararı olabileceğini bir düşünün.

– Anımsıyor musunuz, sizin o günlerde düşleriniz neydi?

– Düş dünyamı okuduğum kitaplardaki, gördüğüm filmlerdeki kahramanlar dolduruyordu. Her çocuk gibi onlara benzemeyi, serüvenlere atılmayı düşlüyordum. Yaşadığım gerçeklerden uzaklaştıran düşlerdi bunlar. Yazı yazmaya başladıktan sonra ünlü olmayı hiç düşlemiş miydim bilmiyorum. Dergilerde adımın yazılı olduğunu görmeyi çok düşlemişimdir. Oturduğumuz ara sokaktan, tek odadan ışıklı caddedeki daha geniş evlerde oturmayı da düşlemişimdir. Bir akrabamız vardı, geceleri onlara oturmaya giderdik. Onlar, o ışıklı caddedeki bir apartman katında otururlardı. Düşlediğim yerlerden biri bu olmalıydı. Bir radyomuz olsun isterdim. Annem, 1948 olimpiyatları, güreş karşılaşmalarını döşemeye kulağını dayayarak altımızdaki komşumuzun radyosundan dinlerdi. Radyoyu ancak on sekiz yaşında para kazanmaya başlayınca taksitle alabildim. Yolculuk düşleri de kurduğum olmuştur. Marmara adaları en sevdiğim yerdi. Pazar günleri mahalle arkadaşım Ayhan'la adalara dayımın Büyükada'daki manav dükkanına giderdik. Kumsal'da ya da Yörük Ali Plajı'nda -tabii ki dışardan denize girerdik. Onun için hep gördüğüm bir düş vardı. Masmavi bir denizin ortasında, sayısız yemyeşil adalardan, adacıklardan oluşmuş bir cennet ülke. Aralarında herkesin özgürce dolaşıp, kumları altın gibi ışıldayan kıyılarından istediği gibi denize girebildiği bir yer. Bir de vapurun lüks mevkisinde oturup, bal badem çukulatası alıp yemeyi düşlemişimdir. Yıllar boyu benim alabildiğim yalnızca nane şekeri olmuştur. Öyle büyük düşlerim hiç olmadı.

– Geçiminizi nasıl sağlayacağınız konusunda bir fikriniz var mıydı?

– Bunu pek düşünmemiştim. Arkadaşımla ada vapurunun güvertesinde gidip gelirken kendimize gazeteci süsü vererek konuşurduk. Burdan ilerde gazeteci olmayı, geçimimi ordan sağlamayı planladığı düşünülebilir.

– Kaç yaşında yaşam karşınıza dikildi? "Artık çalışmalıyım" dediniz?

– Babam, ben ilkokul dördüncü sınıftayken öldü. Annem çarşıya çorap ütüleyerek evin geçimini sağlıyordu. Benden küçük bir kız kardeşim vardı, o da okuyordu. Babamın ölümünden sonra beşinci sınıfı pansiyonlu bir okulda okudum. Eyüp Ortaokulu'na halamın yanında kalarak başladım. Okul harçlığımı çıkarmak için o yaz eczacı çıraklığı yaptım. O sırada 11-12 yaşındaydım. Bunu anneme de yardımcı olmak için büyük bir bakkaliyenin kamyonla evlere, pazarlara servis yapma işi dayımın adadaki dükkanında manav yamaklığı, lise son sınıftayken bir yıllık bekleme süresinde, Laleli'de

Taşhan'da dokuma atölyesindeki çalışmalar izledi. Üniversite yıllarındaysa Kemal Özer, Konur Ertop'la birlikte Ali Avni Öneş'in Fikir ve Sanat Yayınları Dağıtma Bürosu'nda dergi, kitap dağıtma işinde çalıştım. Yirmi beş lira haftalıkla. Üçümüzün de Babıali'ye sızması bu yolla oldu. Ben, 1959'da düzeltmen olarak Cumhuriyet'e girdim. Onlar da 1960'da aynı serviste çalışmaya başladılar.

– Cumhuriyet'e girdiğinizde bir genç olarak düşleriniz var mıydı oraya ilişkin? Yoksa düşleriniz dışarıda yazarlığa ilişkin miydi?

– Düzeltmenlikle g[illegible]nimi sağlamanın ötesinde faal gazetecilik yapmak konusunda bir girişimde bulunmadım. Bunu düşünmedim de. Konumumuz gereği buna olanak da yoktu. O zaman Burhan Felek, Nadir Nadi, Doğan Nadi yazılarını eski yazıyla yazıyordu. Bizi de Türkoloji öğrencisi oluşumuzdan dolayı eski yazı bildiğimizden o kadroya almışlardı. Yerimizden kıpırdatmazlardı. Benim zaten o tür bir gazetecilikte gözüm yoktu. Amacım öyküler yazmak ve kitap yayınlamaktı. Öykülerim dergilerde yayınlanıyordu. Şimdi tek düşüm bu öyküleri kitaplaştırmaktı. Nitekim gazeteye başladığımın ikinci yılında (1960) ilk kitabım Panayır yayınlandı.

– Sizin gittiğiniz yoldan farklı olarak bu işlerden kendi çıkarına bir şeyler elde etme çabasını gösterenler var mıydı?

– Doğan Hızlan bizimle birlikte çalışıyordu. Düzeltmeler odası, konağın alt katındaydı. Yazı İşleri ise üst katta. Doğan Hızlan'ın gözü yukarılardaydı. Eski yazı bilmediğinden, bizim gibi, bu konuda da bir bağlılığı yoktu. Yaratıcı bir yazar olmayışı da bir üst kata çıkışını kolaylaştırdı. O zaman Genel Yayın Yönetmeni olan Ecvet Güresin'le anlaşarak kültür-sanat sayfası yönetmeni oldu. Edebiyat sanat eleştirmeni olduğundan bu tam ona göre bir işti. Oradan da daha yükseklere tırmandı. Ama bu, baştan beri onun istediği şeydi. Bize gelince gazetede hiç etkin olmadık diyemeyiz. Gerçi üst katlara tırmanmadık ama, bulunduğumuz yerden, Oktay Kurtböke'nin Yazı İşleri Müdürü olduğu dönemlerde bir sanat-edebiyat eki yönettik. Ben, Adnan Tahir'in yönettiği magazin ekine her hafta, ünlü yazarlardan öyküler sağladım. Benim de bir ya da iki öyküm o ekte yayınlandı. Biz, kendimiz adına değil ama edebiyat-sanatın yaygınlaşması adına çalıştık.

– Bu şekilde donanımlı olan insanlara çevrenizde ayrıcalıklı bir bakış var mıydı?

– Toplumda da gazete de böyle bir şey yoktu. Gazeteciler, edebiyatçılardan, daha doğrusu yaratıcı yazarlardan kendilerini ayırmışlardır hep. Onların gazeteciliğe karışmasını da istemezler. Bakış açıları da ona göredir. Toplum içindeyse, para getirmeyen yararı olmayan bir iş yaptığı için küçümsenir.

– Gençler arasında kadın-erkek ilişkileri nasıldı?

– Benim bulunduğum sanat-edebiyat çevrelerinde kadın-erkek ilişkisi sıkı bir arkadaşlık biçimindeydi. Düşünce paylaşımı başta geliyordu. Cinsel ya da aşk ilişkileri de yok değildi. Örneğin Onat Kutlar'la Hilmi Yavuz, ilk evliliklerini tiyatro çevresinden arkadaşımız olan kızlarla yaptılar. Benim kadın şairlerle, yazarlarla ilişkilerim arkadaşça yürüdü. Yenikapı sahil kahvesinde olsun, Beyoğlu'ndaki Nil, Refik, Lefter, Boncuk ya da Kulüp 27 gibi lokanta ve meyhanelerde olsun birlikte oturur, yer, içer, sonu gelmez edebiyat-sanat tartışmaları yapardık. Aramızdan kimilerinin kadın arkadaşlarımızın peşinden gittiği de oldu. Bunlar arasına kendimi de katabilirim. Sennur Sezer'le de aynı biçimde bir düşünce arkadaşlığımız vardı. Beş yıl bu böyle sürdü. O beş yıl içinde peşine düşmeyi de hiç düşünmemiştim. O da böyle bir şey düşünmüyordu. 1966'da askerden döndükten sonra eski düşünce arkadaşlığımız bizi birbirimize çekmeye başladı. Ben de o da bu çekime karşı koymadık. 1967'de evlendik.

– Ekonomik koşullar bugünkü gibi zorlu muydu yoksa daha mı az sıkıntılıydı?

– O zamanın gençleri bugünkü kadar sıkıntı çekmiyordu. Sinema, tiyatro, pastane ve meyhanelere rahatça gidebiliyorduk. En önemlisi öğrenci harçlıklarımızla ya da küçük kazançlarımızla Bebek'te sahil meyhanelerinde yiyip içebiliyorduk. Eğlenebiliyorduk. Kızlar, giydiğimiz pantolanların, tişörtlerin, ayakkabıların markalarına göre değer biçmiyorlardı erkeklere. Zaten öyle pahalı markalı giysi ve pabuç da moda olmamıştı daha.

– Artık ben bunları yapmayayım, kocaman adam oldum dediğiniz zamanlar oldu mu?

– Sennur de ben de evi geçindirmek için para kazanmak zorunda olduğumuzu biliyorduk. O Varlık'tan, ben Cumhuriyet'ten aldıklarımızla ek düzelti işleriyle yövmiyeyi doğrultuyorduk. O şiirlerini ben de öykülerimi geçim işlerinden artan çalınmış zamanlarda üretiyorduk. Onun için artık bunları yapmayayım demeye vakit yoktu. Bugün de durum değişik değil. Yaşamımızı yazıyla sürdürmeye çalışıyoruz. Şiirlerle öyküler, gene para getirecek inceleme-araştırma kitaplarının yazımı arasına sıkışıyor. İki işi de inatla sürdürüyoruz. Elimizden para kazanılacak başka bir iş yapmakta gelmiyor ki.

– Bir gün yazar Adnan Özyalçıner'in kendisinden sonraki bir nesil olarak bir kızı bir oğlu oldu. Onlarla nasıl bir ilişki oluştu aranızda?

– Bir kez kitapların arasında büyüdüler. Kızım Ayşe, annesi Varlık yayınlarının düzeltilerini yapar-

ken kucağındaydı. Resim sergilerine birlikte gittik. Konferanslarda, panellerde birlikte olduk. İkisi de iyi okur oldu. Öğrenim dönemlerinde biz ikisini de özgür bıraktık. Oğlum Ahmet Emre Anadolu Lisesi sınavlarını yarım bıraktı: "Ben konservatuara girmek istiyorum, kafamdaki besteyi yapacağım." dedi. Müziği seçti. Kızım Ayşe Bengi başlangıçta, ben Yazarlar Sendikası davasında yargılandığım için kısa yoldan paralı bir mesleğe yönelmek istedi. Kimya Endüstri Meslek Okulunu seçti. Oradan Teknik Üniversite Kimya Bölümüne gitti. 2. sınıftayken Teknik Üniversiteyi bıraktı. Dokuz Eylül Üniversitesi Dramatik yazarlık Bölümü'nde okudu. Şimdi reklam metin yazarlığı yapıyor. Film asistanlığı, senaryo yazarlığı da yaptı. İkisi de şair ya da öykücü olmadılar ama sanat uğraşını seçtiler. Böylece ailece sanattan battık.

– Gençliğin şöyle bir yanı var. Belli birikimler ediniyorlar, belli kitaplar okuyorlar fakat somut bir olay karşılarına çıktığı zaman birdenbire onlar da sistem içindeki o bizim pek de onaylamadığımız bir tarzda davranıyorlar. Bugünün gençliği hakkında ne düşünüyorsunuz. Genelde yaşlı kuşak şöyle diyor: "Biz gençliğimizde şöyleydik, şimdikiler hiç bizim gibi değil."

– Başta da söylemiştim kapitalist ve emperyalist düzen bugünün gençliğini, tek değerin para olduğu bir uçuruma sürüklüyor. Köşe dönmeci, bencil bir kuşak yetişiyor. Paylaşımcılıktan, insanlar arasındaki dayanışma ve destekten gittikçe uzaklaşılıyor. Kültür emperyalizmi cinselliği, vur-kırı, savaş kışkırtıcılığını öne çıkaran filmleri, romanlarıyla beyinleri yıkıyor. Gençliğimiz yabancı dilde eğitim yoluyla kendi dilleriyle bilgilenemez, düşünemez, bilgi üretemez, yaratamaz duruma getiriliyor. Kendi kültür ve kimliklerine yabancılaştırılıyor. Gençler dayatılan giyim kuşam, yeme içme gibi tüketime dayalı yaşam biçimiyle, kendi öz kültür ve kimliklerinden uzaklaştırılıyor. Böylece toplumsal yaşama kültürümüz ve emeğin yaratıcı gücü ortadan kaldırılmak isteniyor.

Gençlerin yapabileceği bir şey dayatılan kültür ve yaşam biçimi yerine kendi edebiyat sanat kültürüne yönelmektir. Edebiyat, sanat ve kültürde yerel renklilikten evrensel bütünlüğe ulaşmaktır. Onun için kendi yazar ve sanatçılarını, düzenli okuyup izleyerek yeniden gündeme getirmek zorundadır. Bu onlar için, toplumun geleceği için yol açıcı, canlandırıcı bir yöntem olacaktır.

Biz ellerimizle kazarak gerçeğe ulaştık. Onlar da var olan birikimi kullanarak bizim ulaşamadığımız yerlere ulaşabilirler. Önce düzenin kuşatmasına, koşullandırmalarına karşı çıkmak koşuluyla. Gençliğin de birinci görevi, başta da söyledim, budur zaten.

bilecen

at sırtındaysan
ölmeyi de bilmen gerek
nerdeysen
gelir orda bulur seni
saklamaz
o alıcı
o tuzaksı yüzünü

ölüm bilecendir
at sırtında
gelir yoklar seni
yüreğini
gövdenin odağını

git yaman atlı
gölgesi duman atlı
saçlarına
kar çiçekleri
takın da git

git korkunç atlı
yüzü sevinç atlı
yüreğine
bengisu
dökün de git

ölüm bilecendir
at sırtında
gelir yoklar seni
beynini
varlığının gözbebeğini

Şenol GÜREL

Öykü

OLANLARIN NEDENİ TURNALARDI

Sevim GÜNDÜZ

Araba kasabanın dış mahallerinden birinde bakımlı, bol çiçekli, çimli bahçeleri olan güzel evlerin bulunduğu iki yanı ağaçlı yola girdi. Yolun iki kıyısında, bahçelerde çimlerin üstünde sararmış sonbahar yaprakları vardı. Gökyüzü masmaviydi. Alçalmakta olan güneşin ışıkları, bahçeleri dolduran kasımpatılar, sonbahar gülleri, kızarmış gazeller ve yerlerdeki dökülmüş yapraklar üstünde parlıyordu. Direksiyondaki erkek yanında oturan kadına,

"İşte bu sokak," dedi kısaca.

Kadın yanıt vermeden elindeki küçük kağıda baktı, sonra başını camdan yana çevirdi.

"Hava çok güzel," dedi, camı indirdi.

Cam inince evlerden birinin açık penceresinden tango sesleri geldi. Yolun kıyısındaki sararmış yapraklar, kızarmış sarmaşıklar, boynu bükük sonbahar gülleri ve kasımpatılar. Bir de bu tango... Kadın,

"Dinle bak," dedi.

"Neyi dinleyim?" diye sordu erkek.

"Tango çalıyorlar bir yerde."

Tango sesi arkada kaldı. Erkek,

"Nereden de duyuyorsun? Ben şimdi işten başka bir şey düşünmüyorum," dedi.

"Belki ben senden daha çok işi düşünüyorum, nereden biliyorsun?" diye karşılık verdi kadın. İçinde karmakarışık, ne olduğunu kestiremediği duygular... Evlerin bahçe kapılarındaki numaralara baktı.

"42, 40, 38... Bu taraf çift numaralar. Karşı sırada," dedi.

"Kaçtı numara?"

"23."

"Biraz daha ilerde demek ki. Sokağın ortalarında.

Kadın direksiyonun üstünden dikkatle karşı sıradaki numaralara bakarken kocasının üst dudağını kemirmekte olduğunu gördü. Kadınınsa hafifçe elleri titriyordu. Kocasının belinde, gömleğinin altındaki kabarıklığa baktı; orada görmek istemediği bir şey varmış da kazara görmüş gibi gözlerini kaçırdı, bakışlarını cama dikti.

"Sonbahar ne güzel bir mevsim, dedi. "Bu sararmış, kızarmış yapraklar, kışı şimdiden duyumsamaya başlamış bahçeler..."

"Ne oluyor sana?" diye sordu erkek.

"Bu kez farklı," dedi kadın.

Erkek, dudakları gergin, "hıı...!" demekle yetindi. Yüzünden duygularını anlamak olanaksızdı.

Araba, kapısında 23 yazan evin önünde durdu. Erkek saatine baktı.

"Daha saat beş" dedi. "randevumuz beş buçuktaydı, değil mi?"

"Evet," dedi kadın kısaca.

Arabadan indiler. Erkek, posta kutusunun üstündeki ***Dr. ALİ TAMER*** yazısına baktı, bir şey demedi. Sonra kadın yazıya baktı. Erkek bahçe kapısını aralayıp girdi. Kadın girmeden nedense durup posta kutusu üstündeki yazıyı yavaşçacık okşadı. Kimse gördü mü diye çevresine bakındı. "Ne güzel bahçe" dedi kendi kendi. "Kasımpatılar, güller, nergisler, çimler, yasemin, hanımeli... Kocaman bir salkım söğüt ağacı dallarını altındaki havuza doğru sarkıtmış. Ağacın altında hasırdan bir bahçe masası, çevresinde hasır koltuklar. "Daha bahçede oturuyor olmalılar." Akşam güneşinin etkisiyle pembeleşmeye başlamış gökyüzünde turnalar sarmallar çizerek güneye doğru süzülüyorlardı. "Bir de turnalar..." diye aklından geçirdi kadın. "Bu kadar güzelliğin sırası mıydı şimdi?" Utanarak başını önüne eğdi, kocasını izledi.

Bahçeyi geçip iki katlı evin kapısını çaldılar. Kadının gözü bu kez duvarda sarı pirinç üstüne kara harflerle yazılmış

Dr. Ali Tamer
İç Hastalıkları Uzmanı

yazısına ilişti. Bu kez yazıyı okşamadı. Kapıyı beyaz önlüklü bir hemşire açtı, önce kadın, sonra erkek içeri girdiler.

"Adınız?" diye sordu hemşire.

Kadın yanıt verdi.

"Rukiye."

"Biraz erken geldiniz, bekleyeceksiniz. Doktorun hastası var," dedi ve oturmaları için yer gösterdikten sonra, bekleme odasına açılan bir kapının ardında gözden yitti.

Kadınla erkek önce gözgöze bakıştılar, sonra gözlerini bekleme odasının her yanında dolaştırdılar.

Bahçeye açılan tek pencerenin vitraylı camları, akşam güneşini iyice yumuşatarak içeri alıyordu. Bir duvarı baştan başa kaplayan kitap dolapları, öteki duvarda çiçek resimleri, rahat koltuklarıyla, bir doktorun bekleme odasından çok bir evin oturma odası sıcaklığındaydı burası.

Kadının bakışları kitaplığın bir gözündeki fotoğraflara takıldı. Doktorla eşinin bir resmi, yanında da biri genç, biri yeni yetme öteki çocuk olan üç kızın birlikte çekilmiş resimleri. Kadın elini midesine bastırdı. Kocasıyla gözgöze geldi.

"Bak," diye fısıldadı. "Bu karısı herhalde, bunlar da kızları olsa gerek."

Erkek de baktı resimlere, sonra yine gözgöze geldiler.

Demin hemşirenin girdiği kapı açıldı, yaşlı, zor yürüyen bir adamla genç bir kadın, arkalarından da hemşire çıktı. Genç kadın, yaşlı adamın koluna girmişti.

"Siga, siga Papa," dedi, "Siga siga."

Hemşire önlerine geçip kapıyı açtı, yaşlı adamla kızının çıkmasını bekledi, onlar çıktıktan sonra kapıyı kapadı, salonun bir köşesindeki masasına oturup bir takım kağıtları karıştırmaya, sıraya dizmeye başladı.

Tam o sırada salonun bir başka kapısından kırk beş yaşlarında, besbelli ev kıyafeti içinde ama zarif, yumuşak bakışlı bir hanım, elinde küçük bir tepside iki porselen fincanla odaya girdi.

Kadın oturduğu yerde elinde olmadan derlenip toparlandı, içini çekti. Elini bir daha midesine bastırdı. Önce kocasına sonra yine resimlere baktı, yutkundu, başını hafifçe iki yana salladı. Kocası başını hafifçe eğmiş, önüne bakıyordu. Aklından neler geçiyordu acaba?

Hemşire,

"Bu saatte çaylarını içerler," dedi, "Doktor Bey az sonra sizi alır."

Tam o sırada az önce doktorun eşinin göründüğü kapıdan genç bir kızla, genç bir erkek girdi. Elele. Nişanlıydılar besbelli. Kadınla erkek ikisi birden onlara baktı. Her ikisinin de yüzü aydınlandı. Genç kız,

"Babamın hastası yok, değil mi hemşiranım?" diye sordu.

"Hayır, anneniz içerde. Çaylarını içiyorlar. Size de çay getireyim mi?"

"Ben istemem. Sen ister misin?" diye yanındaki genç adama sordu kız.

Genç adam "Hayır" anlamında başını salladı, ikisi birlikte doktorun odasına girdiler.

"Bu kadarı yeter," diye mırıldandı kadın, "Daha fazlasına dayanamayacağım."

"Ne dedin? Duymadım," diye sordu erkek.

Kadın toparlanarak, "Birşey demedim, dedi, "içimden bir şeyler geçiyordu."

Kollarını karnı üstünde kavuşturarak midesini bastırdı. Gözlerinin önünde bir resim. Bir kadınla bir erkek iki koltukta karşılıklı oturmuş, gözgöze bakışıp çaylarını içiyorlar. Genç adam ayakta duruyor, genç kız babasının koltuğunun kol dayayacakyerine oturmuş. Böyle bir mutluluğu özlediğini fakat hiç yaşamadığını düşündü kadın. Kocasıyla paylaştığı şeyler geldi gözünün önüne. "Yüksek bir ideal uğruna" dedikleri kunduklama, düşman da olsalar kan gölü içinde can veren insanlar... Ama o "Yüksek İdeal" kanla, yıkımla gölgeleniyordu, artık "yüksek" olmuyordu. Kan, kanı; yıkım, yıkımı çekiyor, işler arap saçına dönüyor, bir çıkış noktası bulunamaz oluyordu. Düşman da olsa İNSAN! O görüntülerin her ikisinin de omuzlarına çöken ağırlığı. Paylaştıkça daha da ağırlaşan görüntüler... Bir gün BARIŞ gelse, hem onlar hem de 'Düşman' dedikleri insanlar bu görüntüleri unutabilecek miydi? Çok zor, çok zor!..

Az sonra, önde o zarif hanım, arkasından genç kızla erkek odadan çıktılar. Hanım hemşireye,

"Doktor hastayı bekliyor," dedi.

Kadının gözünde bu kez başka bir tablo: Yerde kanlar içinde yatan bir erkek, başında ağlayan bir kadın. Yürekten ağlayan, sessiz gözyaşlarıyla ağlayan bir kadın. Acısı o denli büyük ki çığlıklara, haykırışlara, bağırtılara sığamaz, dışa vurulamayacak kadar derinde...

Danseder gibi, şarkı söyler gibi süzülüp giden o mutlu hanımın arkasından erkek sezdirmeden baktı, sonra karısının yanına gidip,

"Haydi kalk," dedi yavaşça.

Hemşire doktorun odasının kapısını açıp, "Buyurun, girin," dedi, onlar girdikten sonra kapıyı kapatıp yerine oturdu.

Doktor bir paravananın yanındaki masasında oturuyordu. Karşıdaki iki koltuk boştu şimdi, az önce kalkanların sıcaklığını taşıyorlardı daha. Doktorun masasının önünde ise besbelli hastaların oturması için küçük iki koltuk, aralarında da üstünde ilaçlarla ilgili İngilizce broşürler bulunan küçük bir sehpa.

Doktor elli-elli beş yaşlarında görünüyordu. Ayağa kalkıp gelenlere elini uzattı. Şakaklarındaki saçları kırlaşmaya başlamış, uzun boylu, yakışıklı

bir adamdı. Ellerini sıkarken, "Hoş geldiniz," dedi. Konuklarına yer gösterir gibi, "Buyurun, oturun," diyerek küçük koltukları gösterdi.

Kadın ve erkek, birbirlerinin yüzüne bakmadan oturdular.

Erkek, "Doktor Bey, bizim hanım hasta da," dedi.

Doktor çekmecesinden bir kart aldı.

"Rukiye'anım, kaç yaşındasınız?"

"Otuz beş."

"Kaç doğum yaptınız?"

"Üç." Kadın sonra hiç beklenmedik bir heyecanla, "Tıpkı sizin gibi bizim de üç çocuğumuz var Doktor," dedi.

Erkek şaşkın karısına baktı, doktor gülümsedi.

"Şikâyetiniz nedir?" diye sordu.

Kadının gözü önünde bir başka tablo. Bir havuz, dallarının ucu altındaki havuzun suyuna dokunan bir salkım söğüt, akşam üstleri meltem estikçe söğüt dallarının dokunuşlarıyla ürperen menekşemsi, pembemsi sular; hasır koltuklarda oturan biri orta yaşlı öteki genç iki kadın, biri orta yaşlı öteki genç iki erkek.

Doktor sorusunu yineledi.

"Şikayetiniz nedir, hanımefendi?"

Hanımefendi? Hanımefendi...

Kadın her iki elini midesine bastırdı.

"Şuramda bir yumak var Doktor. Heyecanlandığım zaman bu yumak demirden bir topa dönüşüyor. Diyelim benden zor bir şey istendi, emredildi doktor, ben o emri yerine getirmek istemiyorum. İşte o zaman o demirden top bir gürze dönüşüyor. Olduğu yerde dönüyor da dönüyor."

Kadın bir yandan konuşuyor, bir yandan ağlıyordu. Sesi gitgide boğuldu, sözleri hıçkırıklar arasından zar zor anlaşılıyordu.

"İşte böyle doktor, dönüyor da dönüyor. Gürz büyüyor, sivri uçları keskinleşiyor. Öyle büyüyor ki bütün içimi dolduruyor. Döndükçe yüreğimi parçalıyor, barsaklarımı deşiyor. İçimi, beynimi ateş sarıyor, içim kanıyor."

Erkek şaşkın bakıyor, doktor gülümsüyordu. Paravanın arkasını gösterdi doktor.

"Şöyle geçin, bakalım," dedi. Zille hemşireyi çağırdı. Hemşirenin yardımıyla kadın uzandı, hemşire gitti. Doktor kadının midesine baktı, omuzlarının altından hafifçe tutup iterek kadını oturttu. Bu dokunuş kadının içine de dokundu. Ve o anda paravanın aralığından kocasını gördü. Erkek, eli belinde, sessizce içeri süzülüp doktorun arkasında durdu. Doktor tam eğilip kadının ciğerlerini dinlerken erkek tabancasını belinden çekti, namluyu, doktoru kalbinden vuracak biçimde doğrulttu. Kadın gözlerini kocasına dikti, birden,

"Doktor" diye bağırdı, "İnsan kişi bulmak çok zor doktor."

Doktor, kadının bakışlarını diktiği yöne döndü. tabancayla burun buruna, şaşkın kocayla gözgöze geldi. Soğukkanlılıkla gölümsedi.

"Demek bu gün!" dedi. Kadın kollarını dizlerine sarmış, hıçkırıyor, bir yandan da "Yapma, yapma" diye yalvarıyordu. Erkek şaşkındı.

"Ama görevimiz bu," diye kekeledi. Tetiği çekemiyordu.

Doktor yavaşça ve gülümseyerek sağ elini uzattı, karşısındaki adamın sol omuzunu tuttu. Adamın tabanca tutan sağ eli, tabancanın namlusu ucundaki ölümü kaldıramıyormuşcasına yanına düştü. Nedenleri birbirinden farklı ve zıt olan utançlarla başını öne eğdi.

Doktor, "Bunu bekliyordum," dedi. "Ergeç bunu yapacaklarını biliyordum. Onların oyunlarını bozmaya çalışan aykırı bir sesim ben. Ergeç bunu yapacaklardı."

Kadın öylece başı dizlerinde, kolları bacaklarına dolanmış duruyor, erkekse başını kaldıramıyordu.

Doktor kadına döndü. "Giyinin, dedi. "Bundan böyle gürze dönüşen yumaklar olmasın midenizde." Bakışlarını erkeğe çevirdi. "Tabancayı cebine koy," dedi. "Buradan gidin. Polise filan haber vermeyeceğim, korkmayın."

Paravananın öte yanındaki masasına geçip oturdu, kadın adına düzenlediği kartı alıp yırttı, çöp sepetine attı.

Kadın giyindi, kocasıyla doktorun bulunduğu bölmeye geçtiler. İkisinin de başları eğikti. Doktor ayağa kalkıp elini uzattı. Gözleri uzaklarda bir noktaya dikilmiş, kendi kendine konuşuyor gibiydi.

"Güle güle," dedi. "Umarım birgün onlar da yaptıkları yanlışı anlar. Her iki yan da. Daha da çok kan dökülmeden, yaptıkları büyük yanlışı anlarlar. Ve her aykırı sesin vatan haini olmayı gerektirmediğini...

Kadınla erkek doktorun uzattığı elini sıkarak ayrıldılar. Böyle bir davranış için özür dilenebilir miydi? Dilleri tutulmuş gibiydi.

Bekleme odasından geçerken kadın bir daha dönüp doktorun arkalarından kapanan kapısına, kütüphanenin rafında duran resimlere göz attı.

Arabalarına binince erkek, "Bize herhalde çok ağır bir ceza vereceklerdir," dedi.

"Olsun, versinler," dedi kadın başını dikerek. Gözünün önünde bir tablo. Karşılıklı koltuklarda çay içen, birbirinin gözlerine sevecenlikle bakan bir kadınla bir erkek. Özlediği, ama hiç içinde bulunmadığı bir resim. Yolda yine sonbahar yaprakları, kızarmış sarmaşıklar, bahçelerde sonbahar gülleriyle kasımpatılar vardı. Gökyüzünde turnalar yoktu, gitmişlerdi.

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

15 Ocak Pazartesi

Beni güldüren iki haberi okurlarıma aktarmak istiyorum. Birinci haberi dün *Radikal*'de okudum. Haber "Tecavüzü anlatan suçlu" diye başlıyor, şöyle devam ediyor. "Gözaltında taciz ve tecavüze uğrayan kadınların seslerini kamuoyuna duyurabilmek için gerçekleştirilen 'Cinsel Taciz ve Tecavüze Hayır Kurultayı'nı düzenleyen ve kurultayda, yaşadıklarını anlatan 16 kadın hakkında 294 yıla kadar hapis istemiyle dava açıldı. Davanın gerekçesi ise 'Devletin askeri ve emniyet kuvvetlerini tahkir ve tezyif etmek."

"Devletin askeri ve emniyet kuvvetlerini tahkir ve tezyif etme suçu"nu işleyen düzenleme komitesi şu kişilerden oluşuyor, "Berrin Taş, Ümran Yurdakul, Özgül Han, Gülizar Tuncer, Suna Aras, Duygu Aydın, Tülay Çağlar Konuşmacılar, Nazlı Top, Fatma Karakaş, Nahide Kılıç, Fatma Kara, Safiye Top, Zeynep Ovayaoğlu, Temim Salmanoğlu, Cemile Güçlü, Sultan Secik.

Peki, bu haber beni niye güldürdü. Şimdi cinsel tacize karşı bir kurultay önerisi geldikte biz bu işi araştırdık. Çünkü biz, en korkutucu savı bile araştırmadan, işin içine girmeyiz. Bu tavır, savı ileri sürenlere karşı kuşku değildir. Bu, bir yöntem sorunudur.

Araştırdıkta şunu gördük. Bu kurultay, sahici cinsel tacize, cinsel tecavüze uğrayanları gündeme getirecek. İşte o zaman Berrin Taş, kurultay düzenleyicisi olmayı kabul etti.

Sayın savcı, bizi tanısaydı, bu davayı açmazdı. Çünkü biz, bir işin peşine düşmüşsek, o iş mutlaka insani açıdan sakattır, bu sakatlık düzeltilmelidir.

Biz bir savı, bir olayı ele aldıkta, "Bu, bizden, bu bizden değil" ölçüsü kullanmayız. Biz yalnızca doğruyu ararız.

Kurultay düzenleyicilerinin böyle olmadığını söylemiyorum. Tanıdığım Suna Aras da böyledir. Tanımadığım öbür kişilerin de böyle olduğunu düşünüyorum. Ama daha Berrin Taş'ın adını görür görmez sayın savcının dava açmaması gerekirdi.

Sayın savcının davranışı bu açıdan beni güldürdü.

Beni güldüren ikinci haberi bugün *Cumhuriyet*'de okudum. Bir çete, hayali ihracat yapan kişileri kaçırıyor, 80 milyar istiyor. Kaçırılanlardan biri çetenin elinden kurtuluyor, durumu polise anlatıyor. Polis, bir baskınla çeteyi yakalıyor. Ancak kaçırılanların gerçekten hayali ihracat yaptığı anlaşılıyor. Bunun üstüne polis, hayali ihracat yaptığı ileri sürülen 25 kişiyi gözaltına alıyor.

Beni güldüren şu. Çete, kimin n'aptığını herkesten önce öğreniyor. Acaba diyorum, şu hayali ihracatçıları yakalama işini çetelere belli bir komisyon karşılığı devretsek, olmaz mı.

16 Ocak Salı

Nazım Kültürevi'nin Beyoğlu şubesi kapatıldı.

Dün, *Sosyalist İktidar Partisi*'nin Beyoğlu ilçe örgütünde bir toplantı vardı. Toplantıda, *Nazım Kültürevi*'nin yöneticileri Ali Mert, Hikmet Yaman, Ekin Mesut, *Nazım Kültürüevi*'nin nasıl kapatıldığını anlattılar.

Gazeteciler Meclisi Girişimi adlı bir küme gazeteci, *Nazım Kültürevi*'nde bir toplantı yapmak istemiş. Toplantıda, "Hayata Dönüş" işlemi sırasında basının tutumu tartışılacakmış. Polis, F Tipi'yle ilgili bir toplantıya izin vermeyeceğini söylemiş. *Nazım Kültürevi*'nin yöneticileri diretince, polis de kapatıvermiş *Nazım Kültürevi*'ni.

Kapatma gerekçesi de *Nazım Kültürevi*'nin bir takım eksikliklerinin olması.

Türkiye'nin demokratikleşmesi zordur. Yetkililerin elinde bir dolu gerekçe vardır. Bu gerekçeler, yönetmeliklerin, tüzüklerin, yasaların binbir maddesinde saklıdır. Bunu, bizler bilemeyiz.

Herhangi bir yetkili kurum, çöp kovanız şu kadar santim değil diye herhangi bir kurumu kapatabilir. Geçenlerde bir lokantada çalışan kadınları, muayene için Zührevi Hastalıklar Hastanesi'ne götürmeye kalktılar. Bu yüzden kadınlar işlerinden ayrıldı.

Tabii demokrasi yasalarla, yönetmeliklerle olmaz. Ama oralarda bile demokrasiyi engelleyen bir dolu madde var.

Nazım Kültürevi'nin kapatılması tatsız bir olay. Ama asıl tatsızlık kapatıldıktan sonra başlıyor. Kapatılmaya neden olan *Gazeteciler Meclisi Girişimi*'nden tek bir kişi bu olayla ilgilenmiyor. Üstelik bunlar herhangi bir kişi değil, gazeteci. Bunlar o kadar sorumsuz, o kadar vurdumduymaz ki. *Nazım Kültürevi*'nin yöneticileri bu konuda toplantı yapıyor, toplantıya gelmiyorlar.

Bu olayı irdeledikçe sinirleniyorum. Dün *Cumhuriyet*'de basın toplantısının haberi var, ama toplantının saati yok. Toplantı saati olmayan haber oluşmamış sayılır.

Az önce bu konuyu *Cumhuriyet*'ten Cengiz Yıldırım'la görüştüm. Cengiz Yıldırım da haberin oluşmadığını söyledi. "Ama" dedi "çok haber girmesi için ordan burdan kırpılıyor." Daha sonra şöyle dedi Cengiz Yıldırım "Gazetecilik bitti. *Cumhuriyet*'i de bitirmek istiyorlar."

Gerçekten de Türkiye böyle. Bir yere dokunuyorsun, bir sorun çıkıyor... Çekip gitsem mi ne.

17 Ocak Çarşamba

Gazetelerde gün aşırı, basınla ilgili yazılar çıkıyor. Hep yakınma yazıları bunlar. Ama oturup bir durum değerlendirmesi yapıp durumu düzeltmiyorlar.

Peki nerden başlamalı işe. Önce neyin haber olup olmadığı konusunda anlaşmalı. Bugün *Hürriyet*'in ikinci sayfasında üç haber var. Birinci haber "Bebek heyecanı" başlığıyla verilmiş. Haber şöyle "Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Rahmi Koç'un oğlu Mustafa Koç ile eşi Caroline Koç ikinci kız çocuk sahibi olmanın heyecanı içersindeler." Tabii haberin devamı var. Ama bu kadarı yeter.

İkinci haberin başlığı şöyle, "Reyhan'dan gözlüğe veda." Bu hanım, ameliyat olmuş, lenslerden kurtulmuş.

Üçüncü haber, "Bu öpüşme sahnesi çok konuşulacak." başlığıyla verilmiş. Hemşo adlı bir film çevrilmiş. Bu filmde Demet Şener'le Mehmet Ali Erbil öpüşmüş.

Bu üç haber de son derece kişisel. Birilerinin bebek beklemesi, birisinin lensten kurtulması, öbürünün öpüşmesi kimseyi ilgilendirmez.

Ama gazete insanı, son derece özel bir olayla ilgilendiriyor. O zaman burda şunun sorulması gerekiyor. Biz, okurun neyle ilgilenmesini istiyoruz. Bu soruya verilecek yanıt, neyin haber yapılacağını ortaya çıkarır.

Basın bugün, insanların özel hayatının bilinmesini, insanların özel hayatla ilgilenmesini istiyor.

Bir insanın özel hayatıyla ilgilenmek bize insani açıdan ne katar. Hiçbir şey katmaz. Bunu bilmez mi gazeteci. Bilir. Ama bu haber yöntemidir. Bu yöntemle okur, özel hayatla ilgilenir, ama kendisini doğrudan doğruya ilgilendirecek haberlerle ilgilenmez.

Bir başka sorun da şu. Okur, bir haberi okudukta, nasıl bir tavır takınmalı. Kızmalı mı, üzülmeli mi, sevinmeli mi, düşünmeli mi.

Türkiye'de insanı düşündürecek biçimde haber yapılmaz. Haber bütün ayrıntılarıyla verilmez. Okur, haberle koşullandırılır.

Bunları yazdım diye, gazeteciler hemen toplanıp sorunlarını konuşacak değiller. Okumazlar dinlemezler bile. Bunları yazmakla sorun saptıyorum yalnızca. Şunu da söyleyeyim. *İnsancıl*'ın etkinliklerinin basın için kesinlikle haber değeri yok. Orhan İyiler roman, Afşar Timuçin estetik, Demirtaş Ceyhun roman üstüne konuşacakmış, basında bunların hiçbir değeri yok. Bunun için *İnsancıl* etkinliklerini basına bildirmiyorum.

18 Ocak Perşembe

Bir yazarın, doğrudan başka hiçbir bağlantısı olmamalıdır. Bir yazar, doğruya değil de, hırsa, iktidar düşüncesine, onu bunu altetmeye bağlıysa, bütün amacı bu olursa o yazar gitgide kötüler. Cengiz Çandar bu kötülemenin tipik örneği.

Bugün yazısını şöyle bitiriyor Cengiz Çandar. "Yolsuzluğun adresi 28 Şubat'tır. 28 Şubat, darbedir. Darbe, demokrasiyi sakatlamıştır. 28 Şubat darbesi ve yolsuzluk bertaraf edildiği vakit, Türkiye'de demokrasinin önü açılacaktır.

Darbeye ve yolsuzluklara karşı mücadelenin adı ise demokrasi mücadelesidir."

Şimdi bu yazıyı okuyan, Türkiye'de yolsuzluk 28 Şubat'la başladı sanır. Türkiye'de hangi dönemde yolsuzluk yapılmadı da 28 Şubat'ta yapılmasın. Bu bir.

28 Şubat öncesi Türkiye'de demokrasi vardı da, 28 Şubat, demokrasiye darbe oldu. Bunun doğruyla hiçbir ilgisi yok. 28 Şubat TÜSİAD'ın yanında MÜSİAD'a karşı yapıldı. Bir de şurdan burdan kolay para kazananlara karşı. Türkiye'de sanayici, MÜSİAD'la, kolaydan para kazananları karşıydı. Bu iki.

Türkiye'de demokrasinin gerçekleşmesine geldikte... Demokrasi, toplumsal yapıyla ilgilidir. Toplumsal yapıyı dönüştürecek örgütlenmelerin harekete geçmesidir. Bu üç.

Cengiz Çandar'ın amacı darbe, demokrasi filan değil. Cengiz Çandar, 28 Şubat'ta görevli generallerden öç almak istiyor. 28 Şubat'ta darbe diyor. Daha geçen gün Genel Kurmay Başkanı Kıvrıkoğlu "Gerekirse 28 Şubat bir yıl sürer" dedi. Bu, darbenin gerekirse bin yıl süreceği anlamına gelmiyor mu. O zaman başlatsana demokrasi mücadeleni Kıvrıkoğlu'na karşı. Bu, dört.

Aslında demokrasinin gerçekleşmeyişinin bir nedeni Cengiz Çandar gibi yazarlardır. Bu, beş.

19 Ocak Cuma

Fransa Parlamentosu, "Fransa, 1915'de Ermenilerin soykırıma uğradığını kabul eder" önerisini yasalaştırdı. Şimdi suçlu aranıyor. Kimilerine göre hükümet bu öneriye karşı ciddi bir mücadele vermedi. Kimi, Türkiye'de demokrasi olmadığı için önerinin yasa durumuna geldiğini söylüyor. Kimine göre Fransa'da seçim varmış milletvekilleri bunun hesabını yapmış.

Baştan şunu söyleyeyim. Batının Türkiye'de

demokrasi yok diye kaygılandığı hiç doğru değil. Böyle olsa bile, soykırım varsa, Türkiye demokrat oldu diye bunu gözardı etmek doğru değil.

Fransa'da seçim var gerekçesi de doğru değil. İlk kez mi seçim var Fransada.

Hükümetin ciddi çalışmadığı savına geldikte, bu doğrudur. Ama ciddi çalışsaydı da başarılı olamazdı.

Peki sorun nerde. Sorun, tarihi kavrayışımızda. Biz "şu tarihte şunları yapmışın. Şimdi bunun hesabını ver" diye kavrıyorsak tarihi, iş, gücü gücü yetene var. Tarih, intikam sehpaları kurmak için öğrenilmez.

Fransa Parlamentosu bunu yapıyor şimdi. O zaman şunu sormak gerekiyor. İntikam sehpalarını hangi tarihten başlatacağız. Tabii başlangıç tarihini kim saptayacak.

Söz gelimi, alalım Fransa'yı. Paris Komünün hesabını hangi fransız verecek bize. Tabii buna Fransa'nın Asya'da, Afrika'da, Anadolu'da giriştiği kırımları da eklersek n'olacak. Bugün bütün fransızları giyotinden geçirsek yine de hesap eksik kalır.

Daha eskiye gidelim. Sokrates'in hesabını hangi yunanlıdan soracağız.

Kuyucu Murat Paşa'nın 60 bin kişiyi kesmesinin hesabını kim verecek bana.

Söylemek istediğim şu. Ne yazık, insanlık tarihi kırımlarla dolu. Hem de bugün anlamakta güçlük çektiğimiz "suç"lar yüzünden. Hiçbir halk, öbür halktan daha masum değil.

Peki, ne diyorum ben. Bunlar tarihte olmuş bitmiş tatsızlıklar, kapatalım, üstünde durmayalım mı diyorum.

Hayır.

Tam tersi bu olayları en ince ayrıntısına kadar dldikleyelim. Kardeşçe yaşaması gereken insanlar nasıl oluyor da, binlerce, milyonlarca insanı katlediyor.

Şimdi burda *Düşman Sözcükler* adlı yazıdan bir alıntı yapacağım. Bu yazı, 1987 yılında *Unesco'dan Görüş* adlı dergide yayınlandı. 1987 yılında çıkan bir dergiyi, dağınıklığım yüzünden bulmam mümkün değildir. Ama *Düşman Sözcükler* adlı yazının çıktığı *Görüş*, elimin altındadır. Çünkü bu yazıyı, pek severim, pek sık okurum. Yazarı Jean Blot. Yazarla ilgili şöyle bir not var dergide. k"Jean Blot. Uluslararası PEN'in sekreteri olan Fransız yazar Alexandre Blokh'un edebiyat alanında kullandığı isimdir."

Yazı, savaş karşısında yazarın, şairin işlevini sorguluyor aslında.

Yazar, "savaşların çıkış nedeni her zaman çıkarların çatışmasında yatar" dedikten sonra şöyle devam ediyor, "Çıkar apaçık bir olguymuş gibi gösterilmez. Buna kanıt olarak, çok yakın bir geçmişte yaşanmış ve günümüzde önemini hâlâ koruyan olaylardan söz edeceğim. Bütün çabalarıma karşın Birinci Dünya Savaşı'na neden olan ve savaşta etkin rol oynayan Wilhelm II Almanya'sının ne tür bir çıkar sağlamak isteyebileceği sorusuna doyurucu bir yanıt bulamadım. Bununla birlikte, Alman domuzuyla, Sırp domuzu rekabetinin bu konuda rol oynadığını söyleyenler de var.

Bir domuz uğruna veya daha çok domuz satmak için kimsenin ölümü göze alacağını sanmıyorum. Haksız yere horlanan bu hayvanın yerine altın, petrol, yol veya bir ırmak koyabiliriz ama, hiç kuşkusuz sorunun utanç verici niteliğini değiştirmiş olmayız. Yani çıkarı gizlemek, yaşamsal bir gereksinim olarak gösterip, insanların onu savunmak ve elde etmek amacıyla her şeyi göze alabilecekleri biçimde maskeleyip gerçekliği, heyecan, tutku ve hayranlığa dönüştürmek gerekir."

İşte bütün kırımlarda... bütün savaşlarda aranması gereken doğru. Kimlerin, hangi sınıfın çıkarı var bu işte.

Çıkarlar nasıl gizleniyor, kim gizliyor bunları...

Tabii bu yapılmaz. Bunu yapabilmek için özerk bir kişilik, sağlıklı bir dünya görüşü zorunludur.

20 Ocak Cumartesi

Fransa'nın aldığı karar, kardeşlik, eşitlik, özgürlük, adalet ülkülerinin Avrupa'da bir kez daha iflasıdır. Bu Avrupa, burjuva Avrupasıdır.

Sınıfsız toplum ülküsünün en büyük dönekleri, en büyük hainleri de Avrupa'dan çıkmıştır.

İşte bu Avrupa, şimdi adalet kavramı altında türklerle ermenileri kanlı, acımasız bir kavganın eşiğine getiriyor.

Bu kavga kesinlikle önlenmelidir. Çünkü Anadolu kültüründe, mimaride, resimde, müzikte, öyküde, şiirde, romanda ermenilerin ciddi katkıları asla yadsınamaz.

İnsancıl'ın Ocak sayısında ermeni şairimiz Hacik Amiryan'ın Lumumba adlı şiirini yayınladık.

Haçik Amiryan bizim şairimiz, Lumumba da bizim insanımız... devrimcimiz.

Kim katletti Lumumba'yı. Batılı emperyalistler. Haçik Amiryan bakın ne diyor şiirinde "Lumbamumba-Lumumba/Yeter artık batının bize oynadığı oyun/ üstünde dizili leşlerimizin/ Mambo-rumba-Samba."

İşte bu batı, şimdi Haçik Amiryan'la benim arama girmek istiyor. Tabii işin içinde milliyetçiliğin beyinlerini dumura uğrattığı ermeniler de var. Hiç kuşku yok, milliyetçiliğin beyinlerini durumura uğrattığı türkler de bu sorunu alevlendirecek.

Silah yapımcıları, postal, ilaç, kısaca bir savaşta ne gerekiyorsa bunu üretenler de işi karıştıra-

cak. Çünkü bu iş, Anadolu'dan toprak istemeye kadar gidecek.

İnsancıl dergisi, ırkçılığa, faşizme, milliyetçiliğe karşıdır. *İnsancıl*, insanların kardeş olduğu ilkesiyle, bütün insanların kardeşçe, ezilmeden, sömürülmeden, esenlikli yaşayacağı bir dünya tasarımı için mücadele eder.

22 Ocak Pazartesi

Şimdi Fransa'ya boykot sorunu var. Görünen şu. İş yine komediye dönüşecek. Birileri fransızcayı boykot edelim demiş. İş bu noktaya gelebilir mi. Bir yasayla fransızca konuşmak, fransızca yazmak, fransızca okumak yasaklanabilir mi.

Bırakın böyle bir yasa çıkarmak, bunu düşünmek bile saçma. Ama biz hep yasaklamayla işleri çözüyor sandığımız için, fransızcayı yasaklamakla bu işi çözdüğümüzü, dahası Fransa'ya ceza verdiğimizi sanabiliriz.

İtalya'ya neler yapmadık. İtalyan şirketlerinin ürünü diye buzdolapları kırıldı sokaklarda. Peki bunu yapanlar şimdi hayıflanmıyorlar mı. Fatih Terim İtalya'da futbal takımı çalıştırıyor. Hakan Şükür İtalya'da futbol oynuyor. İtalyan Scala Türkiye'de Beşiktaş'ı çalıştırıyor.

Ne kadar iğreti, dünyanın bir taşına bile tutunmadan yaşıyoruz.

24 Ocak Çarşamba

"Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı" düzenlenen kurultay vardı ya, işte bu kurultayı düzenleyenlerle konuşmacılara dava açıldı. Berrin Taş'da kurultay düzenleyicilerinden biri. Bize bildirilen tarihe göre ilk duruşma dündü. Davanın görüleceği Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesine gittik.

Ben doğruca duruşma salonunun kapısına gittim. Dava çizelgesine baktım. Davayla ilgili hiç kimsenin adı yoktu. "Bugün sizin davanız yok" dedim "sanıklara" Nasıl olur, olur mu, filan derken sorun anlaşıldı. Dava bildiriminde dizgi hatası yapılmış. 21.3.2001 yerine 23.1.2001 yazılmış.

Ümrah Hanım bu dizgi hatasına çok kızdı. "Hayır" dedi. "Bizi çağırdınız geldik, şimdi bizi yargılayın." Neyse, herkes yatıştı sonra... Bahçeden dışarı çıkarken "Biz" dediler "Özel Okmeydanı Hastanesi'ne gidiyoruz." Hapishanelere karşı düzenlenen harekatta yaralanan iki kişi yatıyormuş orda. Salıverilmişler. "Tabii" dedik, "biz de geliriz."

Önce Dursun Armutlu'yu gördük. Ayağından yaralı. Sonra Yeliz Kılıç'ı... Yeliz Kılıç'ın karnı, sol ayağı, bir de sol kolu yanmış. "Nasılsın Yeliz" dedim. "İyiyim" dedi... gülümsüyordu. "İyisin" dedim, "bak, gözlerinde milyonlarca yıldızın parıltısını gördüm."

Gözlerinde yıldız parlayan insanlara yapılan tatsız işlemlerin üzüntüsüyle ayrıldık hastaneden.

25 Ocak Perşembe

Dün gece *İnsancıl Atölyesi*, hınca hınç doluydu. İsmet Alıcı'nın söylediğine göre bir dolu insan geri dönmüş.

İnsancıl Atölyesi, dar geliyor bize. Ama maddi durum nedeniyle daha geniş, daha düzenli bir yere taşınamıyoruz.

Dün gece Cem Yalın anıldı. Açılışı Mehmet Esatoğlu yaptı. Daha sonra Enver Akan, Cem Yalın'ın bir yazısını okudu. Cem Yalın bu yazıda oyun yazarlığını anlatmış. Daha sonra Bakırköy Oyuncuları, Cem Yalın'ın oyunundan bir bölümü oynadı. Oyundan sonra, öğrencileri Cem Yalın'ı anlattılar.

Cem Yalın'ın anısına "Günümüzde Oyun Yazarının Durumu"nu irdeleyen bir panel yapıldı. Panelde Coşkun Büktel, Orhan İyiler, Yılmaz Onay, Hilmi Zafer Şahin, Cengiz Gündoğdu konuştular.

Paneli anlatmıyorum. Çünkü şu, şunu söyledi, öbürü şunu söyledi dersem yanlış yapmış olabilirim.

Bu etkinliği *Amatör Tiyatrolar Çevresi* düzenlemişti... Burda önemli olan şu. Cem Yalın sistem dışı bir yazardı. Bundan ötürü çabucak unutturulur. Unutulsun istenir.

Amatör Tiyatrolar Çevresi, Cem Yalın'ı unutmadıklarını gösterdiler. *İnsancıl Atölyesi*'nin hınca hınç dolu olması sevindirdi beni.

Bu doluluk, insani damarın bütün bütün tıkalı olmadığını gösterdi.

Beni sevindiren başka etkinlikler de var. *Kültür Dostları Derneği*, iki yıldır Selimiye'de aydınlanma hareketine katkı yapıyor.

Beksav Kadıköy'de Şubat ayında seminerlere başlıyor. Amaç bir "aydınlanma kuşağı" yaratmak.

26 Ocak Cuma

Diyarbakır Emniyet Müdürü Gaffar Okkan'la beş polis öldürüldü. Gaffar Okkan Diyarbakır'da sevilen bir polis müdürüymüş.

Peki, bu işi kimler yaptı. Şimdilik belli değil. Ancak Gaffar Okkan'la beş polisi öldürenlerin amacı belli. Türkiye'yi kızıştırmak.

Emniyet Müdürü öldürmekle hiçbir sorun çözülmez. Bu tür pusularla, insanlara kıymakla, kin, öç duyguları kabartılır. Güvensizlik ortamında kargaşa yaratılır.

Amaç bu.

Peki bizler... bu ülkede yaşayanlar bu amacı nasıl yokedebiliriz. Gazetelerde çözüm önerilerini okuyorum. Her yazar, kendi dünya görüşünün gerçekleşmesiyle Türkiye'nin düze çıkacağını savunu-

yor. Kimine göre, bütün sorun sosyalistlerde. Sosyalistler yok edilirse, bütün sorunlar çözülür.

Kimine göre sorun laiklik. Laiklik dini inançları gereği başörtüsünü yasaklıyor. Bu yüzden ciddi sorunlar çıkıyor.

Kimine göre tam liberal olmadık. Sorun burda. Liberal olursak sorunlar çözülür.

Aslında bu önerilenin hepsi, daha buruya yazmadıklarım bile, son derece öznel. Ama yazarlar bunu nesnel gibi gösterip, herkesin bu önerilere uymasını istiyor. Oysa bu ülkenin sorunları hem nesnel, hem evrensel önerilerle çözülebilir.

Nedir bunlar.

Hem nesnel, hem evrensel önerilerin en başında insanın yaşama hakkı vardır. Çünkü insanın yaşama hakkı yoksa, hiçbir öneri geçerli olmaz.

Peki yaşayan insan, nasıl bir değerler sisteminde yaşamalıdır. Bu insan, adaletin milimetrik noktalara kadar uygulandığı bir toplumda yaşamalıdır. Adaletin milimetresine kadar uygulandığı bu toplumda insani yaratıcılığın geliştirilmesinde tam bir eşitlik olmalıdır. Söz gelimi, İstanbul'da oturan varlıklı bir ailenin çocuğuyla yine İstanbul'da oturan yoksul bir ailenin çocuğu arasında eşitlik yoktur. Varlıklı bir ailenin çocuğuyla, yoksul bir ailenin çocuğu ressam olmak isterse, varlıklı ailenin çocuğu, bu isteğini yüzdeyüz gerçekleştirir. Yoksul ailenin çocuğunun ressam olması rastlantıya bağlıdır.

Söylemek istediğim şu. Bir insan ne olmak istiyorsa, bunu sağlayacak imkanlar yurdun her köşesinde eşit olmalıdır.

Türkiye'de eğitim sistemi değiştirilmelidir. Eğitim sisteminde amaç, çocuğun özerk, kendi başına karar verebilecek bir kişiliğe büründürülmesi olmalıdır. Bu, son derece önemli. Türkiye'de özerk kişilik oluşmadığı için, birey, topluluk içinde kişilik arıyor. Topluluğun iradesine boyun eğiyor. O toplulukla birlikte var olduğunu sanıyor.

Özerk kişilik nasıl olur, iki örnek vereyim. Kaç yıl oldu bilmiyorum. Bir gün Taksim'den geçiyorum. Gençler bağırıyor "Ordu Bosna'ya" Özerk kişilikli biri olsa Türk ordusunun Bosna'ya gidemeyeceğini bilir.

Bir zamanlar İtalyan şirketinin diye adam buzdolabını parçaladı. Özerk bir kişiliği olsa bunu yapmaz. Özerk kişilik gerçekçidir, topluluğun boş sözlerine kanmaz.

Bizde özerk kişilik çok azdır. Bugün televizyonlar on dakika yayın yapsın, milyonlar sokaklarda fransız ürünlerini paramparça eder.

Bütün bu nesnel, evrensel değerlerin yanında yaratıcılığı önlemeyen özgür bir ortam.

Türkiye bunları gerçekleştirmezse düze çıkamaz. Çünkü, evrensel değerlerle donatılmamış kişiler öznel değerlerini nesnel, evrensel değer sanır. Bunu dayatır. Sözgelimi, yaşama hakkının yerlebir edildiği bir toplumda Taksim'e cami diye diretir.

Bir örnek daha. Nazım Hikmet için etkinlikler düzenlenmiş. Düzenleyiciler öznel davranmış. Şöyle. "Türk Şiirinde Modernleşme Sürecinde Nazım Hikmet" panelindeki konuşmacılara hiç itirazım yok. Ama Afşar Timuçin bu panele çağrılmamış. İyi ama Afşar Timuçin'in bu konuda bir eseri var.

İkinci panel Oyun Yazarı Nazım Hikmet. Konuşmacılar arasında Zühtü Bayar yok. Zühtü Bayar'ın da bu konuda eseri var.

Ne anlama geliyor bütün bunlar. Panele katılanlar öznel değerlerle seçilmiş. Öznel değerlerle seçim ister istemez sorun yaratır. Tabii burda sorun var diye kimse yollara düşmez. Aslında yollara düşülmesi gerekiyor. Çünkü adil bir seçim değil bu.

Şimdi bu paneli düzenleyenleri iktidara getirelim. Öznel değerlerle seçim yaparlar... durmadan sorun çıkarırlar.

Söylediklerimi özetlersem, Türkiye, evrensel, nesnel değerlerin hayata geçirilmesiyle düze çıkar.

27 Ocak Cumartesi

Diyarbakır Emniyet Müdürüyle korumaları öldürüldü ya, şimdi bu işi kimin yaptığı aranıyor. Birçok varsayım ileri sürülüyor. Bu varsayımları üzüntüyle okuyorum. Çünkü Türkiye'de, önemli, ses getirecek kişilerin öldürülmesi yeni değil. Yıllardan beri devam edegelen bu cinayetlerin çözülme umudu, Susurluk'la başlamıştı. Susurluk kazasında bir milletvekili, bir emniyet müdürü, birçok kişiyi öldürme savıyla aranan kişi aynı arabadaydı.

Şu kesin. Herhangi bir cinayetin suçlusu bulunamıyorsa, o cinayet böylesine üçlü bir ilişki içinde işlenebilir. Yoksa Türkiye'de polis, bütün cinayetleri, en geç 48 saatte çözer.

Söylemek istediğim şu. İstenseydi, 1 Mayıs'da Taksim'i tarayanlar, Gazi Mahallesi'ni tarayanlar, Sivas kırımını başlatanlar, Muammer Aksoy'u, Uğur Mumcu'yu, Ahmet Taner Kışlalı'yı öldürenler bulunurdu.

Peki polis, bu son olayda, belirli ilişkiler sonucu işlenen cinayeti çözebilir mi. Sanmıyorum. Birkaç kişi, sanık diye önümüze çıkarılabilir. Dahası, bunlar Emniyet Müdürünü öldürmüş de olabilirler. Ama bu önemli değil.

Sivas kırımını ele alalım. Sivas'ta oteli yakanlar değil, otelin yakılmasına karar verenler yakalanmalı. Abdi İpekçi'yi öldüren Ağca yakalandı. Ama İpekçi'nin öldürülmesine karar verenler yakalanmadı.

Diyarbakır Emniyet Müdürü'nün öldürülmesine kim karar verdi. İşte bu, hiçbir zaman ortaya çıkmayacak. Cinayetlere karar verenlerin ortaya çıkarılabilmesi için, Türkiye'nin yapısı değiştikte, bu deği-

şiklikten zarar görmeyenlerin işbaşına gelmesi gerekir.

Diyarbakır Emniyet Müdürünün saf bir insan olduğunu düşünüyorum. Diyarbakır'da yeni bir model oluşturmuş. Halkın sorunlarıyla ilgilenmiş, halka güvenmiş, halka güven vermiş. Böyle bir modele Türkiye'yi yönetenler izin vermez.

Halk, korkmalıdır polisten. Karakola sanık diye girenin en azında iki dişi kırılmalı, dudakları paramparça olmalıdır.

Gaffar Okkan böyle bir polis değilmiş. Diyarbakır'daki 32 sivil toplum kuruluşu, ortak bildiri yayınlayıp "Gaffar gibi müdür istiyoruz" demişler. Bildiri şöyle devam ediyor, "Diyarbakır ve bölgenin halka güvenen, halkla diyalog içerisinde olan, halk gibi sade olan yöneticilere ihtiyacı vardır."

Gaffar Okkan böyle bir polis müdürüymüş. İşte sorun burda. Gaffar Okkan bu karakteriyle birçok yöneticiyi rahatsız eder. Rüşvet almayan, işkence odalarında kafa kol kırmayan, bardan çıkmayan yöneticinin mutlaka önü kesilmelidir. Kesilir de.

Gaffar Okkan'ı öldürenleri dışarda aramayalım. Caniler burda... Türkiye'de.

Bu olayda birçok kişinin canını sıkan, kafasını karıştıran bir durum var. Cinayetten sonra Mehmet Ağar'ın "Gaffar oğlumdu. Başımı hangi taşa vurmalıyım. Başımı vuracak taş arıyorum" demesi. Mehmet Ağar, halka güvenen, halkı seven bir yönetici değildi. Mehmet Ağar, belli bir ideolojinin adamıydı. Bu ideolojinin dışında kalanlara düşman diye bakardı.

Mehmet Ağar'ın bu çıkışı bizi yanıltmasın.

Devlet varsa, polis olacak. Ama bu polis halkını seven, halka güvenen polis olmalı.

30 Ocak Salı

Bir şarkı vardır, pek severim. "Sende acep uşşaka eziyet mi çoğaldı/ Ve bizde cefa çekmeye takat mı azaldı."

Tatsız olaylar... üzüntüler bir süre sonra bedenimi sarıyor... Bir üzüntü bağırsaklarımı alev gibi taradı. Kesildim, biçildim. Şimdi sağ yanağımda bir şişlik var. Ağrılı, acılı bir şişkinlik. Günlerdir ilaç içiyorum.

Bedenimin böyle zayıflamasında doğanın da etkisi var. Biliyorsunuz, ben, doğanın canlılığına inanırım. İşte bizler... biz insanlar doğanın bu canlılığını bozduk. Doğayı bizim dışımızda bir nesne sandık. Doğanın canlılığıyla canlılık kazandığımızı hiç anımsamadık. İnsan atıkları, fabrika atıkları, nükleer atıklar derken, doğayı tıknefes yaptık.

İnsancıl'da Adviye Azmaz neler yazıyor. Doğayı, yiyecekleri nasıl bozduğumuzu anlatıyor.

Kurtarabilir miyiz doğayı, eski canlılığını kazandırabilir miyiz doğaya. Sanmıyorum. Bir tükenişe gidiyoruz. Tükenişin bilincine varırsak, tükenişi geciktirebiliriz.

Bir örnek vereyim. 1960'ların başında İstanbul'da her köşeden denize girebilirdik. Kurbağalı dere pırıl pırıldı.

Şimdi bunları geri getirmek mümkün mü.

Ben geldim, gidiyorum. Daha kaç yıl yaşarım şurda. Ama gençler, çocuklar n'apacak.

Söylemek istediği şu. Hastalıklarımızın temelinde doğanın etkisi de var. Eskiden, çok eskiden doğa pırıl pırılken hastalık yok muydu. Vardı. Ama tıknefes değildi doğa. Doğal hastalıklar vardı. Şimdi yapay hastalıklarla uğraşıyoruz.

İşte durum bu merkezde şimdi.

2 Şubat Cuma

Kederli günlerimde hemen felsefeye sarılıyorum. İki günden beri İbn Rüşd'ün Fasl'l Makâl adlı eserini okuyorum. (Hazırlayan Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul 1985) İbn Rüşd, bu eserinde Gazzali'yi de eleştirir. İbn Rüşd, Gazzali'nin felsefeyi kötülediğini, bu yüzden felsefi düşüncenin duraklayacağını söylüyor.

İbn Rüşd, bu görüşünde haklı çıkmıştır.

Beytü'l Hikme'yle şahlanan felsefe, Gazzali'den sonra inişe geçti. Bu işten bütün bütün Gazzali'yi sorumlu tutmak doğru değil. İslamda Meşşai filozofları, dönemlerine göre ilerici filozoflar. Bu filozofların görüşünü hayata burjuva sınıfı geçirebilirdi. İslam uygarlığında da bu sınıf yoktu.

Şimdi İbn Rüşd'ü okuyorum. İbn Rüşd, şeriatçılarla çatışmadan, felsefeyi kurtarmak istiyor. Ama yobazların saldırısından kurtulamadı. Kurtuba0 camiisinin önüne oturttular, yüzüne tükürttüler İbn Rüşd'ün.

Filozofların kederli hayatını okudukta, acı çekme yetim gelişiyor, pekişiyor.

8 Şubat Perşembe

Bugün *Cumhuriyet*'te bir haber "Şair-yazar Şevket Yücel toprağa verildi" Bunu okudukta üzüldüm. Şevket Yücel'in *İnsancıl*'da da ürünleri yayınlanırdı. Kısa kısa mektuplarla gönderirdi ürünlerini. Açık, yalın bir biçemi vardı Şevket Yücel'in.

Hasta olduğunu duymuştum. Birgün ölüverdi işte Şevket Yücel. Star sisteminden uzak durduğu için ölümü de küçük bir haber oldu.

Kültür emekçisiydi. Bildiğim kadarıyla yalın bir yaşamı vardı. Ünlenmek için edebiyat dışı araçlara başvurmadı.

Oralarda... Kahramanmaraş'ta sevenlerin eliyle iyi bir biçimde toprağa verildiğini düşünüyorum.

Yalın, açık bir kültür emekçisini yitirdik.

Bertolt Brecht

Nasıldı

1
Beni uyutmayan sevinçti önce
Sonra ezinç bekledi başımı geceleri.
İkisi de çökmez olunca yüreğime
Uyudum. Ama ne etsem anlatılır gibi
Olmayan bir kasım gecesiydi
her mayıs sabahının getirdiği.

2
Kaygımdı kaygın
Kaygım kaygındı
Olmazdı tek sevincim
O sevinç seninle paylaşılmadı mı.

Gömüttaşı İstemem

İstemem gömüttaşı, istemem de
Siz adıma isterseniz
Dilerim şöyle yazar üstünde;
Önerilerde bulundu. Biz de
Benimsedik önerilerini.
Hepimiz onurlandırılmış olurduk
Böylesi bir yazıtla.

Teker Değiştirme

Yol kıyısında oturuyorum.
Sürücü tekeri değiştiriyor.
Geldiğim yeri sevmiyorum.
Sevmiyorum gittiğim yeri.
Bu tezcanlılık ne öyleyse
Tekerin değiştirilmesini izlerken içimdeki?

Türkçesi: Mustafa Ziyalan

İnsancıl Atölyesi

Mart 2001 Seminer Programı

SEMİNERİ VERENLER	KONU	GÜN	TARİH	SAAT
CENGİZ GÜNDOĞDU	YAZARLIK	PAZARTESİ	12-19-26	18.30 - 20.30
YEŞİM ÇELİK	KADIN HASTALIKLARI	SALI	13-20-27	18.30 - 20.30
BERRİN TAŞ	EDEBİYAT	ÇARŞAMBA	14-21-28	18.30 - 20.30
CENGİZ GÜNDOĞDU	FELSEFE II	CUMA	16-23-30	18.30 - 20.30
SARPER ÖZSAN	MÜZİK ÜSTÜNE SÖYLEŞİ	CUMARTESİ	17-24-31	16.00 - 18.00
FELSEFE GRUBU	FELSEFE I	CUMARTESİ	17-24-31	19.00 - 21.00
MEHMET ESATOĞLU	TİYATRO	PAZAR	18-25	10.00 - 14.00